

İBN HALDUN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DERNEKLERİN SONA ERMESİ

ÖMER GÜVEN

TEZ DANIŞMANI
DR. ÖĞR. ÜYESİ ALİ DEMİRBAŞ

İSTANBUL, 2024

İBN HALDUN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DERNEKLERİN SONA ERMESİ

ÖMER GÜVEN

TEZ DANIŞMANI

DR. ÖĞR. ÜYESİ ALİ DEMİRBAŞ

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

DR. ÖĞR. ÜYESİ MUSTAFA OĞUZ TUNA

DR. ÖĞR. ÜYESİ ABDURRAHMAN HAMZA TÜZGEN

İSTANBUL, 2024

TEZ ONAY SAYFASI

Bu tez tarafımızca okunmuş olup kapsam ve nitelik açısından, Özel Hukuk Anabilim Dalı alanında yüksek lisans derecesini alabilmek için yeterli olduğuna karar verilmiştir.

Tez Jürisi Üyeleri

Unvan – Ad Soyad

Kanaati

İmza

Bu tezin İbn Haldun Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tarafından konulan tüm standartlara uygun şekilde yazıldığı teyit edilmiştir.

Teslim Tarihi

Mühür/İmza

AKADEMİK DÜRÜSTLÜK BEYANI

Bu çalışmada yer alan tüm bilgiler ile analiz ve değerlendirmelerin akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak toplanıp sunulduğunu, söz konusu kurallar ve ilkelerin zorunlu kıldığı çerçevede, çalışmada özgün olmayan tüm bilgi ve belgelere, alıntılama şartlarına uygun olarak referans verilmiş olduğunu beyan ederim.

Adı Soyadı: Ömer GÜVEN
İmza:

ÖZ

DERNEKLERİN SONA ERMESİ

Güven, Ömer

Özel Hukuk Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı

Öğrenci No.: 214055001

Open Researcher and Contributor ID (ORC-ID): 0009-0004-2341-9637

Ulusal Tez Merkezi Referans No.: 10652958

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Ali Demirbaş

Kasım 2024, 94 Sayfa

Sivil toplum kuruluşu olan dernekler, tüzel kişiliklerdir. Dolayısıyla hakiki şahıslar gibi yani beşer olan insana özgü vefatı veya ölüm tehlikesi halinde kaybolma hali olan haklarında gaiplik karar verilmesi mümkün değildir. Bunun yanı sıra dernekler amaç birlikleridir. Bu bağlamda amaçlarını yerine getirdikleri ölçüde varlıklarını devam ettirmeleri söz konusu olmaktadır. Kuşkusuz derneklerin devamlılığı onların ebedi olarak varlıklarını sürdürecekleri anlamına gelmeyecektir. Bu nedenle her varlık ya da kişilik gibi derneklerin de son bulmaları kaçınılmazdır.

Yüksek lisans tezinin konusu; derneklerin sona ermesine ilişkin sebeplerle sınırlı tutulmuştur. Bu çerçevede bir derneğin sona ermesinin üç grupta toplanabilecek sebepleri vardır: Bunlardan birincisi kendiliğinden sona erme, ikincisi genel kurul kararı ile son bulma ve nihayet üçüncüsü ise mahkeme hükmü yani kararı ile son bulmadır. Bir derneğin sona erme sebeplerine göre, derneğin sona ermesinin sonuçları çeşitlilik gösterebilir. Bu çerçevede derneklerde son bulma halinde ortaya çıkan sonuçlara da kısaca değinilmiştir

Yüksek lisans tezinin birinci bölümünde giriş yapıldıktan sonra ikinci bölüme geçilmiştir. Derneklerin genel olarak sona erme sebepleri tanımlanmış ve kavramsal olarak neyi ifade ettiği açıklanmaları yapılmış; derneklerin tabi oldukları hüküm ve ilgili mevzuat hükümleri irdelenmiştir. Daha sonra üçüncü bölüme geçilmiş, sona bulma sebeplerinin ayrıntılarına girilerek genel kurul kararıyla, kendiliğinden ve

mahkeme kararıyla olmak üzere üç ayrı başlıkta detaylı şekilde incelenmiştir. Dördüncü bölümde ise derneklerin sona ermesinin sonuçları ele alınmıştır. Ayrıca bu kısımda, derneğin tasfiyesi hususu ve son bulma nedenlerine bağlı olarak emtia ve tüm mal varlıklarının ne şekilde nasıl ve kime tahsis edileceği ile dernek kayıtların tutuldukları kütükten terkin edilerek son bulmanın nihayete ereceği açıklanmıştır. Beşinci bölümde ise sonuç kısmı teze işlenerek nihayete erdirilmiştir.

Sonuç olarak, modern demokratik hukuk devletlerinde sivil toplum kuruluşlarının varlığı kaçınılmaz vazgeçilmezdir. Bu sebeple derneklerin son bulma nedenlerinin daraltılarak yorumlanması gerekmektedir. Derneklerin kuruluş özgürlüğüne ek olarak varlıklarını sürdürebilme ve yaşama özgürlüğü de sağlanmış olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Dernek, Fesih, Genel Kurul, Mahkeme Kararı, Tasfiye.

ABSTRACT

TERMINATION OF ASSOCIATIONS

Güven, Ömer

MA in Private Law

Student Number: 214055001

Open Researcher and Contributor ID (ORC-ID): 0009-0004-2341-9637

National Thesis Center Reference Number.: 10652958

Thesis Supervisor: Assist. Prof. Ali Demirbaş

November 2024, 94 Pages

Associations are legally recognized non-governmental organizations. Absenteeism within their rights—a human-specific state of disappearance in the event of death or imminent danger—cannot be determined. Associations are also organizations centered on a specific goal. In this situation, they are able to carry on as long as they achieve their goals. Associations are not guaranteed to remain in existence indefinitely just because they are continuous. As a result, associations will inevitably end, just like any other thing or personality. The master's thesis focuses on the reasons for terminating associations. Within this framework, three reasons for the termination of an association are identified: spontaneous termination, termination by decision of the general assembly, and termination by court order. The consequences may differ depending on the reasons for the dissolution of an association. This framework briefly discusses the consequences of the termination of associations.

The second part of the thesis conceptualizes and explains the reasons for the dissolution of associations in general, examining the provisions and relevant legislation to which associations are subject. The third chapter is devoted to a detailed discussion of the reasons for association termination. This chapter is divided into three sections: termination by general assembly decision, termination by spontaneous decision, and termination by court decision. The fourth segment examines the effects of association termination. This segment also delves into the intricacies of the liquidation process, delineating the allocation of property and assets in accordance

with the underlying reasons for termination. The final chapter offers a conclusion that synthesizes the salient points of the thesis.

Finally, civil society organizations are inevitable and essential under modern democratic regimes of law. As a result, the reasons for termination of connections should be read narrowly. This will ensure the freedom to form associations and the ability to survive.

Keywords: Association, Court Decision, General Assembly, Liquidation, Termination.

TEŞEKKÜR

Bu tez çalışması İbn Haldun Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Medeni Hukuk Anabilin Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı bünyesinde, Dr. Öğr. Üyesi Ali Demirbaş hocamın danışmanlığında hazırlanmıştır. Bu araştırma için beni yönlendiren, karşılaştığım zorlukları bilgi ve tecrübesi ile aşmamda yardımcı olan, bana ileri yaşlara geldiğim halde gayret ve çalışma azmi aşılayan, Anayasa Mahkemesi üyeliğine seçilmesi nedeniyle üniversiteden ayrılmak durumunda kalan, tez konumu belirmemde baş mimar olan kıymetli önceki danışman hocam Prof. Dr. Ömer Çınar'a en kalbi teşekkürlerimi sunarak başlamak istiyorum. Yine Prof. Dr. Ömer Çınar hocamdan sonra ve tezimin son aşamasına geldiği bugüne kadar her zaman desteğini aldığım, istişarelerde bulunduğum ve akademik danışmanlığı tüm titizliği ile aktaran Danışman Hocam Dr. Öğr. Üyesi Ali Demirbaş'a, tez jürimde yer alarak beni onurlandıran Dr. Öğr. Mustafa Oğuz Tuna ve A. Hamza Tüzgen Hocalarıma, bu süreçte yine her türlü desteği ile tezin son aşamaya gelmesinde ve sonuçlanmasında büyük emeği olan, yapmış olduğum sunumlarım konusunda beni çok güzel şekilde yönlendiren çok değerli Dr. Öğr. Üyesi Meryem Solmaz Bilici, Dr. Öğr. Üyesi Ömer Faruk Kafalı ve Ar. Gör. Ömer Faruk Petek hocalarıma müteşekkirim. Bu çalışmanın tamamlanması özelinde akademik yardımlarını eksik etmeyen ve hayat tecrübesi, bakış açısı ve sunum teknikleri ve etik açıdan ufukumuzu açan ders dönemindeki ödevlerimizi hazırlarken de bizleri en güzel şekilde bugüne hazırlayan çok değerli hocalarım Prof. Dr. Şükrü Yıldız, Prof. Dr. Ali Yeşilirmak ve Prof. Dr. Yeliz Bozkurt Gümrükçüoğlu'na şükranlarımı arz ederim. Tüm bu süreç boyunca tezimin tamamlanmasında en büyük katkılardan biri olarak gördüğüm sonsuz fedakârlıkları ve bana vermiş oldukları destek için başta eşim ve aileme, sonra tüm destek olan arkadaşlarıma ayrı ayrı teşekkür ediyor sevgi ve saygılarımı sunuyorum.

Ömer GÜVEN
İSTANBUL, 2024

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iv
ABSTRACT.....	vi
TEŞEKKÜR	viii
İÇİNDEKİLER	ix
SEMBOLLER VE KISALTMALAR LİSTESİ	xii
BÖLÜM I GİRİŞ.....	1
BÖLÜM II GENEL OLARAK DERNEKLER İLE DERNEKLER HAKKINDAKİ DÜZENLEMELER.....	4
2.1. Genel Olarak Dernekler	4
2.1.1. Dernekler Üzerine Kanuni Düzenlemeler.....	8
2.1.2. Dernekler Hakkında Türk Hukukundaki Düzenlemelerin Tarihi Gelişimi....	10
2.1.2.1. Osmanlı Dönemi	10
2.1.2.2. Cumhuriyet Dönemi.....	10
2.1.2.3. 1961 Anayasası ve 1982 Anayasası.....	11
2.1.2.4. 5253 Sayılı Dernekler Kanunu.....	11
2.1.3. İsviçre ve Almanya Hukuk Sistemlerinde Dernekler Hakkındaki Düzenlemeler	12
2.1.3.1. İsviçre Hukuk Sisteminde Dernekler	12
2.1.3.2. Almanya Hukuk Sisteminde Dernekler	13
BÖLÜM III DERNEKLERİN SONA ERME SEBEPLERİ.....	16
3.1. Genel Kurul Kararı ile Sona Erme	16
3.1.1. Genel Olarak	16
3.1.2. Genel Kurul Kararı ile Sona Erme Yetkisi	19
3.1.3. Genel Kurul Kararıyla Sona Erme Süresi	20
3.1.4. Genel Kurul Kararıyla Sona Erme Nedenleri	21
3.1.5. Genel Kurul Kararıyla Sona Ermede Şart ve Usuller	23
3.1.6. Birinci Genel Kurul Toplantısında Sona Erme Şartları	24
3.1.6.1. Toplantı Yeter Sayısı	24
3.1.6.2. Karar Yeter Sayısı.....	26
3.1.7. İkinci Genel Kurul Toplantısında Sona Erme.....	28
3.1.7.1. Toplantı Yeter Sayısı	28
3.1.7.2. Karar Yeter Sayısı.....	30

3.1.8. Genel Kurul Kararıyla Sona Ermenin Sonuçları.....	30
3.2. Kendiliğinden Sona Erme	31
3.2.1. Genel Olarak	31
3.2.2. Kendiliğinden Sona Erme Nedenleri	34
3.2.2.1. Derneğin Amaç ve Şartlarının Ortadan Kalkması	34
3.2.2.1.1. Amaç Kavramı	34
3.2.2.1.2. Amacın Gerçekleşmesinin İmkânsız Olması	36
3.2.2.1.3. Sürenin Sona Ermesi.....	37
3.2.2.1.4. Borç Ödemede Acze Düşülmüş Olması	39
3.2.3. Yönetim Kurulunun Oluşturulmasının Tüzük Gereğince Olanaksız Hale Gelmesi	41
3.2.3.1. Dernek Yönetim Kurulunun Oluşmasına İmkân Bulunmaması	43
3.2.3.2. İlk Genel Kurul Toplantısının Kanunda Öngörülen Sürede Yapılmaması ve Zorunlu Organların Oluşturulmaması	44
3.2.4. Olağan Genel Kurul Toplantısının İki Defa Üst Üste Yapılmaması	46
3.2.5. Ölüm ya da Çekilme Nedeni ile Derneğin Üyesiz Kalması.....	52
3.2.6. Derneğin Başka Bir Dernek ile Birleşmesi.....	53
3.3. Kendiliğinden Sona Ermenin Tespit Edilmesi.....	54
3.3.1. Tespit Kararı ve Başvuruda Bulunacak Yetkililer	54
3.3.2. Yargılama Usulü	58
3.4. Mahkeme Kararı ile Sona Erme.....	61
3.4.1. Genel Olarak	61
3.4.2. Mahkeme Kararı ile Sona Erme Sebepleri.....	63
3.4.2.1. Türk Medeni Kanunu'ndaki Hükümler Uyarınca Sona Erme Sebepleri	63
3.4.2.1.1. Dernek Amacının Ahlaka ve Kanuna Aykırı Hale Gelmesi.....	64
3.4.2.1.2. Bazı Ad ve İşaretleri Kullanma Yasağının İhlal Edilmesi.....	75
3.4.3. Derneklerin Mahkeme Kararı ile Sona Ermesinde Usul.....	78
3.4.3.1. Yetkili ve Görevli Mahkeme.....	78
3.4.3.2. Derneğin Sona Ermesinde Cumhuriyet Savcısının Fonksiyonu	79
3.4.3.3. İlgili Kavramı ve Mahkemeye Başvurmaya Hakkı Bulunan Kişiler	81
3.4.3.4. Yargılama Usulü	82
BÖLÜM IV DERNEKLERİN SONA ERMESİNİN SONUÇLARI	83
4.1. Sona Ermenin Kapsamı ve Tasfiye	83
4.2. Tahsis	85

4.2.1. Mahkeme Kararı Dahili ile Sona Eren Derneklerde Tahsis.....	86
4.2.2. Mahkeme Kararı Harici Etkenlerle Sona Eren Derneklerde Tahsis	86
4.2.3. Sicilden Silme (Terkin).....	87
4.2.3.1. Resmi Kayıtlardan Silinme	87
4.2.3.2. Dernekler Kütüğünden Silinme	87
BÖLÜM V SONUÇ.....	88
REFERANSLAR.....	91
ÖZGEÇMİŞ.....	94

SEMBOLLER VE KISALTMALAR LİSTESİ

AÜ	Ankara Üniversitesi
AÜHF	Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi
AYM	Anayasa Mahkemesi
BGE	Entscheidungungen des Schweizerischen Bundesgerichts (İsviçre Federal Mahkemesi Kararları)
BGB	Bürgerliches Gesetzbuch (Alman Medeni Kanunu)
Bkz.	Bakınız
BK	Borçlar Kanunu
C.	Cilt
D.	Daire
DK	Dernekler Kanunu
E.	Esas numarası
f.	Fıkra
FMK	İsviçre Federal Mahkemesi Kararı
HGK	Hukuk Genel Kurulu
HMK	Hukuk Muhakemeleri Kanunu
HUMK	Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
İBK	İçtihadı Birleştirme Kararı
K.	Karar numarası
Karş.	Karşılaştırınız
m.	Madde
RG	Resmî Gazete
s.	Sayfa
SJZ	Schweizerische Juristen Zeitung
t.	Tarih
TMK	Türk Medeni Kanunu
vd.	Ve devamı
Vereins	G. Alman Dernekler Kanunu
Y	Yargıtay
YİBK	Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı
YİBGK	Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu
YHGK	Yargıtay Hukuk Genel Kurulu

YKD Yargıtay Kararları Dergisi
ZGB İsviçre Medeni Kanunu

BÖLÜM I

GİRİŞ

Modern toplumlar, gelişen teknoloji ve çağın gerektirdiği birçok ihtiyaç ve sorunlar karşısında örgütlü yapılara kavuşması ve dolayısıyla birlik, beraberlik içerisinde faal olmak durumundadırlar. Bunun da en önemli tezahür şekli özelliği, örgütlü bir yapı olan derneklerdir. Belirli dolayısıyla sınırlı bir amaca özgü özel hukuk tüzel kişileri olan dernekler, sivil toplum kuruluşları arasında etkin ve aktif bir yer tutarak önemli bir fonksiyon icra etmektedir. Bu nedenle Türk hukukunda dernek kurma hürriyetine, 1982 Anayasası'nda "kişinin hakları ve ödevleri" başlıklı bölümünde yer verilerek temel haklar arasında düzenlenmiştir. Bu sayede, dernekler, anayasal güvence kapsamına alınmıştır. Anayasa'nın 33. maddesinde yer verilen "*Herkes önceden izin almaksızın dernek kurma hakkına sahiptir*" hükmü, dernek kurma hürriyetini vurgulayarak Türk hukukunda dernek hakkını kişinin hakları arasında ele almıştır. Keza bu hüküm ile birlikte hiç kimsenin herhangi bir derneğe üye olmaya ve/veya dernekte üye kalmaya zorlanamayacağı da mezkûr Anayasa'da hüküm altına alınmıştır.

Yüksek lisans tezinin konusu ve kapsamı, derneklerin varlık kazanması için sadece mahallin en büyük mülki amirine evrakların teslim etmesi yeterli olan derneklerin sona erme sebepleri ile kısıtlı tutulmuştur. Başka bir ifade ile tez çalışmasının konusu "derneklerin sona erme sebepleri" ile sınırlıdır.

Dernekler, en geniş anlamı ile amaç birlikleridir. Dolayısıyla derneklerin en önemli özelliklerinden biri de, gelir veya kazanç paylaşmak dışında kalan ideal ortak ve daimi bir hedefin gerçekleşmesi amacıyla kurulmuş olmaları fikridir. Ki bu fikir doğrudur. Bu nedenle dernekler bazı istisnalar dışında amaçlarını sonsuza kadar sürdürmek üzere kurulurlar. Bu ideal üzerine kurulan derneklerin ömürlerinin sürekli olması şayet bu mümkün değilse en azından uzun olması beklenir ve istenir.

Kuşkusuz derneklerin amacını gerçekleştirme olanağına sahip olduğu sürece varlığını sürdürmesi amaçlanır. Hakeza bu derneklerin amacına ve mantığına da uyum olanıdır. İnsan ömrünün kısa, olanaklarının sınırlı olması nedeniyle bazı hedeflere ulaşmanın zorluğu, kanun koyucuya birtakım hukuki düzenleme yapma sorumluluğu yüklemiştir. Zira insan, ihtiyaçlarını karşılaması için insan dışında fakat insanların kontrolünde insanlar ile birlikte ve insanların yanında birtakım varlıkları da kişi olarak tanımak gerekliliği hâsıl olmuştur. Dernekler, gerçek kişi değil tüzel kişi olduklarından, insanlar gibi vefat etmeleri veya gaipliklerine karar verilmesi söz konusu değildir. Başka bir ifade ile tüzel kişiliğe sahip olduklarından varlıklarını çok uzun süre devam ettirebilirler. Fakat bu devamlılıktan kasıt derneklerin ebedî oldukları anlamına da gelmemektedir. O nedenle dernekler de bir gün varlığını sona erdirebilir.

Bir derneğin sona ermesi nedenleri üç farklı açıdan söz konusu olabilmektedir. Bunlar ise kendiliğinden sona erme, dernek genel kurul kararı ile sona erme nihayet mahkeme kararı ile başka bir ifade ile yargısal yolla sona ermedir.

Öğretide bazı yazarlar derneklerin feshini dağılma ve dağıtılma olmak üzere iki ana nedene dayandırmaktadırlar.¹ Türk hukukunda dernekler iki şekilde sona ermektedir. Bunlardan birincisi kendiliğinden dağılmak² suretiyle ki buna infisah da denir; ikincisi bir organ ya da mahkeme kararıyla dağıtılmak suretiyle ki buna da feshetmek³ denir, sona ermektedir. Dolayısıyla derneklerin kendiliğinden sona ermesi için “infisah (dağılma)” ifadesi kullanılır. Bu doğrultuda dağılma; derneğin harici bir müdahale sonrası dağıtılması söz konusu olmadan, dolayısıyla dışarıdan ve içeriden hiçbir işlem, el atma, karar veya müdahale olmaksızın derneğin doğrudan kendiliğinden sona ermesi veya son bulması, başka bir ifade ile dernek tüzel kişiliğin sona ermesi sürecidir. Buna karşın derneğin yetkili bir organ (mahkeme veya idari merci) veya makamın kararıyla (bu durumda adli veya idari bir işlem gerekir) ortadan kaldırılması durumunda ise, “fesih (dağıtılma)” söz konusudur.⁴ Derneklerin dağıtılmasında derneğin sona ermesi için mevzuatta belirtilen nedenlerin ve şartların varlığının

¹ Jale G. Akıpek, Turgut Akıntürk, and Derya Karaman-Ateş, *Türk Medeni Hukuku Başlangıç Hüükümleri Kişiler Hukuku*, 11. Bası (İstanbul: 2014), s. 649.

² Aydın Zevkliler and Ayşe Havutçu, *Yeni Medeni Kanuna Göre Medeni Hukuk Temel Bilgiler*, 5. Bası (Ankara: 2005), s. 694.

³ Hüseyin Hatemi and Oğuztürk Kalkan, *Kişiler Hukuku Gerçek ve Tüzel Kişiler*, 7. Baskı (İstanbul: 2014), s. 100.

⁴ Ahmet M. Kılıçoğlu, *Medeni Hukuk Temel Bilgiler*, 3. Bası (Ankara: 2013), s. 231.

dışında belirli bir organ ya da makamın dağılma/dağıtma kararı alması gerekmektedir. Bu kapsamda dağılma kararı almaya yetkili olan organ o derneğin genel kurulu veya ilgili yargısal mercii⁵ dolayısıyla adli yargı organlarından asliye hukuk mahkemeleridir.

Dernekler tüzel kişiliğe haiz olduğundan bir derneğin sona erme nedenleri insan hayatı ile kıyaslandığında derneklerin hayatı insanların hayatına benzetilebilir. Zira bazı yazarlara göre derneğin, kendiliğinden dağılması doğal bir ölüme, genel kurul kararıyla dağılması ise intihar etmesi⁶, adli veya idari mercilerce dağıtılması ise idam edilmeye benzetilmektedir.⁷

Kuşkusuz, derneklerin sona erme nedenlerine bağlı olarak sona ermenin sonuçları farklılık göstermektedir. Bu bağlamda, tez çalışması kapsamında derneğin sona erme sonuçları incelenmiştir. Bir derneğin sona ermesi, "derneğe ait malvarlığının tasfiyesi" ve "tasfiye sırasında ortaya çıkan fazlalığın tahsisi" olmak üzere iki önemli sonuç doğurur. Dernek sona erdiğinde, varlıklarının tasfiyesi ve kalan değerlerin dağıtımını gerçekleştirilir. Türk Medeni Kanunu ve Dernekler Kanunu, genel kurul kararı ile feshedilen, kendiliğinden sona erdiği tespit edilen veya mahkeme kararı ile feshedilen derneklerin tasfiyesini düzenlemektedir. Üçüncü bölüm içerisinde uygulamadan güncel Bölge Adliye Mahkemesi, Yargıtay ve Anayasa Mahkemesi kararları da eklenmek suretiyle güncel duruma göre anlatımlar ve tahliller de yapılmıştır.

⁵ Zevkliler and Havutçu, s. 219.

⁶ Ali Naim İnan, *Medeni Hukuk*, 2. Bası, Ankara 2005, s. 169.

⁷ Hıfzı Veldet Velidedeoğlu and M. AYTEKİN ATAAY, *Türk Cemiyetler Hukuku* (İstanbul: 1956), s. 252.

BÖLÜM II

GENEL OLARAK DERNEKLER İLE DERNEKLER HAKKINDAKİ DÜZENLEMELER

2.1. Genel Olarak Dernekler

Dernekler, Dernekler Kanunu (DK)⁸ ve yönetmelikler dahil olmak üzere Türk Medeni Kanunu (TMK)⁹ 56. ila 100. maddelerinde ve diğer uluslararası antlaşmalarda düzenlenmiştir. Hukuka uygun olarak haklara ve borçlara ehil olma yetkisi tanınmış varlıklara kişi denir.¹⁰ İlgili kanunlar, kişileri "gerçek kişiler" ve "tüzel kişiler" olarak kategorize eder. Gerçek kişiler hukukumuzda yalnızca insanlardır.¹¹ Irksal, dilsel, dinsel veya başka herhangi bir ayırım göz önüne alınmaksızın yalnızca insanların sahip olabileceği bir sıfattır. Bireylerin dağınık güçlerini birleştirerek belirli bir amaca yönelmiş, haklara ve borçlara ehil olabilen kişi veya mal topluluğu, tüzel kişiler olarak bilinir.¹²

Hukuk, tüzel kişileri iki kategoriye ayırır: "Kamu Tüzel Kişileri" ve "Özel Hukuk Tüzel Kişileri". Kamu hukuku tüzel kişileri, kamu görevlerini yerine getiren kamu hukuku gücüne sahip tüzel kişilerdir. Özel hukuk tüzel kişilikleri, özel hukuk alanında faaliyet göstermek için hukuki işlemlerle kurulan tüzel kişiliklerdir. Dernekler, kanunla veya idari bir kararla değil, ilgili kanunlarda belirtilen koşulların sağlanmasıyla kurulan özel hukuk tüzel kişileridir.¹³

⁸ 23.11.2004 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 5235 sayılı Dernekler Kanunu.

⁹ 1 Ocak 2002 tarihinde yürürlüğe giren 4721 sayılı yeni Türk Medeni Kanunu.

¹⁰ Abdullah Akkaya, "Derneklerin Kuruluşu Ve Tüzel Kişilik Kazanması", Dicle Üniversitesi Adalet Meslek Yüksekokulu Dicle Adalet Dergisi C. 3, S. 6 (2019): s. 65.

¹¹ Ali Yarayan, *Türk Medeni Hukuku Temel Bilgiler*, Yetkin Yayınları, Ankara 2013, s. 174.

¹² Mustafa Dural ve Tufan Ögüz, *Türk Özel Hukuku Cilt II Kişiler Hukuku* (İstanbul: Filiz Kitabevi, 2017), s. 227.

¹³ Akkaya, "Derneklerin Kuruluşu Ve Tüzel Kişilik Kazanması", s. 65-66.

Dernek Türk Medeni Kanunu 56/1 maddesinde ; “Dernekler, gerçek veya tüzel en az yedi kişinin kazanç paylaşma dışında belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere, bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirmek suretiyle oluşturdukları, tüzel kişiliğe sahip kişi topluluklarıdır.” şeklinde tanımlanmıştır. Dernek tanımı benzer olarak Dernekler Kanunu 2/a maddesinde ise “Kazanç paylaşma dışında, kanunlarla yasaklanmamış belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere, en az yedi gerçek veya tüzel kişinin, bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirmek suretiyle oluşturdukları tüzel kişiliğe sahip kişi toplulukları (...)” olduğu belirtmiştir. Fakat Dernekler Kanununda yapılan tanımlamada ek olarak “kanunlarda yasaklanmamış” amaç ibaresi de bulunmaktadır.¹⁴

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası¹⁵ 33. maddesi, "Herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma ve bunlara üye olma ya da üyelikten çıkma hürriyetine sahiptir" hükmünü içermektedir. Bu hüküm, derneklerin varlığının korunması ve faaliyetlerinin güvence altına alınmasıyla ilgilidir, böylece kolektif dernek özgürlüğünü teminat altına almaktadır. Anayasa'nın 33. maddesinin beşinci fıkrası ise derneklerin yasada belirtilen durumlarda ancak mahkeme kararı ile kapatılabileceğini belirtmektedir.

1982 Anayasası, dernek kurma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şart ve usullerin yasada belirtileceğini kabul etmiş ve dernek faaliyetlerine belirli yasaklar getirmiştir. Anayasa'nın 33. maddesinin üçüncü fıkrası şöyle der: "Dernek kurma hürriyeti, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlak ile başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebepleriyle ve kanunla sınırlanabilir."

Anayasa, bir dernek kurmak için izin vermek, izin almak yönünde bir sistem sunmamıştır. Derneklerin kurulabilmesi için, kanunda belirtilen mercie verilen bilgi ve belgeler yeterli görülmüştür. Bu nedenle, serbest kuruluş sistemi benimsenmiş ve dernek kurmak olabildiğince basit olmuştur. Dernek kuran kişiler, serbest kuruluş sisteminin bir parçası olarak özgür bir şekilde hareket edebilirler.¹⁶ Derneklerin

¹⁴ Akkaya, “Derneklerin Kuruluşu Ve Tüzel Kişilik Kazanması”, s. 66.

¹⁵ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 18.10.1982 tarih, 07.11.1982 kabul ve 2709 sayılı kanun.

¹⁶ Ümit Gezder, *Türk Medeni Hukuku Başlangıç Kişiler Aile Hukuku Soru ve Cevapları* (İstanbul: 2014), s. 48.

kolaylıkla kurulması suiistimale açık olduğundan, Türk Medeni Kanunu sona erme sebeplerini kapsamlı bir şekilde düzenlemiştir. Yetkili mercie verilen bu bilgi ve belgelerin kanuna aykırı olduğu tespit edilirse, dernek faaliyetlerini durdurmak veya kapatmak için mahkemeye başvurulması gerekecektir.¹⁷

Dernekler, bireylerin belirli bir amaç etrafında birleşerek oluşturdukları tüzel kişiliklerdir. Hukuki ve toplumsal açıdan önemli bir yere sahip olan dernekler, demokratik toplumların vazgeçilmez unsurlarıdır. Bu bölümde, derneklerin hukuki yapısı, kuruluş aşamaları, incelenecektir.

Derneklerin hukuki tanımı ve önemi; 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 56. maddesi uyarınca, dernekler, en az yedi gerçek veya tüzel kişinin, belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirmeleri suretiyle kurulan tüzel kişiliklerdir. Dernekler, sivil toplumun önemli yapı taşlarıdır ve bireylerin kolektif amaçlarını gerçekleştirmelerine olanak tanır. Toplumda katılımı artırır, sosyal sermayeyi güçlendirir ve demokratik süreçlere katkıda bulunur.

Türk hukukunda derneklerin kuruluşu; derneklerin kuruluşu, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu ve 5253 sayılı Dernekler Kanunu ile düzenlenmiştir. Derneklerin kuruluş aşamaları ise şu şekilde gerçekleşmektedir:

Kurucular; bir derneğin kurulabilmesi için en az yedi kurucu üyeye ihtiyaç vardır (TMK, md. 56). Bu kurucular, gerçek veya tüzel kişiler olabilir. Kurucuların, medeni hakları kullanma ehliyetine sahip olmaları gerekmektedir.

Dernekler kuruluş aşamasında iken tüzüklerini hazırlamaları gerekmektedir. Şöyle ki; derneklerin, kuruluş aşamasında bir tüzük hazırlamaları zorunludur. Tüzük, derneğin adını, amacını, faaliyet alanlarını, üyelik şartlarını, organlarını ve bu organların görev ve yetkilerini, mali hükümleri ve derneğin sona erme hallerini içermelidir (DK, md.4). Hakeza kuruluş bildirimini hazırlama yükümlülüğü vardır. Dernek tüzüğü, kurucular tarafından imzalanarak mülki idare amirliğine bildirilir. Bu bildirimden ardından dernek, tüzel kişilik kazanır (TMK, md. 58).

¹⁷ Fatma Benli, *Derneklerin Sona Erme Nedenleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2014, s. 6.

Derneklerin faaliyetleri ve yönetimi ise şu şekildedir: Dernekler, tüzüklerinde belirtilen amaçlar doğrultusunda faaliyet gösterirler. Faaliyetlerin hukuka ve ahlaka uygun olması gerekmektedir. Derneklerin yönetim organları, genel kurul, yönetim kurulu ve denetim kurulundan oluşur.

Derneklerin genel kurul ise şu şekilde oluşmaktadır; genel kurul, derneğin en yetkili organıdır ve tüm üyelere oluşur. Genel kurul, derneğin tüzüğünde belirtilen aralıklarla toplanarak önemli kararlar alır. Bu nedenle dernek genel kurulu bir derneğin en kapsamlı dolayısıyla yetkili organıdır.¹⁸

Derneklerin yönetim kurulunun teşekkülü ise şu şekilde gerçekleşmektedir. Yönetim kurulu, genel kurul tarafından seçilen ve derneği temsil eden organdır. Derneğin günlük işleyişini ve faaliyetlerini yönetir. Dolayısıyla icraat yapan derneğin en aktif organıdır.

Derneklerde denetim kurulu ise; derneğin mali faaliyetlerini denetleyen bir organdır. Bu kurul, derneğin gelir ve giderlerini, mali işlemlerini ve muhasebe kayıtlarını dernek genel kurulu adına inceler.¹⁹

Derneklerin sona erme nedenleri; hukuki düzenlemeler, kanunlar çerçevesinde belirlenmiştir. 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu ve 5253 sayılı Dernekler Kanununa göre, derneklerin sona erme nedenleri şunlardır:

Birincisi; genel kurul kararı ile sona erme. Dernekler, genel kurul kararı ile feshedilebilir. Bu durumda, üyelerin çoğunluğunun alacağı bir karar ile dernek sona erdirilir (TMK, md. 89). İkincisi; derneğin var oluş amacının gerçekleşmesi veya gerçekleşmesinin imkânsız hale gelmesi durumudur. Dernek, kuruluş amacının gerçekleşmesi veya bu amacın gerçekleşmesinin imkânsız hale gelmesi durumunda sona erer (TMK, md. 89). Ayrıca üye sayısının kanunen gereken sayının altına düşmesi halinde derneğin sona ereceği düzenlenmiştir ki; derneklerin, yasal olarak en az yedi üyesi olması gerekmektedir. Üye sayısının bu sınırın altına düşmesi durumunda dernek

¹⁸ Mehmet Akçaal, "Derneğin Mahkeme Kararıyla Sona Ermesi", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* Cilt 11, Sayı 1 (2020): s. 76-78.

¹⁹ Mehmet Palamut, *Medeni Hukuk*, 2. Bası, İstanbul 2004, s. 68-69.

sona erer (DK, md. 15). Üçüncüsü; derneğin mahkeme kararı ile feshedilmesidir. Kuşkusuz tüm dernekler, hukuka aykırı faaliyetlerde bulunmaları veya kamu düzenini bozucu eylemler gerçekleştirmeleri durumunda mahkeme kararı ile feshedilebilir (TMK, md. 89).²⁰

Dernekler, demokratik toplumların vazgeçilmez unsurlarıdır ve bireylerin ortak amaçlarını gerçekleştirmelerine olanak tanır. Hukuki yapıları ve faaliyetleri, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu ve 5253 sayılı Dernekler Kanunu ile düzenlenmiştir. Derneklerin sona erme nedenleri, hem içsel dinamiklerden hem de dışsal müdahalelerden kaynaklanabilir.²¹ Bu çalışma, derneklerin hukuki yapısını ve sona erme süreçlerini detaylı bir şekilde ele alarak, bu alanda hukuki ve akademik bir perspektif sunmayı amaçlamaktadır.

2.1.1. Dernekler Üzerine Kanuni Düzenlemeler

Dernekler, demokratik toplumların temel yapı taşları olarak bireylerin belirli bir amacı gerçekleştirmek üzere bir araya geldikleri tüzel kişiliklerdir. Türkiye'de derneklerin kuruluşu, işleyişi ve sona ermesi gibi hususlar çeşitli yasal düzenlemelerle belirlenmiştir. Bu bölümde, dernekler hakkındaki temel yasal düzenlemeler ele alınacaktır.

Türk Medeni Kanunu, derneklerin kuruluş ve faaliyetlerine ilişkin temel hükümleri içerir. Dernekler, en az yedi gerçek veya tüzel kişinin belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere bir araya gelmesiyle kurulur (TMK, md. 56). Kuruluş için tüzük hazırlanmalı ve bu tüzük kurucular tarafından imzalanarak mülki idare amirliğine bildirilmelidir (TMK, md. 58). Dernekler, tüzüğün mülki idare amirliğine verilmesi ve bu bildirim kabul edilmesi ile tüzel kişilik kazanır (TMK, md. 59). Derneklerin faaliyetleri, hukuka ve ahlaka uygun olmalıdır. Hukuka aykırı faaliyetlerde bulunan dernekler, mahkeme kararı ile feshedilebilir (TMK, md. 56). Dernekler, genel kurul kararı, amacın gerçekleşmesi veya gerçekleşmesinin imkânsız hale gelmesi, üye

²⁰ Rona Serozan, *Medenî Hukuk, Genel Bölüm, Kişiler Hukuku* (İstanbul: 2011), s. 452; Hüseyin Hatemi ve Oğuztürk Kalkan, *Kişiler Hukuku (Gerçek Kişiler – Tüzel Kişiler)* (İstanbul: 2014), s. 100.

²¹ Bilge Öztan, *Medeni Hukuk'un Temel Kavramları*, 39. Bası (Ankara: 2014), s. 381; Rona Serozan, *Tüzel Kişiler, Özellikle Dernekler ve Vakıflar* (İstanbul: 1994), s. 80.

sayısının yasal sınırın altına düşmesi ve mahkeme kararı gibi sebeplerle sona erebilir (TMK, md. 89).

5253 sayılı Dernekler Kanunu, derneklerin kuruluşu, işleyişi, denetimi ve sona ermesine ilişkin daha detaylı düzenlemeler içerir. Derneklerin kuruluşunda hazırlanacak tüzükte, derneğin adı, amacı, faaliyet alanları, üyelik şartları, organları ve bu organların görev ve yetkileri, mali hükümler ve derneğin sona erme hallerinin belirtilmesi gerekmektedir (5253 sayılı Dernekler Kanunu, md. 4). Derneklerin zorunlu organları genel kurul, yönetim kurulu ve denetim kuruludur. Bu organların görev ve yetkileri tüzükte açıkça belirtilmelidir (5253 sayılı Dernekler Kanunu, md. 7). Derneklerin mali faaliyetleri, iç denetim ve gerektiğinde dış denetim mekanizmaları ile denetlenir. İç denetim, derneğin tüzüğünde belirtilen esaslara göre genel kurul, yönetim kurulu veya denetim kurulu tarafından yapılır (5253 sayılı Dernekler Kanunu, md. 19). Dernekler, genel kurul kararı, mahkeme kararı veya kanunda belirtilen diğer sebeplerle sona erer. Üye sayısının yedi kişinin altına düşmesi de derneğin sona ermesine neden olur (5253 sayılı Dernekler Kanunu, md. 15).

Derneklerin faaliyetleri ve mali yapıları ile ilgili olarak Vergi Usul Kanunu, Gelir Vergisi Kanunu, Sosyal Güvenlik Mevzuatı gibi çeşitli kanunlar da uygulanmaktadır. Bu kanunlar, derneklerin mali sorumlulukları ve yükümlülükleri hakkında düzenlemeler içerir.

Türkiye'de derneklerin kuruluşu, işleyişi ve sona ermesi Türk Medeni Kanunu ve 5253 sayılı Dernekler Kanunu ile ayrıntılı olarak düzenlendiğinden bahsetmiştik. İşte bu yasal düzenlemeler, bir yandan derneklerin hukuki statüsünü ve faaliyetlerini belirlerken, diğer yandan hukuka uygunluk ve şeffaflık ilkelerini de gözetmektedir. Dernekler, bu kurallara uygun olarak faaliyet göstermeli ve toplumsal hayata katkı sağlama misyonlarını yerine getirmelidirler.

Konumuz ile ilgili kanuni düzenlemeler bazen belirleyici bazen açıklayıcı fonksiyon icra eder bazen de hiçbir belirleme yapılmayıp hükmün içinin tüzük ve benzeri düzenlemeler ile doldurması amaçlanır. Mesela Türk Medeni Kanunu genel kurul kararı ile sona erme sebeplerini belirtmemiştir. Benzer şekilde, Dernekler Kanunu da genel kurul kararına dayalı fesih işlemi için herhangi bir sebep belirtmemiştir. Yasa

koyucu, genel kurul toplantı ve karar yeter sayılarını belirlemekle yetinmiştir. Bu durumda, genel kurul tarafından alınan bir kararlar, derneğin tüzüğüne ve genel kurula fesih nedenlerini belirleme muhtariyeti bırakıldığı sonucuna varılabilir. Kanaatimizce de bu usul dernekler sistematiğine uygun olduğu gibi; serbestçe hareket edebilme ve özgür özgün kararlar alabilme yetisi elinde bulunan derneğin en önemli organı olan genel kurulun sahip olduğu çok kıymetli bir yetkidir.

2.1.2. Dernekler Hakkında Türk Hukukundaki Düzenlemelerin Tarihi Gelişimi

Dernekler, bireylerin ortak bir amaç doğrultusunda bir araya gelerek oluşturdukları yapılar olarak toplumsal ve hukuki anlamda önemli bir yer tutar. Türkiye’de derneklerin kuruluşu, işleyişi ve sona ermesi çeşitli dönemlerde farklı yasal düzenlemelere tabi olmuştur. Bu bölümde, dernekler hakkındaki yasal düzenlemelerin tarihsel gelişimi ele alınacaktır.

2.1.2.1. Osmanlı Dönemi

Osmanlı İmparatorluğu'nda dernekler, modern anlamda bir tüzel kişilik olarak tanımlanmamıştı. Ancak, Tanzimat Dönemi ile birlikte batılılaşma hareketleri kapsamında çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Tanzimat Fermanı (1839), Osmanlı'da hukukun ve yönetimin modernleşmesi sürecinde önemli bir adımdı. Bu dönemde, sivil toplumun gelişmesi için bazı adımlar atılmış, dernekler ve vakıflar gibi yapılar daha düzenli hale getirilmeye çalışılmıştır. Islahat Fermanı (1856), Osmanlı İmparatorluğu'nda gayrimüslimlerin de dernek kurmalarına ve bu derneklerde görev almalarına imkân tanımıştır. Osmanlı'nın sivil hukuku olan Mecelle (1876), derneklerin kuruluş ve işleyişine dair belirgin hükümler içermemekle birlikte, genel anlamda mülkiyet ve vakıflar konusunda düzenlemeler getirmiştir.

2.1.2.2. Cumhuriyet Dönemi

Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte, dernekler konusunda daha modern ve kapsamlı düzenlemeler yapılmıştır. 1926 Türk Medeni Kanunu, İsviçre Medeni Kanunu'ndan esinlenerek hazırlanan ve dernekler konusundaki ilk modern ve kapsamlı yasal düzenlemeyi getiren kanundur. Bu kanunla birlikte, derneklerin kuruluşu, işleyişi ve

sona ermesi detaylı olarak düzenlenmiştir. 1938 yılında yürürlüğe giren Dernekler Kanunu, derneklerin faaliyetlerini daha detaylı bir şekilde düzenlemiş ve denetim mekanizmalarını güçlendirmiştir.

2.1.2.3. 1961 Anayasası ve 1982 Anayasası

Türkiye’de derneklerin faaliyetlerini ve haklarını etkileyen anayasal düzenlemeler de önemli yer tutar. 1961 Anayasası, dernek kurma özgürlüğünü güvence altına almış ve bu özgürlüğü detaylandırmıştır. 1982 Anayasası da dernek kurma özgürlüğünü korumuş ve bu özgürlüğü belirli şartlara bağlamıştır. Anayasanın 33. maddesi, dernek kurma hakkını ve bu hakkın sınırlarını belirler.

2.1.2.4. 5253 Sayılı Dernekler Kanunu

2004 yılında yürürlüğe giren 5253 sayılı Dernekler Kanunu, dernekler hakkında modern bir düzenleme getirmiştir. Kanun, derneklerin kuruluş sürecini basitleştirmiş ve dernek tüzüğünün içeriğini detaylandırmıştır (5253 sayılı Dernekler Kanunu, md. 2-4). Ayrıca, derneklerin mali denetimi ve iç denetim mekanizmaları güçlendirilmiştir (5253 sayılı Dernekler Kanunu, md. 19). Derneklerin sona erme sebepleri detaylandırılmış ve yasal çerçeve belirginleştirilmiştir (5253 sayılı Dernekler Kanunu, md. 15).

Toparlayacak olursak, ez cümle Türkiye’de dernekler hakkında yapılan yasal düzenlemeler, Osmanlı döneminden başlayarak Cumhuriyet dönemi boyunca sürekli olarak gelişmiş ve modernleşmiştir. Özellikle Tanzimat Fermanı ile başlayan süreç, Cumhuriyet’in ilanı ile hız kazanmış ve 1926 Türk Medeni Kanunu ile önemli bir dönüm noktasına ulaşmıştır. 5253 sayılı Dernekler Kanunu ise, günümüzde derneklerin kuruluşu, işleyişi ve sona ermesi konularında modern ve kapsamlı düzenlemeler bulunmaktadır.

2.1.3. İsviçre ve Almanya Hukuk Sistemlerinde Dernekler Hakkındaki Düzenlemeler

Dernekler, bireylerin belirli bir amaç etrafında bir araya geldikleri tüzel kişiliklerdir ve pek çok ülkede önemli toplumsal ve hukuki yapı taşlarıdır. İsviçre ve Almanya, dernekler konusunda köklü ve detaylı yasal düzenlemelere sahip iki ülkedir. Çalışmanın bu bölümünde, İsviçre ve Almanya hukuk sistemlerinde dernekler hakkındaki düzenlemeler kısa da olsa incelenecektir.

2.1.3.1. İsviçre Hukuk Sisteminde Dernekler

İsviçre hukukunda dernekler, İsviçre Medeni Kanun'u (Zivilgesetzbuch, ZGB) çerçevesinde düzenlenmiştir. Başlıca düzenlemeler şu şekildedir;

Dernek Kuruluşu: İsviçre'de dernekler, en az iki kişinin belirli bir amacı gerçekleştirmek üzere bir araya gelmesiyle kurulur (ZGB, md. 60). Derneklerin tüzel kişilik kazanabilmesi için tüzüğün yazılı olarak hazırlanması ve kurucular tarafından imzalanması gerekmektedir. Tüzük, derneğin amacını, organlarını ve üyelik şartlarını içermelidir (ZGB, md. 60).

Derneklerde Tüzel Kişilik Kazanma: Dernekler, tüzüğün kabul edilmesi ve kurul toplantısının gerçekleştirilmesi ile tüzel kişilik kazanır (ZGB, md. 61).

Organlar ve Yönetim: Derneklerin zorunlu organları genel kurul ve yönetim kuruludur. Genel kurul, tüm üyelerden oluşur ve derneğin en yüksek karar organıdır (ZGB, md. 64). Yönetim kurulu, genel kurul tarafından seçilir ve derneğin idaresini yürütür (ZGB, md. 69).

Denetim ve Şeffaflık: İsviçre hukukunda, büyük dernekler mali raporlar hazırlamak ve bağımsız denetimden geçmek zorundadır. Bu düzenleme, şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkesini güçlendirmektedir (ZGB, md. 69a-69d).

Derneklerde Sona Erme: İsviçre’de Dernekler, bizim hukukumuzda olduğu gibi genel kurul kararı, amacın gerçekleşmesi veya gerçekleşmesinin imkânsız hale gelmesi ve mahkeme kararı ile son bulma gibi sebeplerle sona erebilir (ZGB, md. 76-79).

Amaç, İsviçre Medeni Kanunu'na göre hukuka ve ahlaka aykırı hale gelirse derneklerin sona ermesi gerekir. İsviçre Medeni Kanunu'nun 78. maddesine göre, derneğin amacı hukuka veya ahlaka aykırı hale gelirse, yetkili makamın ya da bir ilgilinin istemi üzerine mahkeme, derneğin feshine karar verir.²²

İsviçre Medeni Kanunu'nun 78. maddesinde, derneklerin mahkeme kararı ile feshedilebileceği açıkça belirtilmektedir. Bu maddenin ilk fıkrası, "derneğin feshi hâkimin kararı ile olur" diyor.²³ Yasada idare mahkemesi olarak değil, hukuk mahkemesidir. Bu durumda Medeni Kanun'da belirtildiği gibi mahkeme kapatma kararını verir.²⁴

İsviçre hukukunda ticaret siciline kaydedilen derneklerin aciz haline düşmesi, derneklerin kendiliğinden sona erme nedeni olarak kabul edilir. Bu durum, dernek mallarının iflas etmesiyle sonuçlanır. Bununla birlikte, ticaret siciline kayıtlı olmayan derneklerin aciziyeti kendiliğinden sona erme değildir. Bununla birlikte, böyle bir durum ortaya çıktığında, dernek genel kurulunun kararıyla sona erdirilebileceği kabul edilir.²⁵

2.1.3.2. Almanya Hukuk Sisteminde Dernekler

Almanya'da dernekler, Alman Medeni Kanun'u (Bürgerliches Gesetzbuch, BGB) çerçevesinde düzenlenmiştir. Başlıca düzenlemeler şu şekildedir:

Derneğin Kuruluşu: Almanya'da derneklerin tüzel kişilik kazanabilmesi için en az yedi kurucu üyenin bulunması ve derneğin tüzüğü hazırlanması gerekmektedir (BGB,

²² Demet Özdamar, Ahmet Türk, Metin İkizler, ve Senar Çağırğan. *Yeni Dernekler Hukuku Mevzuatımızın Karşılaştırmalı Olarak Değerlendirilmesi*. Ankara, 2008, s. 82.

²³ Bülent Köprülü, *Medeni Hukuk Genel Prensipler Kişinin Hukuku*, İstanbul, 1984, s. 541-542.

²⁴ Fatma Benli, *Derneklerin Sona Erme Nedenleri*, s. 19.

²⁵ Aydın Zevkliler, M. Beşir Acabey, ve K. Emre Gökyayla, *Medeni Hukuk, Kişiler Hukuk Aile Hukuk* Ankara, 1999, s. 696.

md. 56). Tüzüğün içeriğinde derneğin adı, amacı, üyelik şartları ve organları belirtilmelidir (BGB, md. 57).

Tüzel Kişilik Kazanma: Dernekler, tüzüğün noter tarafından onaylanması ve dernekler siciline kaydedilmesi ile tüzel kişilik kazanır (BGB, md. 21-22).

Organlar ve Yönetim: Derneklerin zorunlu organları genel kurul ve yönetim kuruludur. Genel kurul, tüm üyelere oluşur ve derneğin en yüksek karar organıdır (BGB, md. 32). Yönetim kurulu, genel kurul tarafından seçilir ve derneğin idaresini yürütür (BGB, md. 26).

Denetim ve Şeffaflık: Almanya'da büyük dernekler, mali raporlar hazırlamak ve bağımsız denetimden geçmek zorundadır. Bu düzenleme, derneklerin mali şeffaflığını ve hesap verebilirliğini sağlamaktadır (BGB, md. 27-28).

Derneklerin Sona Ermesi: Dernekler, İsviçre ve Türk hukukunda olduğu gibi Almanya'da da genel kurul kararı, amacın gerçekleşmesi veya gerçekleşmesinin imkânsız hale gelmesi ve mahkeme kararı sonrasında verilecek karar ile gibi sebeplerle sona erebilir (BGB, md. 41-54).

Alman Anayasa'sının 9. maddesinin ikinci paragrafı, örgütlenme özgürlüğünü düzenler ve bu nedenle Alman hukukunda derneklere anayasal düzeyde kısıtlama getirir. Birinci paragraf örgütlenme özgürlüğünü düzenlerken, ikinci paragraf, amaç ve faaliyetleri ceza yasalarına aykırı olan veya anayasal düzene veya kamu düzenine aykırı faaliyete yönelen örgütlerin veya örgütlenmelerin faaliyetlerine izin vermeyeceğini belirtir.²⁶

İsviçre ve Almanya, dernekler konusunda köklü ve detaylı yasal düzenlemelere sahip iki ülkedir. Her iki ülkenin hukuk sisteminde de derneklerin kuruluşu, işleyişi ve sona ermesi detaylı hükümlerle düzenlenmiştir. İsviçre ve Almanya'daki düzenlemeler, derneklerin tüzel kişilik kazanma sürecinden başlayarak, organlarının yapısı, mali denetim ve şeffaflık ilkelerine kadar geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Bu

²⁶ Özdamar, Türk, İkizler, ve Çağırğan. *Yeni Dernekler Hukuku Mevzuatımızın Karşılaştırmalı Olarak Değerlendirilmesi* s. 83.

düzenlemeler, derneklerin toplumsal katkılarını artırmak ve hukuka uygun faaliyet göstermelerini sağlamak amacıyla geliştirilmiştir.²⁷

Alman hukukunda dernekler Türk ve İsviçre hukukundakinden oldukça farklı sınıflandırılmıştır. BGB'nin sistematüğinden hareket edilirse, derneklerin öncelikle hak ehliyeti olan ve olmayan diye ikiye ayrıldığı görülmektedir. Daha sonra hak ehliyeti olan dernekler kendi içinde iktisadi olan ve olmayan dernekler diye ikiye ayrılmaktadır. Kayıtlı derneklere ilişkin kısım düşünüldüğünde, kayıtlı ve kayıtlı olmayan dernekler şeklinde bir ayırım daha yapmak mümkündür. Bunun dışında BGB'nin derneklere ilişkin genel kısmında yabancı derneklerden söz edilmektedir. Ancak bu konudaki asıl düzenleme Alman Dernekler Kanunu'nda yer almaktadır. Alman Dernekler Kanunu'nda da (Vereinsgesetz) yabancılara ait dernekler (m.14) ile yabancı dernekler (m.15) ayırımı vardır. Bu anlamda bir başka dernek ayırımı olarak, Alman hukukunda; yerli, yabancı, yabancılara ait derneklerden söz edilebilir.²⁸

²⁷ Ergun Özsunay, *Türk Medeni Hukukunda Tüzel Kişiler*, İstanbul, 1988, s. 329 vd.

²⁸ Metin İkizler, *Alman Dernekler Hukukundaki Reform Çalışmalarına Bir Bakış*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 57, Sayı:3, Ankara, 2008.

BÖLÜM III

DERNEKLERİN SONA ERME SEBEPLERİ

Tezimi hazırlarken çıkış noktası yani ana nüve olarak derneklerin sona erme nedenleri üzerine yoğunlaştığımdan şimdi bu bölüme giriş yapacak ve uzunca detaylı olarak doktrin ve Yargı kararları ile destekli bir şekilde inceleme yapacağım. Daha önce de değindiğimiz üzere sona erme nedenleri kanunda üçe ayrılarak düzenlenmiştir. İlk sayılan genel kurul kararı ile sona ermeden başlayarak konunun tafsilatına geçelim.

3.1. Genel Kurul Kararı ile Sona Erme

3.1.1. Genel Olarak

Türk Medeni Kanunu'na göre derneklerin zorunlu organlarından olan genel kurul, en yetkili organı olması hasebiyle, dernek genel kurulu derneğin feshine her zaman karar verebilir. (TMK m 88) Nitekim kanun koyucu bu konuda dernek genel kurullarını fesih hususunda yetkilendirmiştir. Türk hukukunda dernek üyelerinin iradesi derneklerin varoluşunu ve son bulmasını belirleyen ana unsurdur, üye olan gerçek kişilerin iradesi bu varoluşu ve son bulmayı belirlemektedir. Her şeyden önce dernek üyelerinin iradesine bağlıdır.²⁹

Kanun koyucu, dernek kurucuları tarafından oybirliği ile sağlanan hak ehliyetinin dernek üyelerinin en azından oy çokluğu ile ya da alacakları kararla düşülmesi imkanını vermektedir.³⁰ Özel hukuk hükümlerine göre taraf iradeleri ile bir akdin feshi mümkün olduğu üzere, dernek üyelerinin de rızasıyla derneklerin feshi dolayısıyla sona ermesi her daim söz konusu olabilir.³¹ Bu sebeple bir derneğin üyelerinin talebi ile sona ermesi mümkündür.³²

²⁹ Öztan, Medeni Hukuk'un Temel Kavramları, s. 381.

³⁰ Serozan, Tüzel Kişiler, Özellikle Dernekler ve Vakıflar, s. 80.

³¹ Ferit Saymen, Türk Medeni Hukuku Şahsın Hukuku, İstanbul 1948, (Türk Medeni Hukuku), s. 361.

³² Benli, Derneklerin Sona Erme Nedenleri, s. 21.

Özel hukukta yenilik doğuran kararlar iki türden oluşmaktadır. Kurucu yenilik doğuran ve bozucu yenilik doğuran kararlardır. Tez konumuz gereği açıklamaya çalışacağımız üzere derneğin feshi kararı bozucu yenilik doğurucu nitelikte bir karardır. O nedenle yenilik doğuran hakların genel özellikleri gereği, şarta bağlı kılınmaz. Hakeza bu hak dernek üyeleri tarafından kullanıldığında derneğin tüzel kişiliği son bulacağından derneğin feshine ilişkin karardan sarfınazar edilemez.³³

Mevzuat gereği bir derneğin en yüksek karar mercii ve en önemli organı genel kurul olması sebebiyle derneğin feshine ilişkin kararı genel kurul her vakit verebilir.³⁴ Dolayısıyla dernek genel kurulu tarafından alınan fesih kararı, derneğin doğrudan başka bir ifade ile kendiliğinden sona ermesi sürecini başlatacaktır. Nitekim halk arasında ve hukuk camiasında derneklerin dağılması veya sona ermesi, insanların hayatlarını sona erdirmelerine benzetilmektedir.³⁵

Nasıl ki bir şahıs arzu ve isteği ile hayatına son verebiliyor ise dernek genel kurulu da derneğin kişiliğine son vermeyi amaçlayabilmekte ve bu amaca ulaşabilmek için de genel kurul sona ermeye ilişkin bozucu yenilik doğurucu türden olan üst düzeyde sona erme, fesih kararı alabilmektedir. Derneğin ortadan kalkmasına sebebiyet veren bu karar olumsuz bir durumun ifadesi olarak bozucu sıfatı ile ifade edilmekte yenilik doğurduğu için de bozucu yenilik doğurucu kararlardan sayılmaktadır. Genel Kurulun alacağı bu fesih kararının koşula bağlanması da söz konusu değildir, karar alındıktan ve dernek tüzel kişiliği son bulmasının ardından artık bundan geri dönülmesi de hiçbir şekilde mümkün değildir.³⁶

Genel Kurul tarafından fesih suretiyle dernek hakkın da sona bulma kararı aldığı anda artık bu dernek “Tasfiye Halinde Dernek” statüsünde olur. Bu andan itibaren dernek tüzel kişiliği ve tabi ki hak ve fiil ehliyeti, sadece ve sadece tasfiye işlemleri ile sınırlı olur, tasfiye işlemleri dışındaki hiçbir karar geçerli olmaz.³⁷

³³ Teoman Akünel, Türk Medeni Hukukunda Tüzel Kişiler, İstanbul 1995, s. 147.

³⁴ Zafer Saka, Teoride ve Uygulamada Dernekler Hukuku, İstanbul 2010, s. 235.

³⁵ Ali Naim İnan, Medeni Hukuk, 2. Bası, Ankara 2005, s. 169.

³⁶ Ömer Ergün, Medeni Hukuk Tüzel Kişilerin Ehliyet Durumu, 1. Baskı, İstanbul 2010, s. 107; Akünel, s. 107.

³⁷ Ballar, s. 672

Mevzuat ve Yüksek yargı kararları gereğince bir derneğin şubesi de aynen genel kurulun sona erdirme iradesi gibi şubenin sona ermesine yönelik bozucu yenilik doğuran karar alabilme muhtariyetine sahiptir. Bu meyanda Yüksek mahkeme olan Yargıtay'ın bir kararına göre, dernek şubeleri hakkında da yine Dernekler Kanunu 33. Maddesi hükümleri uygulanarak şubenin ortadan kalkması mümkündür. Yargıtay 2.Hukuk Dairesi kararında açıklandığı üzere, bir derneğin açık bulunan şubesi alacakları kararlar varlıklarına son verebilir ve de fesih kararı alabilirler.³⁸

Dernekler nasıl ki kanunun öngördüğü haller vücut bulduğunda kapanabiliyorsa yine bu kanuna uygun şekilde çıkarılan tüzük ve yönetmelik hükümleri gereği de bir derneğin şubeleri vasıtasıyla amaca yönelik faaliyet göstermesi mümkündür. Mamafih dernek tüzüğünde şube kurmaya elverişli olmayan bir değişiklik olursa bu durum şube kurulmasını imkânsız kılar.

Vakıf tüzel kişiliği ile dernekler arasında bu hususta bir mukayese yapacak olursak, vakıflar da tüzel kişiliktir ve birçok hususta dernek ile aynı kural ve rejime tâbidirler. Ancak vakfın tüzel kişiliği kendiliğinden son verme imkân ve kabiliyeti bulunmamaktadır.³⁹ Zira amaç, teşkilat yapısı, kurulma ve son bulması yönlerinden dernekte üyelerin iradesi önemlidir ve karar verici konumdadır. Bu nedenle derneklerde üyelerin oluşturduğu genel kurul karar vermesi halinde, herhangi bir kayıt ve şarta bakılmaksızın dernek tüzel kişiliği sona erebilir. Vakıflarda ise bu durum çok farklı olup kurucuların iradesi kurulma esnasında çok önemli olsa da vakıf kuruluşu tüzel kişilik kazandıktan sonra kurucularının bundan sonraki iradeleri vakıflarının gelişim ve büyümesi, ilerlemesi ya da son bulması üzerinde herhangi bir etki

³⁸ "Dernek şubeleri hakkında da bu yasa hükümleri uygulanır. Fenerbahçeliler Derneği Yalova şubesi, dernekler yasasının 26 ve 49. maddeleri ile Dernek Tüzüğü'nün 17. maddesine uygun fesih kararı almıştır. Bu yön gözetilmeden davanın reddi yerine dernek şubelerinin kendilerini fesih kararı alamayacakları gerekçesiyle kabulü bozmayı gerektirmiştir" (Yargıtay 2. Hukuk Dairesi, 12 Haziran 1995, E: 1995/6978, K: 1995/6917), Legalbank Elektronik Hukuk Bankası."

³⁹ Vakıflar Yönetmeliği m. 19: "Amacının gerçekleşmesi imkânsız hale gelen ve değiştirilmesinde de olanak bulunmadığı takdirde, vakıf kendiliğinden sona erer. Vakfın yönetim organı veya Genel Müdürlük vakfın amacının gerçekleşmesinin imkânsız hale geldiği kanısına varırsa dilekçe ile mahkemeye başvurarak durumun mahkeme siciline tescilini ister. Mahkeme, gereğine göre Genel Müdürlüğün veya vakfın yönetim organının yazılı düşüncesini alarak vakfın dağılması ve tasfiye kurulu oluşumu istemini karara bağlar ve mahkeme dağılma kararını sicile tescil eder. Sona eren vakfın kişiliği, ehliyeti tasfiye amacıyla sınırlı olmak üzere tasfiye sırasında da devam eder."

gösteremeyecek, tesiri olamayacaktır. Vakıfların temel unsuru mal topluluğu olması iken derneklerde ise üyelik yani kişiler asli ve en önemli unsurdur.⁴⁰

Netice olarak vakfın son bulması, ancak son bulma şartlarının ortaya çıkması halinde ve yine yetkili mahkemenin kararı ile mümkün hale gelmektedir. Tekrarlamak gerekirse derneklerde fesih kararı vermeye yetkili kurul, irade organı sıfatı bulunan genel kuruldur. Vakıflarda ise, mahiyetleri icabı böyle bir organa ihtiyaç duyulmadığı için irade organı mevcut değildir. Bu sebeple diğer tüzel kişiliklerden ve tabii derneklerden farklı olarak vakıflar genel kurul kararı ile son bulamayacaklarını ifade edebiliriz. Yargıtay, vakıf kurulurken oluşturulan vakıf senedine vakfın mütevelli heyeti kararı ile feshedileceğine dair yetki içeren hüküm konulmasını hukuka aykırı olduğu gerekçesiyle yerel mahkeme kararını bozmuş uygun bulmamıştır.⁴¹

3.1.2. Genel Kurul Kararı ile Sona Erme Yetkisi

Bir derneğin sona ermesine karar verme yetkisi genel kuruluna aittir. Genel kurul, derneğin en üst karar alma organıdır. Bu nedenle sadece genel kurul, derneğin sona ermesine karar verme yetkisine sahiptir. Geçerli bir genel kurul kararı olmadan dernek feshedilemez. Bu konunun önemine binaen, bir derneğin feshi kararı genel kurul dışındaki herhangi bir organa devredilemez.⁴²

Derneğin zorunlu ya da ihtiyari diğer organları tarafından alınan fesih kararı, sıhhatli olmadığı için geçersizdir. Tüzük veya genel kurulun kararı, genel kurulun fesih yetkisini başka bir organa veremez.

Derneğin başka bir organı, fesih kararı almaya yetkili değildir. Bu konuda dernek tüzüğü, ancak söz konusu kararın alınma koşulları ve yöntemini düzenleme yetkisine

⁴⁰ Ali Em, *Türk Hukuk Sisteminde Vakıflar*, 2. Baskı, Ankara 2011, s. 15.

⁴¹ Yargıtay 6. Hukuk Dairesi, 3356/3921, 20 Mart 1991; aynı yönde, Yargıtay 6. Hukuk Dairesi, 8490/614, 20 Ocak 1981; Yargıtay 18. Hukuk Dairesi, 6087/7737, 7 Haziran 1994: "... Medeni Kanunun vakıflarla ilgili hükümleri uyarınca yasal olarak kurulup tescil edilmiş bulunan bir vakfın sona ermesine yol açacak durumlar 81/A maddesinde gösterilmiş olup bunun dışında bir yasa hükmü bulunmadığı halde, vakıflardan birinin veya her ikisinin dağıtılması ve yeni bir vakıf oluşturulması şeklinde tezahür eden uygulamanın ve uygulama sonucunda her iki vakıftan oluşan malları konu edilen yeni vakfın eski vakıf adı ile tesciline karar verilmiş olması doğru görülmemiştir." (Yargıtay 18. Hukuk Dairesi, 883/1535, 1 Şubat 1995), Tufan Öğüz, *Türk Hukukunda Vakıf Tüzel Kişiliğinin Hukuki Esasları* (İstanbul: 2007), s. 133-134.

⁴² Mustafa DURAL/ Tufan ÖĞÜZ, *Kişiler Hukuku*, 15. Baskı, İstanbul 2014, s. 329.

sahiptir. Bir derneğin feshi veya sona erdirilmesi ancak olağan ya da olağanüstü bir genel kurul toplantısında kararlaştırılabilir.

Uygulamaya bakıldığında genellikle olağanüstü genel kurullarda fesih son bulma kararları verildiği gözlerden kaçmamaktadır.⁴³ Dernek olağan ya da olağanüstü genel kurul toplantı gündeminde son bulma ve feshe dair bir gündem maddesi konulması ve Dernekler Kanunu'nda öngörülen toplantı ve karar yeter sayılarının mevcut olması durumunda sona erme/feshe ilişkin bir karar alınabilir.

3.1.3. Genel Kurul Kararıyla Sona Erme Süresi

Dernekler ile ilgili yasal düzenlemelere bakıldığında derneğin genel kurul tarafından alınacak kararlar feshi/sona erdirilmesi kararı alabilmek için gerekli olan herhangi bir sürenin öngörülmediğini, yani herhangi bir süreye yazılı mevzuatta yer verilmediğini görmekteyiz. Genel kurul her vakit alacağı karar ile derneğin feshi, ortadan kaldırılmasına karar verebilme imkânına sahiptir.⁴⁴ Öğretideki genel görüşe bakıldığında da tüzüğe süre şartı konulmuş olsun ya da olmasın dernek genel kurulu her zaman, derneğin feshine karar verebileceği ağırlık görüşü olmuştur.⁴⁵ Derneklerin en yaygın sona erme nedenlerinden birisi genel kurul kararı alınmak suretiyle son bulmadır. Türk Medeni Kanunu'na göre, dernekler genel kurulun fesih kararı ile sona erebilir (TMK, md. 89). Genel kurul kararı, üyelerin çoğunluğunun katılımıyla alınır ve tüzükte belirtilen prosedürlere uygun olarak gerçekleştirilir. Türk Medeni Kanunu ve Dernekler Kanunu'na göre, derneğin genel kurulu yasada öngörülen şekilde toplanarak fesih kararı alabilir. Tüzükteki sürenin dolup dolmadığı ise bu halde önemsizdir.⁴⁶ Bir dernek, kuruluş amacının gerçekleşmesi durumunda sona erebilir. Örneğin, belirli bir projeyi tamamlamak amacıyla kurulan bir dernek, bu amacın gerçekleşmesi ile projenin tamamlanması ile son bulur. Ayrıca, derneğin amacı gerçekleşmesi imkânsız hale geldiğinde de dernek sona erer (TMK, md. 89). Bu kısma ileride detaylı olarak değinilecektir.

⁴³ Selda ÇİFTÇİ/ Bilal UÇAR/ Haydar İMAMOĞLU, Dernekler Hukuku, Ankara 2002, s. 392

⁴⁴ DURAL/ ÖĞÜZ, s. 330; ÇİFTÇİ/ UÇAR/ İMAMOĞLU, s. 392.

⁴⁵ Ballar, s. 653; Köprülü, s. 537; Kemal Oğuzman, Özer Selici, ve Saibe Oktay-Özdemir, *Kişiler Hukuku (Gerçek ve Tüzel Kişiler)*, 14. Bası (İstanbul: 2014), s. 301; Zevkliler, M. Beşir Acabey, ve K. Emre Gökyayla, s. 697.

⁴⁶ ÖZSUNAY, s. 325.

3.1.4. Genel Kurul Kararıyla Sona Erme Nedenleri

Mevzuatımıza bakıldığında öncelikle Medeni Kanun ve Dernekler Kanunu'muzda genel kurul kararı ile dernek tüzel kişiliğinin feshi ya da son bulması sebepleri açıklanmamış bunlara yer verilmemiştir. Kanun koyucu fesih son bulma için sadece genel kurul toplantı ve karar yeter sayılarını düzenlemekle yetinmiştir. Bu açıdan konuya baktığımızda genel kurul kararı ile fesih ya da son bulma nedenlerinin dernek tüzüğüne ve de genel kurula bırakıldığı sonucuna varmamız mümkün görülmektedir.

Derneğin feshine karar vermek isteyen genel kurul, istediği zaman ve gerekçe ile bu kararı alabilir. Ancak konuyla ilgili farklı doktrin görüşleri bulunmaktadır. Ballar, Çiftçi, Uçar ve İmamoğlu gibi bazı yazarlar, genel kurulun dağılma kararı verirken belirli nedenlerin varlığının gerekliliğini savunmaktadır.

Öğretide genel kurulun son bulma kararı verebilmesi için belli başlı sebeplerin bulunması gerektiği dile getirilmiştir. Bunlardan bazılarını sayacak olursak; derneğin yeterli üye sayısının bulunması, en azından organları ve kurullarını oluşturacak kadar yeterli sayıda üyesinin bulunması ki bu yok ise feshin mümkün olabileceği, üyelerinin amaç birliğinin bulunması gerektiği halde bu fikri birlikteliğin bulunmaması ve karar alma konusunda yeterli çoğunluğun bulunmaması nedeniyle aciz duruma düşülmesi gibi nedenleri öne sürerek genel kurulun sona erme kararı verebileceği örnekleri ile öğretide sıkça dile getirilmektedir⁴⁷. Zira bu ve bunun gibi benzeri durumlarda dernek feshedilmezse yasal denetlemenin yaptırımları ile karşılaşabilmektedirler. Yasal yaptırımlarla karşılaşmamak ve artan giderler bakımından mali güçsüzlüğe düşmemek için derneğe son verilecektir.⁴⁸

Genel kurul toplantısında hazır bulunan her üye, kararlara karşı bir ay içinde kanuna veya tüzüğe aykırılık iddiası ile iptal davası açabilir. (TMK madde 83/f. 1)⁴⁹ Ancak karara katılmadığını tutanağa yazdırması ve karar aleyhinde oy kullanması gerekir. Genel kurul toplantısı için üyeler, genellikle tüzükte belirtilen süre içinde ve usulüne

⁴⁷ Benli, s. 26.

⁴⁸ Çiftçi, Uçar ve İmamoğlu, s. 392; Ballar, s. 653.

⁴⁹ Serap Helvacı ve Gediz Kocabaş, *Medeni Hukuk Pratik Çalışmaları*, 7. Baskı (İstanbul: 2014), s. 79.

uygun olarak toplantıya çağrılır. Toplantının çağırılma süresi tüzükte belirtilmemişse, Dernekler Kanunu uyarınca en az on beş gün önceden üyelere bildirim yapılmalıdır.

Genel kurulda fesih kararı alındıktan sonra, bu kararın ilgili mercilere bildirilmesi ve tasfiye sürecinin başlatılması gerekmektedir. Tasfiye süreci, derneğin malvarlığının dağıtılması ve borçlarının ödenmesi işlemlerini kapsar. Bu süreç tüzükte belirtilen hükümlere göre yürütülür. Tasfiye sürecinin tamamlanma süresi, derneğin malvarlığının ve borçlarının durumuna göre değişiklik gösterebilir. Tasfiye işlemleri tamamlandıktan sonra, derneğin tüzel kişiliği sona erer.

Özetle, genel kurul kararıyla sona erme süresi, genel kurulun toplanma süresi, fesih kararının alınması, ilgili mercilere bildirilmesi ve tasfiye sürecinin tamamlanması gibi aşamalardan oluşur ve her bir aşamanın süresi, tüzükte belirtilen hükümler ve yasal düzenlemeler doğrultusunda belirlenmektedir.

Fesih kararının bir gerekçesinin olmasının yasal bir gereklilik olmaması nedeniyle, dernek üyeleri ancak usulsüzlük iddiasıyla iptal davası açabilirler. Bu davada, kararın veya toplantının yeterli çoğunlukla yapılmadığı iddia edilebilir. Yargıtay 7. Hukuk Dairesi, derneğin feshine karar verilmiş bir genel kurul kararının yoklukla malul olması durumunda, 3 aylık hak düşürücü süre aranmaksızın iptalinin istenebileceği yönünde bir karar vermiştir. Mahkeme kararı, "Gerek yönetim kurulu, gerekse genel kurul kararı yok hükmünde olduğundan Medeni Kanununun 83. maddesine göre davanın 3 aylık hak düşürücü sürede açılması şartı gerekmemektedir" şeklindedir. Mahkemenin aksi yöndeki kararının bu nedenle bozulması gerekirken Dairemizce zühule dayalı olarak onanmış olduğu anlaşıldığından davacının karar düzeltme itirazlarının kabulü gerekmiştir⁵⁰ yönündedir.

⁵⁰ "Somut olay bakımından davacı, gerek genel kurulu toplantıya çağırma yetkili yönetim kurulunun 10.10.2008 tarihli kararının, gerekse bu karara dayanılarak 16. 11. 2008 tarihinde toplanan genel kurulda alınan kararların yok hükmünde olduğu iddiasıyla eldeki dava açılmıştır. Davalı derneğe ait tüzüğün 10. maddesinin "Yönetim Kurulunun oluşumu, görev ve yetkileri" başlıklı fıkrasında yönetim kurulunun 7 üyeden oluşacağı ve üye tam sayısının yarısından bir fazlası ile toplanabileceği, toplantıya katılan üye tam sayısının salt çoğunluğu ile karar alabileceği belirtilmiştir. Dava konusu yönetim kurulu kararı ise 4 üyenin imzasını taşımaktadır ve bu dört üyeden E. ile N. 18. 09. 2008 tarihinde yönetimden ve üyelikten istifa ettiklerini bildirmişlerdir. Ancak bu istifaların kabul edilmediğine ilişkin diğer 4 üyenin aynı dilekçelere şerh koydukları anlaşılmaktadır. Yönetim kurulu üyeliğinden istifa halinde, diğer yönetim kurulu üyelerinin istifayı kabul etmeme gibi bir hak ve yetkileri bulunmamaktadır. Kaldı ki, istifa dilekçesinde hem yönetimden hem de üyelikten istifa edildiği belirtildiğine göre öncelikle üyelikten istifanın geçerliliğinin değerlendirilmesi gerekir. TMK'nın 66. maddesi gereğince yazılı

Ayrıca öğretide, genel kurul tarafından bir derneğin sona bulduğuna ilişkin karar ihdası durumunda, üyelerin fesih kararına itiraz etme veya fesih kararını iptal ettirme hakkı ve yetkisi sadece toplantı ve karar yeter sayısının denetlenmesiyle mahdut olması gerektiği belirtilmektedir. Buna uygun olarak ihdas edilmiş bir fesih/son bulma kararına karşı dernek üyelerine itiraz etme ve dahi dava ikame etme hakkı tanımak, fesih/son bulma kararının iptal edilmesini de gündeme getireceği ve bu durum kanun koyucu, derneğin feshine/son bulmasına her zaman karar verilebileceğini hüküm altına almış olup, Genel Kurula derneğin son bulma kararı verilmesi için herhangi bir sebep açıklama, izah etme zorunluluğu getirmediği, sadece toplantı ve karar yeter sayısı ile sınırlı olduğunu belirtmiştir.⁵¹

3.1.5. Genel Kurul Kararıyla Sona Ermede Şart ve Usuller

Derneklerin genel kurul kararıyla sona erme nedenleri çeşitli sebeplerden kaynaklanabilir ve bu nedenler genellikle derneğin tüzüğünde ve yasal düzenlemelerde belirtilmiştir. Derneklerin her zaman genel kurul kararı alınarak feshedilebileceğini ve bu yönde genel kurul kararı alınabileceğini Türk Medeni Kanunu 88. Maddesinde belirtilmektedir.⁵²

Genel kurul kararıyla sona erme, dernek üyelerinin iradesi doğrultusunda alınan bir karar olup, bu kararın alınabilmesi için tüzükte belirtilen usul ve çoğunluk şartlarına uyulması gerekmektedir. Fesih kararı alındıktan sonra, derneğin tasfiye süreci başlatılır ve bu süreç tamamlandığında derneğin tüzel kişiliği sona erer. Derneğin feshine ilişkin kararın verilmesi dernek açısından çok önemli bir karar olduğu için, bu

olarak bildirmek kaydı ile dernekten çıkmak mümkündür. Dernek tüzüğünün 5. maddesine göre de istifa dilekçesinin yönetim kuruluna ulaştığı tarihte üyelikten çıkma gerçekleşir. Dernek üyeliğinden çıkmış bir üyenin yönetim kurulu üyeliğinin devam etmesi olanağı da yoktur. Dava konusu 10. 10. 2008 tarihli yönetim kurulu toplantısı ikisi istifa etmiş 4 üyenin imzasını taşıdığından gerçekte iki üye ile yapılmış bir toplantıdır. Yasa ve tüzükte öngörülen yarıdan 1 fazla üye ile toplanma sayısı olan 5 üyenin imzasını içermediğinden geçersiz bir karar halini almıştır. Genel kurul kararının yok hükmünde olduğu iddiasına gelince; tüzük değişikliği ve derneğin feshi ile ilgili olarak yapılacak genel kurul toplantısına dernek üyelerinin 2/3'ünün katılması zorunludur. Bu zorunluluk çoğunluk sağlanamayarak ertelenen ikinci toplantıda aranmaz ise de, eldeki dava ertelenmiş bir toplantının iptali istemine ilişkin olmadığından yasanın amir hükmü gereğince derneğin 46 üyesinin 2/3'ünü oluşturan 31 üyenin katılımı ile genel kurulun toplanmış olması zorunludur. Oysa dava konusu genel kurula 26 üye katılmıştır. Yasa'nın amir hükmüne aykırı olarak toplantı nisabı oluşmadığından alınan genel kurul kararı da yok hükmündedir." Y. 7. HD. T:28. 12. 2010, K: 2010/7597, E: 2010/5797. (İçtihat ve Bilgi Bankası, Kazancı)

⁵¹ Benli, s.27.

⁵² TMK 88. m.

durumun önemine binaen yasa özel bir düzenleme getirmiştir. Derneğin feshine karar verebilmek için, genel kurula katılma hakkına sahip olan üyelere en az 2/3'ünün toplantıya katılması gerekir. Fesih kararına katılan üyelerin 2/3 çoğunluğunun yanı sıra toplantının 2/3 çoğunluğunun derneğin kapatılmasına olumlu oy vermesi gerekmektedir.⁵³

Ancak ilk toplantıda bulunması gerekli olan buradaki nitelikli çoğunluk, toplantının ertelenmesi halinde, yapılacak ikinci genel kurul toplantısında şart koşulmamıştır. (TMK m. 78/2) derneğin feshi konusu ile ilgili genel kurul toplantısına dair dernek tüzüğünde değişik oranlar bulunabilir. Yani farklı toplanma ve karar alma yönünden yine nitelikli olacak şekilde farklı oranların tüzükte belirtilmesi olanaklıdır. Örnek olarak, derneğin feshi için yapılacak olağan toplantıda 2/3 çoğunluk aranması gereken düzenlemeyi, derneğin feshi için 3/4 çoğunluk aranması gerektiği şeklinde değiştirebilir. Genel Kurul, derneğin kapatılmasına karar verebilmesi için yasa da belirtilen toplantı ve karar yeter sayılarını artırabilir ancak kolaylaştırılmaz. Tezimiz başlangıcında da belirttiğimiz gibi, derneklerin kurulması basitleştirilmiş ancak feshi ve sona ermesi birbirinden farklı şekillerde zorlaştırılmıştır. Tekrar etmek gerekirse, oranın artırılması mümkündür, ancak 2/3 çoğunluktan daha az olması mümkün değildir. Bu cümle, dernek genel kurul kararı ile kendi kendini feshinin zorlaştırılmasına yol açabilir, ancak zorlaştırmayacaktır.⁵⁴

3.1.6. Birinci Genel Kurul Toplantısında Sona Erme Şartları

3.1.6.1. Toplantı Yeter Sayısı

Derneğin genel kurulu, tüzükte belirtilen usullere uygun olarak toplanmalıdır. Bu toplantı olağan veya olağanüstü genel kurul olabilir. Derneklerin toplanma yeter sayısı, dernek genel kurulunun en az kaç üye ile toplanabileceğini gösteren sayıdır. Bu yeter sayıya ulaşamadığı takdirde genel kurul toplantısı icra edilemez.⁵⁵ Genel kurul

⁵³ TMK 81. m.

⁵⁴ Ergün, s. 106-107; Akunal, s. 106; Oğuzman, Selici, ve Oktay-Özdemir, *Kişiler Hukuku Dersleri 2014*, s. 331; "Özellikle dernekler tarafından tüzel kişinin sona erdirilmesine ilişkin olarak alınan karar sonrası, derneğin tasfiye sırasında tüzel kişiliğinin tasfiye amacıyla sınırlı olarak ve geçici bir süre devam ettiğine ilişkin" Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu, 6 Kasım 1971, E: 1970/3, K: 1970/5; Dural ve Ögüz, s. 312; Bilge Öztan, *Tüzel Kişiler*, 2. Baskı (Ankara: 1998), s. 100.

⁵⁵ Akunal, s. 88

toplantısında, tüzükte belirtilen yeterli çoğunluk sağlanmalıdır. Tüzükte aksi belirtilmedikçe, fesih kararı için genellikle toplantıya katılan üyelerin en az üçte ikisinin onayı gerekmektedir. Evet bir dernek fesih gündemi ile toplanacak olursa genel kuruldaki üyelerin sayısı ile kabul kararı verecek üyelerin sayısı hakkında, Türk Medeni Kanunu'nun 78. ve 81. maddelerinde tasfiyeye ilişkin kararın alınacağı genel kurulda belirli kurallar öngörülmüştür. Bu kurallara göre, genel kurulda dernek üye tamsayısının en az üçte ikisinin hazır bulunması gerekmektedir. Hazır bulunan üyelerin ise en az 2/3'ünün kabul kararı vermesi şartı vardır.⁵⁶

Derneğin feshi için yapılacak ilk genel kurul toplantısı, katılma hakkı bulunan üyelerin üçte iki çoğunluğunun katılımı ile yapılacağı; ki eğer ilk toplantıda çoğunluk sağlanamazsa ve toplantı ertelenirse, ikinci toplantıda çoğunluk aranmayacaktır. Bununla birlikte, yönetim ve denetim kurulları üyelerinin toplam sayısının iki katından az olmamak üzere, bu ikinci toplantıya katılan üyelerin sayısının 2/3 çoğunluğu ile derneğin feshedilmesi kararı alınabilecektir.⁵⁷

Mülga Medeni Kanun'da fesih kararı için belirli bir şekil ve sınırlamaya gerek görülmemiş, dağılmayı başka şekil ve şartta düzenlemeyerek dernek tüzüğüne bırakmıştı.⁵⁸ Bu noktada, Medeni Kanun uyarınca genel kurul toplantı nisabı sağlandıktan sonra feshe karar verilebilirken, Dernekler Kanunu, derneğin feshi konusundaki önemini ve derneğin doğuşu ile devamını göz önünde bulundurarak, fesih kararı için yapılacak genel kurulun toplantı ve karar yeter sayısını özel olarak düzenlediğini görmekteyiz. 2002 yılındaki değişiklikle Medeni Kanun'un 78. maddesi, genel kurul toplantısı için nitelikli çoğunluk gerekliliğini getirmiştir. Ancak Dernekler Kanunu'nda bu konuda özel bir düzenlemeye ihtiyaç duyulmamıştır. Derneğin feshi için yapılacak genel kurul toplantısında, yasanın belirlediği ilk şart olan toplantı nisabının olağan genel kurula göre artırılması gerektiği ifade edilebilir. Bu durumda, dernek feshi için ilk genel kurulun, tüzüğe göre genel kurula katılma hakkına sahip olan üyelerin en az 2/3'sinin toplantıda hazır bulunması şartıyla karar verebileceği

⁵⁶ T.M.K madde 78. "Genel Kurul, katılma hakkı bulunan üyelerin salt çoğunluğunun, tüzük değişikliği ve derneğin feshi hallerinde üçte ikisinin katılımıyla toplanır; çoğunluğun sağlanamaması sebebiyle toplantının ertelenmesi durumunda ikinci toplantıda çoğunluk aranmaz. Ancak, bu toplantıya katılan üye sayısı, yönetim ve denetim kurulları üye tam sayısının iki katından az olamaz." şeklindedir

⁵⁷ Selami Sazil, Erkut Çelik, ve Ramazan İmal, *A'dan Z'ye Dernek Yönetimi* (Ankara: 2010), s. 139.

⁵⁸ Velidedeoğlu, s. 250.

belirtilmektedir. Dolayısıyla, genel kurulun fesih kararı alabilmesi için bu oranın sağlanması gerekmekte olup, aksi takdirde fesih kararı gündeme gelemeyecek ve böyle bir karar verilemeyecektir.

Derneğin feshi için, katılma hakkı bulunan üyelerin üçte iki çoğunluğunun katılımı ile genel kurul toplanır. İlk toplantıda çoğunluk sağlanamazsa veya toplantı ertelenirse, ikinci toplantı için bu nitelikli çoğunluk gerekmez. Bununla birlikte, bu ikinci toplantıya katılan üyelerin 2/3 çoğunluğu ile, yönetim ve denetim kurulları üyelerinin toplam sayısının iki katından az olmamak üzere derneğin feshedilmesi kararlaştırılır.⁵⁹ Yani burada asgari şart olarak bu ikinci toplantıda nitelikli çoğunluk aranmasa da örneğin 7 kişilik yönetim 5 kişilik denetim kurulu üyesinden oluşun bir dernekte toplam üyelerin iki katı yani 24 kişinin oyu ile fesih kararı verilebilecektir. Türk Medeni Kanunu'nun 78. maddesinde öngörülen oran en az toplantı yeter sayısı olduğu için tüzükle kesinlikle azaltılamaz. Örneğin fesih için 3/5'lik çoğunluk yeterlidir şeklindeki bir düzenleme ya da hüküm geçersiz olacaktır.⁶⁰

Buna karşılık toplantı ve karar alma oranını daha ağır hale getirecek kurallara hükümlere tüzükte yer verilebilir. Bu şekilde dernek kendi kendini feshedebilmesi zorlaştırıcı bir kısım koşullara raptedilmiş olur. Fesih kararının alınmasını zorlaştırma hususunda hiçbir kısıtlama yoktur. Dernek tüzüğünde, derneğin feshine karar verilebilmesi için ağırlaştırılmış toplantı ve karar yeter sayıları öngörülebilir.⁶¹

3.1.6.2. Karar Yeter Sayısı

Genel kurul toplantısı, tüzükte belirtilen süreler ve şekiller doğrultusunda üyelere duyurulmalıdır. Bu süre, Dernekler Kanunu'na göre en az 15 gün olarak belirlenmiştir. Fesih konusunu görüşecek kongre için özel karar nisabı düzenlenmiştir. Derneğin varlığını önemli ölçüde etkileyen sarsan bir konu, tüzel kişiliğinin sonlandırılmasıdır. Yasa koyucu, derneğin feshedebilmesi için karar yeter sayısını artırmış ve katılan üyelerin 2/3'sinin kabul etmesi gerekliliğini şart koşmuştur. Genel kurul toplanarak gündemde belirtilen fesih maddesini görüşür. Fesih kararı, tüzükte belirtilen oy

⁵⁹ Köprülü, s. 538.

⁶⁰ Çiftçi, Uçar, ve İmamoğlu, s. 392

⁶¹ Dural ve Ögüz, s. 330; Oğuzman, Selici, ve Oktay-Özdemir, *Kişiler Hukuku Dersleri 2014*, s. 301

çokluğu ile alınır. Genellikle bu oran, derneğin birinci ya da ikinci toplantısına katılan üyelerinin 2/3 sinin olumlu oy kullanmaları şeklindedir. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi bu asgari oran olup feshin zorlaştırılacağı daha yüksek bir oran belirleme konusunda hem medeni kanun hem de dernekler kanunu tüzükte belirtilmek kaydıyla derneğe bu serbestiyeti tanımıştır. Bizce de bu durum hem derneklerin sosyal hayattaki var oluşu, ortaya çıkışı ve hayatını uzun süre sürdürebilme ilkelerine son derece uygundur.

Fesih kararı, genel kurul tutanağına geçirilir ve bu tutanak toplantıya katılan üyeler tarafından imzalanır. Fesih kararı alındıktan sonra, kararın ilgili mercilere mülki amirliğe bağlı dernekler masası ve ilgili diğer kurumlara bildirilmesi gerekmektedir. Bu bildirim, genellikle 30 gün içinde yapılmalıdır.

Türk Medeni Kanunu'nun 81. maddesi: "Genel kurul kararları, toplantıya katılan üyelerin salt çoğunluğuyla alınır. Şu kadar ki, tüzük değişikliği ve derneğin feshi kararları, ancak toplantıya katılan üyelerin üçte iki çoğunluğuyla alınabilir." şeklindedir. Fesih kararı için genel kurul toplantısına dahil olan üyelerin 2/3'ü ile karar alınması gerekir⁶². Örneğin, toplam 300 üyesi olan bir derneğin fesih kararı alabilmesi için ilk toplantıya en az 200 üyenin bizzat iştirak etmesi ve bu 200 üyeden en az 133 ünün kabule dair bir imza vermesi gerekir. Yasada toplantılar arasında bir ayırım yapılmamış ve katılma yeter sayısının 2/3 çoğunluğunun gerekli olduğu belirtilmiştir. Genel kurul kararı ile sona erme yani fesih çok önemli bir konu olduğu; nitelikli rey çoğunluğunun aranmasının nedeni ve göstergesidir. Çok iyi olumlu ve sosyal hayata dair amaç ve düşüncelerle kurulan bir derneğe son verilmesi, çeşitli nedenlerle de olsa önemli bir karar olduğundan, sıradan sebeplerle ve niteliksiz bir çoğunlukla böyle önemli bir kararın alınması doğru görülmemiştir. Öğretide sıkça verilen örneğe tekrar değinecek olursak burada dernek organı olan genel kurul kararı ile bir nevi harakiri yaparak intihar etmektedir.⁶³

Bu durumda, bütün üyeleri etkileyecek bir kararın alınabilmesi için, yalnızca toplantıya katılanların çoğunluğunun yeterli olmadığı vurgulanmaktadır. Toplantıya

⁶² Öztan, *Temel Kavramlar*, s. 381

⁶³ Osman Selim Kocahanoğlu, *Dernek Yönetme Kılavuzu, Dernek Yöneticilerin El Kitabı*, İstanbul, 1998, s. 420.

katılanların bile yarısının istemediği bir fesih kararının alınması, adalet ilkelerine aykırı olabilir. Çünkü fesih kararı, diğer kararlardan çok daha önemli sonuçlar doğurmaktadır. Tüzükte farklı bir düzenleme olması durumunda bile, yarıdan fazla çoğunlukla alınan bir kararın fesih için yeterli olmadığı ifade edilmektedir. Ki bu eleştiriler bizce de yerindedir. Ancak ülkemizdeki dernek pratiğine bakıldığında maalesef çok az sayıda kişinin iradesi ve çabası ile dernekler ayakta kalabilmekte ve faaliyetlerini icra edebilmektedirler. Yine bu kişilerin kararları üzerine de fesih yoluna gidilmekte yasalar ve tüzükte belirlenen karar alma nisabının altına düşmeden fesih kararı verilebilmektedir.

3.1.7. İkinci Genel Kurul Toplantısında Sona Erme

3.1.7.1. Toplantı Yeter Sayısı

Derneğin ilk genel kurul toplantısı, 2/3'lik çoğunluğun katılmadığı için ertelenir. Üyeler, Dernekler Yönetmeliğinin 14. maddesinde belirtilen ikinci toplantıya davet edilir⁶⁴. Yani birinci toplantıda yeterli çoğunluk sağlanamazsa, ikinci toplantı için üyelere yeniden çağrı yapılır. Bu çağrı, genellikle birinci toplantının tarihinden itibaren en az 7 gün, en fazla 60 gün içinde yapılmalıdır.

Türk Medeni Kanunu'nun 78. maddesi, ikinci toplantıda çoğunluk şartını öngörmemektedir. Ancak, yönetim ve denetim kurullarının toplam üye sayısının iki katından az olamayacağı hükmü bulunmaktadır. Öncesinde yürürlükte olan 2918 sayılı Dernekler Kanunu ise genel kurul toplantıları için sadece çoğunluk şartını öngörmekteydi. Bu durum, fesih kararı gibi özel genel kurul kararları için de geçerliydi ve fesih kongresi için olağan genel kurul nisaplarından farklılık gösterebiliyordu. Yani, eski Dernekler Kanunu'na göre genel kurul toplantılarına katılım için sadece

⁶⁴ Dernekler Yönetmeliği 14. Madde: “Yönetim kurulu, dernek tüzüğüne göre genel kurula katılma hakkı bulunan üyelerin listesini düzenler. Genel kurula katılma hakkı bulunan üyeler, en az onbeş gün önceden, günü, saati, yeri ve gündemi bir gazetede ilan edilmek veya yazılı ya da elektronik posta ile bildirilmek suretiyle toplantıya çağrılır. Bu çağrıda, çoğunluk sağlanamaması sebebiyle toplantı yapılamazsa, ikinci toplantının hangi gün, saat ve yerde yapılacağı da belirtilir. İlk toplantı ile ikinci toplantı arasındaki süre yedi günden az, altmış günden fazla olamaz. Toplantı, çoğunluk sağlanamaması sebebinin dışında başka bir nedenle geri bırakılırsa, bu durum geri bırakma sebepleri de belirtilmek suretiyle, ilk toplantı için yapılan çağrı usulüne uygun olarak üyelere duyurulur. İkinci toplantının geri bırakma tarihinden itibaren en geç altı ay içinde yapılması zorunludur. Üyeler ikinci toplantıya, birinci fıkrada belirtilen esaslara göre yeniden çağrılır. Genel kurul toplantısı bir defadan fazla geri bırakılamaz.”

çoğunluk yeterliyken, yeni Türk Medeni Kanunu'na geçişle birlikte genel kurul kararları için daha yüksek katılım ve oy çoğunluğu şartları getirilmiştir, özellikle de fesih gibi önemli kararlar için.

Olağan genel kurullarda ikinci toplantı yeter sayısı için belirli bir çoğunluk aranmaz, ancak gelenlerin yönetim kurulu ve denetim kurulu üyelerinin iki katından az olmaması gerektiğini belirtmiştik. Bununla birlikte, fesih kararı verecek genel kurulun ikinci toplantısı için bir toplantı nisabı aranması ve hatta "katılan üye sayısı ne olursa olsun" fesih konusunun görüşülebileceği hususlarından da bahsetmiştik. Bu durumda, normal kongrelerde aranan "ikinci asgari çoğunluk" gibi bir nisap olmadığı için, ikinci toplantıya katılan çok az üye ile bile fesih kararı alma şansı vardı.⁶⁵

İkinci toplantı için belirli bir yeter sayı şartı getirilmemesinin sakıncalı olduğu ve çok az sayıdaki üyenin 2/3 çoğunluğuyla derneğin feshine karar verilebileceği ifade edilmiştir. Hatta ilgili madde görüşülürken Danışma Meclisi'nde bir üye, "ikinci toplantının yapılabilmesi için önceki maddelerde (en az yönetim kurulu ve disiplin kurulu üyelerinde az olamaz) diyor, fakat burada (ne olursa olsun) demiş. Yani üç kişi gelse de derneği feshedebilir mi? Acaba 'ne olursa olsun' ifadesiyle kasıt, üç kişi veya beş kişi mi olması gerektiği, yoksa daha önce ikinci toplantının yapılabilmesi için konulan şartların aranıp aranmayacağı mı?" şeklinde sorular sormuştur. İçişleri Bakanlığı temsilcisi, üyenin bu sorunlarını bilerek kullanmıştır. Çünkü derneklerin üye sayısı azaldığında, önceki şartı ararsak feshe ilişkin karar verme gerçekten imkânsız hale gelecektir. Yönetim ve denetleme kurulunun tam sayısının iki katından az üyenin iştirakini öngörürsek, toplanma ve feshe ilişkin kararların alınması mümkün olmayabilir. O nedenle "üye sayısı ne olursa olsun derneği feshetme karar verebilir" diye ifadeyi uygun bulduk şeklinde cevaplamıştı.⁶⁶

Bu durumda yasa koyucu, ikinci toplantıya katılan çok az üyenin fesih kararı alabileceği ihtimalini bilerek toplantı nisabı öngörmemişti. Derneğin kendi kararı ile feshi zorlaştırmaya ihtiyacı yoktu. Bir dernek, üyeleri ve organları bilinçli olarak bu duruma düşmeyecektir. Üyelerin derneklerine sahip çıkmaları çok önemlidir, çünkü üyeler bu nisapların dahi üzerinde katılım sağlamalıdır.

⁶⁵ Kocahanoğlu, s. 420.

⁶⁶ Çiftçi, Uçar, ve İmamoğlu, s. 393; Ballar, s. 654.

Ancak bu hususun suiistimallere açık olduğundan Türk Medeni Kanunu'nda ikinci toplantıda çoğunluk aranmasa da, bu toplantıya katılan üye sayısı, yönetim ve denetim kurulları üye tam sayısının iki katından az olamayacağı bizce de isabetli bir şekilde özel olarak öngörülmüştür.⁶⁷

3.1.7.2. Karar Yeter Sayısı

Türk Medeni Kanunu'nun 81. maddesi uyarınca, toplantıya katılan üyelerin salt çoğunluğuyla genel kurul kararları alınır. Toplantıya katılan üyelerin üçte iki çoğunluğuyla tüzük değişikliği ve dernek feshi kararları alınabilir. Bu oranın aşılması durumunda yani karar yeter sayısına ulaşılması halinde derneğin sona ermesine karar verilecektir. Tüzük hükümleri yönünden tasfiyenin nasıl yapılacağına ilişkin yönetim kurulu kararı bu surette en büyük mülki amirliğe sunulacaktır.

3.1.8. Genel Kurul Kararıyla Sona Ermenin Sonuçları

Genel kurul kararı ile bir derneğin sona ermesi, derneğin faaliyetlerinin durdurulması ve tüzel kişiliğinin ortadan kalkması anlamına gelir. Bu süreç belirli sonuçlar doğurur ve bu sonuçların hukuki ve mali açıdan değerlendirilmesi gerekir. Genel kurul tarafından verilen dernek fesih kararı, mahallin en büyük mülki amirliği olan kaymakamlık ya da valiliklere bildirilecektir. Dernek genel kurulunca usulüne uygun olarak alınan fesih kararı, kayıtlı bulunan mülki amirliğe bildirim ile dernek fiilen sona erer. Hakkında sona erme kararı verilen dernek, bundan böyle tasfiye amacıyla sınırlı olarak faaliyetlerini sürdürecektir. Üyeleri ve üçüncü kişilerle olan münasebetleri kesilecektir. Derneğin feshi kararı alındıktan sonra, derneğin malvarlığının ve borçlarının düzenlenmesi amacıyla başlatılan tasfiye sürecinde tüm işlemler yani tasfiye işlemleri genellikle tasfiye kurulu tarafından yürütülür. T.M.K 52. maddede "Sona eren tüzel kişinin kişiliği, ehliyeti tasfiye amacıyla sınırlı olmak üzere tasfiye sırasında da devam eder." Bu noktada, dernek faaliyetleri yalnızca alacakları ve borçlarıyla sınırlı olacaktır. Bunun dışında yapılacak hiçbir hukuksal

⁶⁷ Türk Medeni Kanunu, madde 78/2: "Genel kurul, katılma hakkı bulunan üyelerin salt çoğunluğunun, tüzük değişikliği ve derneğin feshi hallerinde üçte ikisinin katılımıyla toplanır; çoğunluğun sağlanamaması sebebiyle toplantının ertelenmesi durumunda ikinci toplantıda çoğunluk aranmaz. Ancak, bu toplantıya katılan üye sayısı, yönetim ve denetim kurulları üye tam sayısının iki katından az olamaz."

işlem, derneğin sorumluluğunu doğurmayacaktır. Kuruluş bildirgesi ve kanun, tasfiye işlemlerini bu hükümler yönetecektir.

3.2. Kendiliğinden Sona Erme

3.2.1. Genel Olarak

Derneklerin tüzel kişiliği sona ermesinin diğer bir şekli, dağılma (infisah) olup yasadan doğan (ipsoiure) kendiliğinden dağılmış sayılma halidir.⁶⁸ Derneklerin kendiliğinden sona ermesini, gerçek kişilerdeki vefat haline benzeten yazarlar mevcuttur⁶⁹. Zira derneğin hayatı herhangi bir müdahaleye veya karara gerek kalmaksızın kendiliğinden son bulmaktadır. Derneklerin kendiliğinden sona ermesi, belirli hukuki ve fiili durumların gerçekleşmesi sonucunda derneğin varlığının herhangi bir müdahale veya karar gerekmeksizin sona ermesi anlamına gelir. Bu durum, Türk Medeni Kanunu'nun 87. maddesi kapsamında düzenlenmiştir ve aşağıda açıklayacağımız çeşitli nedenlere dayanmaktadır.

Derneğin dağılma hali ise: bir sözleşmenin kendiliğinden ortadan kalması halidir, burada açmak gerekirse kendiliğinden ortadan kalkma bozulma; dağılma, fesh olunmadır. Dağılma nedenleri gerçekleştiğinde, bir makamın ya da bir organın karar almasına gerek olmaksızın kendiliğinden sona ermektedir. Bu, dernek yasasına uygun olarak gerçekleşir. Herhangi bir işlem ya da karara gerek kalmaksızın, dernek kendiliğinden sona erecektir. Bir derneğin faaliyetleri, yasada ya da tüzükte belirtilen nedenlerle dışarıdan ya da içeriden hiçbir müdahale ya da karar olmaksızın sona erdiğinde tüzel kişiliğin ortadan kalktığı anlamına gelir.

Kendiliğinden sona erme söz konusu olduğu için genel kurulu toplayarak fesih kararı almaya gerek yoktur⁷⁰. Fesih, hukuki işlemlerin tarafların iradesiyle sona erdirilmesi anlamına gelirken, infisah ise bir akdin veya hukuki varlığın doğal veya yasal sebeplerle ortadan kalkmasıdır. Fesih, bir hukuksal muamelenin (sözleşme ve diğer

⁶⁸ Çiftçi, Uçar, ve İmamoğlu, s. 387.

⁶⁹ Velidedeoğlu, s. 249.

⁷⁰ Helvacı / Kocabaş, s. 79.

muameleler dahil) bir tarafın tek taraflı iradesiyle sona erdirilmesidir.⁷¹ Bu irade beyanı, devam eden bir hukuksal ilişkiyi tek taraflı ve ileriye dönük olarak sona erdiren bozucu yenilik doğurarak, hukuksal işlemin irade ile ortadan kaldırılmasıdır.

Derneğin kendiliğinden sona ermesine sebep olan hususlar Medeni Kanun'un 87. maddesinde belirtmiştir. Bu sayılan nedenlerden herhangi birinin ortaya çıkması durumunda, dernek, bir makamın veya dernek organının karar almasına gerek olmaksızın yasa gereğince kendiliğinden son bulacaktır.

Mer'i Medeni Kanunumuzun 87. madde gerekçesinde: "Madde eski Kanunun 70. maddesini karşılamaktadır.⁷² Bu ve bunu izleyen iki maddede, derneğin sona erme sebepleri olarak "kendiliğinden" "genel kurul kararı ile" ve "mahkeme kararı ile" başlıkları altında üç madde halinde düzenlenmiştir.

Türk Medeni Kanunu'nun 87. maddesinde, derneğin kendiliğinden sona ereceği durumlar dört bent halinde belirtilmiştir.⁷³ Türk Medeni Kanunu bu nedenleri; amacın gerçekleşmesi, amacın olanaksız olması, tüzükte belirtilmiş olması halinde sürenin geçmesi, derneğin aciz haline düşmesi, yönetim kurulunun teşkil edilememesi veya genel kurul yeter sayısının yokluğundan arka arkaya iki kez olağan genel kurul toplantısının yapılmaması şeklinde dağılma nedeni olarak ifade edilmiştir. Kanunda belirtilen nedenlerin varlığı halinde, dernekler kendiliğinden sona erdiklerinden derneğin ya da idari makamların ya da mahkemenin herhangi bir karar alınmasına bir ihtiyaç ya da gerek kalmayacaktır.⁷⁴

Kanuni olarak tarif edilmesine göre, kanunen öngörülen sebeplerin varlığı halinde dernek kendiliğinden hak süjesi olma kimliğini kaybeder. Böyle bir durumda herhangi bir organın dağılma kararı almasına ihtiyaç bulunmamaktadır. Bu halde sadece her ilgili sulh hakiminden, derneğin kendiliğinden sona erdiğini tespitini talep edebilecektir⁷⁵. Kendiliğinden dağılma(infisah) halinde, dernekler kanun gereğince

⁷¹ Ballar, s. 655; Çiftçi / Uçar / İmamoğlu, s. 400.

⁷² Mülga Medeni Kanun madde 70: "Cemiyet, hali acze düşer veya idare heyetinin nizamnameye tevfikân teşkiline imkân kalmasa, kendiliğinden müfeseh olur."

⁷³ Serap Helvacı / Fulya Erlüle, Medeni Hukuk, 3. Baskı, İstanbul 2014, s. 127

⁷⁴ Zevkliler / Acabey / Gökyayla, s. 694.

⁷⁵ Saka s. 227; Özsunay, s. 325; Öztan, Temel Kavramlar, s. 381, Serap Helvacı/ Gediz Kocabaş, Medeni Hukuk Pratik Çalışmaları, 7. Baskı, İstanbul 2014, s.79.

varlığını yitirmekte, kaybetmektedir. Peki bu talep kimler tarafından yapılabilir? Sorusuna verilecek yanıt; Savcılık ya da mahallin en büyük mülki amirinin sulh hukuk mahkemesinden talebi sonrası Sulh Hukuk Hâkimi sadece bu durumu tespite yönelik tespit mahiyetinde karar verecektir.⁷⁶

Türk Medeni Kanunu'nun 87. maddesi, derneğin sona ermesinin kendiliğinden olacağını öngörmektedir. Zira kendiliğinden sona erme gerçekleştiğinde, derneğin amacını gerçekleştirmek üzere faaliyetlerine devam etme imkânı bulunmamaktadır. Bu surette yasa koyucu kendiliğinden sona erme sebeplerinin tespitini, yargı organlarına bırakmıştır. Yasadaki değişiklikten ancak, objektif sebeplerin varlığı halinde sona ermenin gerçekleşmesini amaçlandığını ifade etmek mümkündür. Kanunlarda yapılan değişiklik sonucunda, mahallin en büyük mülki amirinin yorum yolu ile siyasi ya da şahsi nedenlerle derneğin kapatılmasına karar vermesi mümkün olmayacaktır. TMK 88. Maddesi hükmüne göre dernek genel kurulu, her zaman derneğin feshine karar verebilir.⁷⁷

Kendiliğinden sona erme sebeplerinin tespiti, derneğin hukuken varlığını ortadan kaldırmaya yöneliktir. Bu durumda herhangi bir merci kararına gerek kalmaksızın kendiliğinden sona erme gerçekleşecektir. Yalnız kendiliğinden sona erme sebebinin oluşup oluşmadığı hususunda bir ihtilafın mevcut olduğu durumlar açısından, bu şartların gerçekleştiğinin tespitini de yine adli makamlara bırakılmıştır. Bu durum, objektifliği sağlamak adına, dernekler açısından olumlu bir gelişme niteliğindedir. Nitekim sulh hukuk mahkemesinin tespitine itirazın Yargıtay'ın ilgili dairesine yapılacak olması nedeniyle hukuki ihtilafın çözümü daha kolay olacaktır.

Derneğin kendiliğinden sona erdiğinin tespiti davası, tespit istemli bir dava olup, hakkın güvence altında tutulması bakımından dava dilekçesi ve duruşma günü, davalı derneği temsile yetkili kişilere, bu kişiler yoksa ilgili derneğe atanması sağlanacak kayyım tebliğ edilecektir.⁷⁸ Yargılama, mahkemece taraf teşkil edilip duruşmalı inceleme yapılarak basit yargılama usulünde görülecektir. Ayrıca dava taraflara

⁷⁶ Çiftçi / Uçar / İmamoğlu, s. 401.

⁷⁷ Önder Ege, Türk Medeni Hukukuna Göre Türkiye'de Spor Kulübü Dernekleri, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul 2021. s. 346

⁷⁸ Hüseyin Hatemi ve Burcu Kalkan Oğuztürk. *Kişiler Hukuku (Gerçek Kişiler – Tüzel Kişiler)*, 7. Bası., İstanbul, 2014.

delillerini sunmaları için usulüne uygun önel verilir varsa gösterecekleri deliller toplanacaktır. Sonucuna göre bir karara bağlanacaktır. Yargıtay da, sadece dosya üzerinden karar vermeyi bozma nedeni kabul etmektedir.⁷⁹

3.2.2. Kendiliğinden Sona Erme Nedenleri

3.2.2.1. Derneğin Amaç ve Şartlarının Ortadan Kalkması

3.2.2.1.1. Amaç Kavramı

Dernekler ortak bir amaç çerçevesinde birleşen insan topluluklarıdır. Dernek üyelerini bir araya getiren, ortak amaca ulaşmak isteğidir. Bu nedenle dernekleri, amaç birlikleri olarak ifade etmek mümkündür⁸⁰. Bu bağlamda amaç, bir kişi topluluğu olan dernekte üyeleri bir araya getirmeye, bilgi ve çalışmalarını birleştirmeye sevk eden temel öğedir. Her dernek, tüzükte öngörülen bir amacı gerçekleştirmek niyeti ile kurulur. Derneğin amacının tüzükte bulunması şarttır.⁸¹

Medeni Kanun'da iktisadi olmayan bir amaçtan bahsedilmektedir. Dernekler Kanunu 2.madde a bendinde “Dernek: Kazanç paylaşma dışında, kanunlarla yasaklanmamış belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere, en az yedi gerçek veya tüzel kişinin, bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirmek suretiyle oluşturdukları tüzel kişiliğe sahip kişi topluluklarını ...” ifade eder şeklinde tanımlanmıştır. Her iki yasada amaç kavramı tanımlanmamıştır. Öğretide amaç farklı şekillerde ifade edilmiştir. Velidedeoğlu'na göre “derneğin gayesi demek, o derneğin üyelerinin iradelerini kendi üzerinde birleştiren fikri menfaat demektir”⁸², Zevkliler'e göre ise amaç “dernek üyelerinin benimsediği ve kendisine ulaşabilmek için ortak çaba harcadıkları

⁷⁹Kararda “Dava, Türk Medeni Kanunu'nun 87. maddesi hükmü gereğince derneğin kendiliğinden sona erdiğinin tespiti davasıdır. Dosyanın incelenmesine İstanbul Valiliği İl Dernekler Müdürlüğü'nün talep yazısı üzerine, anılan mahkemece esasa kaydedilen davanın, dosya üzerinden yapılan inceleme ile sonuçlandırıldığı görülmüştür. Dernekler Kanunu 18/1. maddesinde “bu kanunla ilgili olarak hukuk mahkemesinde bakılacak davalarda basit yargılama usulü uygulanır” denilmektedir. (Y. 2. HD, T:06.12.2007, E:2007/16492, K:2007/17085) (Kazancı İçtihat ve Bilgi Bankası) (Aynı şekilde YD 18. HD, T:03.07.2012, E:2012/7459, K:2012/8388) (GENÇ Durmuş Ali, Dernekler Hukuku Konu Anlatımlı ve En Son Yargıtay İçtihatları, Ankara 2014, s.91)

⁸⁰ Özsunay, s. 323

⁸¹ Ömer Uygun Gençcan, *4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu Bilimsel Açıklama İçtihatlar İlgili Mevzuatı* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2004), s. 77.

⁸²Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, *Türk Medeni Hukuku Şahsın Hukuku*, 6. Baskı (İstanbul: 1960), s. 21.

hedeftir”⁸³, Aynı şekilde amacı “bir derneğin kurucularını, derneğin kuruluşu hususunda harekete geçmeye sevk eden dernek faaliyetlerinin nihai hedefinin, tüm üyelerce benimsenmiş tasarımıdır” şeklinde tanımlayan yazarlar bulunmaktadır⁸⁴. Nasıl ki insanda ruh vücut cismine hayat veriyorsa dernekte de amaç, o derneğin ruhudur, yaşam kaynağıdır.

Türk Medeni Kanunu'nun 87. maddesi uyarınca, bir derneğin kendiliğinden sona ermesine yol açabilecek sebeplerden biri derneğin amacının gerçekleşmiş olmasıdır. Gerçekten de 87. maddesi gereği derneğin amacının gerçekleşmesi veya gerçekleşmesinin imkânsız hale gelmesi durumunda dernek sona erer. Dernek, ortak ve belli bir amaç etrafında oluşan gerçek kişiler topluluğudur. Belirlenen amacın gerçekleşmesiyle, derneğin zorunlu unsurlarından biri ortadan kalktığı ve dolayısıyla tüzel kişiliğin varlığını sürdürmesinin gereği de tamamen yitmektedir.⁸⁵

Amaç gerçekleştiğinde ya da gerçekleşmesinin imkânsız olduğunda derneğin kendiliğinden sona ereceğine ilişkin bir iki örnek verecek olursak; Bir banka tarafından dolandırılanlarca paraları geri tahsil etme amacıyla kurulan dernekte üye olan tüm mağdurların paralarını tahsil etmeleri durumunda artık ulaşılmak istenen bir amaç kalmamış olacağından dernek kendiliğinden son bulacaktır. Yine bir şehirde bulunan göldeki balıkları korumak için kurulan bir dernekte gölün kuruması halinde artık balık da kalmayacağı için derneğin amacının imkânsız hale gelmesi ve kendiliğinden son bulması hali gerçekleşmiş olacaktır.

Derneğin kuruluş amaç ve şartları, tüzüğünde belirtilen derneğin ruhunu oluşturan unsurlardır. Dernek üyelerini bir arada tutan bu amaca ulaşma çabasıdır. Amaç derneğin kurucu unsuru olduğuna göre, amacın gerçekleşmesi durumunda derneğin kendiliğinden ortadan kalkması doğaldır. Bu durum derneğin yapısal özelliğinin bir sonucudur. Ortak amacın gerçekleşmesi durumunda, tüzel kişiliğin varlığını sürdürebilmesi için bir sebep kalmamaktadır. Dernek amacı gerçekleştiğinde ya da gerçekleşme ihtimali kalmadığında, dernek genel kurul ya da mahkeme kararına gerek

⁸³ Zevkliler / Havutçu, s. 187.

⁸⁴ Özsunay, s. 149

⁸⁵ Palamut, s. 67.

kalmaksızın kendiliğinden sona erer.⁸⁶ Belli bir işin yapılması ortaya çıkarılması amacı ile kurulan bir dernek, bu iş yapılıp ortaya çıkarılmasının ardından artık amaç gerçekleştiğinden yani tüzükte belirlenen kuruluştaki hedefe varıldığından dernek üyeleri, mülki idare amir ve/veya herhangi bir üçüncü kişinin sulh hukuk mahkemesine başvurması ve başvuruya istinaden yapılan tespit sonrası dernek kendiliğinden son bulur.

Dernekler, kural olarak amacının gerçekleşmesini sağlayacak olan çeşitli faaliyetlerde bulunurlar. Dernek amacı ve faaliyet konuları derneğin anayasası olan tüzüğünde belirtilmesi kanun gereğidir. Tüzükte yer alan derneğin amaç ve faaliyetleri, aynı zamanda derneğin hak ve fiil ehliyetini kapsamını da belirler

3.2.2.1.2. Amacın Gerçekleşmesinin İmkânsız Olması

Derneğe dair “Hukuka veya ahlaka aykırı amaçlarla kurulamaz” şeklindeki genel sınır ile amaç belirlenirken sınırlar oluşturulmuş olup, ayrıca Türk Medeni Kanunu’nun 56 maddesinde de bu sınırlar düzenlenmiştir. Medeni Kanun’un bu düzenlenmesi karşısında, Türk Medeni Kanunu 89.madde: “Derneğin amacı, kanuna veya ahlaka aykırı hale gelirse; Cumhuriyet savcısının veya bir ilgilinin istemi üzerine mahkeme, derneğin feshine karar verir. Mahkeme, dava sırasında faaliyetten alıkoyma dahil gerekli bütün önlemleri alır.” kuruluş aşamasında amacı kanunların emredici hükümlerine, kamu düzenine, genel ahlak ve adaba aykırı olan derneklerin tüzel kişilik kazanamayacağını ifade etmek mümkündür.

Derneğin amacının başlangıçta imkânsız olması halinde, dernek tüzel kişilik kazanamaz⁸⁷. İmkânsız bir amacı gerçekleştirmek üzere dernek kurulamaz. Böyle bir durum varsa amacın bulunmadığı anlamına gelir. Amaçsız bir dernek, amacın kanuna ve ahlaka aykırı olmasında olduğu gibi tüzel kişilik kazanamaz⁸⁸. Derneğin amaç ve kuruluş şartlarını kaybetmemesi ancak amacın yasaya genel asayişe ve genel ahlaka aykırı bulunması halinde, derneğin kendiliğinden sona ermesine değil, mahkeme

⁸⁶ Saka, s. 229, Özsunay, s. 323.

⁸⁷ Oğuzman/ Seçili/ Oktay- Özdemir, s. 304; Akünal, s. 109; Köprülü, s. 459; Özsunay, s. 319.

⁸⁸ Özsunay, s. 323; Oğuzman/ Seçili/ Oktay- Özdemir, s. 302; Köprülü, s. 459; Akünal, s. 58.

kararı ile sona erdirilmesine karar verilecektir bu husus sonraki bölümde detaylı olarak incelenecektir.

Derneğin tüzüğünde belirtilen amacın gerçekleşmesi herhangi bir nedenle olanaksızlaşmışsa, kendiliğinden sona ermesi gerekmektedir. Zira derneğin o amaca ulaşması için çaba harcaması artık hiçbir sonuç doğurmayacaktır.⁸⁹

Amacın gerçekleşmesinin imkânsız hale gelmesi fiili olabileceği gibi hukuki imkânsızlık şeklinde gerçekleşebilir. Dernek bir amacın gerçekleşmesi için kurulur. Bu nedenle amaç gerçekleşince veya gerçekleşme ihtimali kalmayınca, genel kurul kararına gerek kalmaksızın dernek kendiliğinden sona erer. Örneğin, Kanserle Mücadele Derneği kurulmuş faaliyet göstermekte iken, kanserli hiçbir hasta kalmamış tüm hastalar iyileşmiş ise, derneğin amacı hukukten imkânsız hale geldiğinden artık son tahlilde derneğin kendiliğinden sona ermesine sebep olacaktır. Örneğin, Tütün üreticilerini destekleme ve koruma amacı ile kurulmuş olan bir dernek var diyelim, eğer kanun koyucu tütün ekim dikim faaliyetini yasaklayan bir düzenleme yaparsa artık bu derneğin de amacını yerine getirmesi olasılık dahilinde bulunmayacak, amacın gerçekleşmesinin imkânsız olduğuna ilişkin tespit yapıldıktan sonra artık derneğin tüzel kişiliği de sona erecektir.

Kendiliğinden sona erme sebepleri gerçekleştiğinde, sona erme gerçekleşmekte ve sulh hukuk hâkimi sadece durumu tespit etmektedir. Bu nedenle kanaatimce, kendiliğinden sona erme nedenlerini sınırlı sayıda kabul ederek yorum yoluyla genişletmemek ve yasada olmayan ifadelerle sona erme sebeplerini genişletmemek yasa koyucunun amacına daha uygun olacaktır.

3.2.2.1.3. Sürenin Sona Ermesi

Dernekler belirli bir amacı gerçekleştirmek üzere kurulduklarından süreye tabi değildirler. Dernekler Kanunu ve Türk Medeni Kanunu'nda süreye ilişkin herhangi hükme rastlamak mümkün olmamıştır. Fakat derneği kurma işlemi; bozucu şarta veya

⁸⁹ Zevkliler/ Acarbey/ Gökyayla, s. 695

süreye düşman olan bir işlem değildir⁹⁰. Dernek tüzüğünde süre belirlenmesi ya da bozucu şart öngörülmesi mümkündür. Nitekim bir dernek kurulurken belirli bir süre için faaliyette bulunacağını tüzüğünde belirtmiş olabilir. Süresi dolan derneği sürdürülmesi yani devamı murad ediliyorsa yeni bir derneğin kurulması gerekir. Zira dernekler belli bir süre faaliyete bulunmak için kurulmuşlarsa veya er ya da geç sona erecek olan bir müddete bağlanmışlarsa, bu sürenin sona ermesiyle dernek kendi hayatını tamamlanmış olacaktır.⁹¹ Buna göre dernek tüzüğünde, amaca yönelik faaliyetler belli bir süre ile sınırlanmış ise, derneğin faaliyetleri için kuruluş aşamasında kendi bağımsız iradesi ile öngördüğü bu sürenin sona ermesi ile dernek kendiliğinden sona erecek, yani bu durumda artık derneğin herhangi bir organının karar almasına gerek olmadan kendiliğinden sona erme gerçekleşecektir.⁹²

Türk Medeni Kanunu 87. Maddesi uyarınca derneğin sona ermesi için, tüzükte öngörülen sürenin dolması yeterlidir. Her halükarda süreye bağlı olarak kurulan derneklerde, sürenin dolması ile dernek son bulur. Burada üyelerin sona ermeye itiraz etmeye hakkı bulunmamaktadır. Zira her bir üye şahıs, derneğe kayıt olurken tüzükteki bu hükümleri de başta onaylamıştır. Nitekim kurucu üyeler, dernek kurma iradelerini açıklarken ve diğer üyeler de derneğe üye olurken, tüzükte belirtilen süre boyunca ortak amaç çerçevesinde birleşmek istediklerini açığa vurmuşlardır. Üyelerin bu süreden sonrada aynı amaca bağlı kalmaya zorlanmaları imkân haricidir. Derneğin üyeleri süre dolması akabinde aynı amaç çerçevesinde faaliyetlerini sürdürmek istiyorlarsa, tekrar aynı amacı taşıyan yeni bir dernek kurmaları gerekmektedir⁹³. Dernek genel kurul kararı ile tüzükte değişiklik yapma ve derneğin süresini değiştirme imkanına sahiptir. Eğer dernek üyeleri, sona ermesini istemiyorsa, tüzükte gösterilen sürenin dolmasından önce, sona erme tarihini genel kurulda değerlendirilmesi istenebilir. Bu surette derneğin kendiliğinden sona ermesine ilişkin mahallin sulh hukuk hakimliğine başvurulmadan, genel kurul kararı ile tüzükteki sürenin değiştirilmesi mevzu bahis olacağından kendiliğinden dağılmanın (son bulmanın) önüne geçilmiş olunacaktır.

⁹⁰ Hüseyin Hatemi, *Kişiler Hukuku Dersleri*, İstanbul 1992, (Kişiler Hukuku Dersleri), s. 167

⁹¹ Ömer Uygun Gençcan, *4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu Bilimsel Açıklama İçtihatlar İlgili Mevzuatı*, Ankara 2004, s. 496.

⁹² Özsunay, s. 322.

⁹³ Zevkliler/ Acabey/ Gökyayla, s. 694.

3.2.2.1.4. Borç Ödemede Acze Düşmüş Olması

Dernekler amaçlarını gerçekleştirebilmek ve belirledikleri konularla ilgili faaliyette bulunabilmek, organlara ve borçlarını karşılayabilmek için, az ya da çok bir malvarlığına sahip olmalıdırlar. Türk Medeni Kanunu derneğin borç ödemede acze düşmüş olmasını dağılma (infisah) nedeni saymıştır. Derneğin, malvarlığı ve aidatlarıyla sürekli olarak borçlarını ödeyemeyecek derecede yoksullaşması, başka bir işleme gerek kalmadan kendiliğinden sona erme nedenidir. Dernek, içine düştüğü finansal güçlük nedeniyle, sürekli olarak borçlarını ödeyemez duruma, yani aciz haline düşebilir. Derneğin parasal ve maddi güçsüzlüğe girmesi üzerine acze düşmesi; para ve diğer maddi ihtiyaçların gelir kaynaklarından yeterince tahsil edememesi, aşırı derecede borçlanması ve giderlerinin gelirlerinden çok olması ve bu nedenle de örneğin; haberleşme, personel, kira ve kırtasiye giderleri gibi zorunlu gereksinimlerini dahi karşılayamaması halidir. Bu durumda derneğin acze düştüğü açık olup amacını gerçekleştiremeyeceği de anlaşılmaktadır.

Borçlu derneğin acze düştüğüne ilişkin net ve somut bir durum yok ise acze düştüğünden bahisle kendiliğinden sona erme gerçekleşmeyecektir. Yargıtay 8. Hukuk Dairesi E: 2017/1012, K: 2017/5842 sayılı kararında bu aciz hali gayet güzel açıklanmıştır. Şöyle ki:

Derneğin Kendiliğinden Sona Erdiğinin Tespiti) Davacı vekili dava dilekçesinde, davalı derneğin borcu sebebiyle yapılan icra takibinde hakkında borç ödemedi aciz vesikası düzenlendiği, TMK'nun 87. maddesi gereğince dernek tüzel kişiliğinin kendiliğinden sona erdiğinin tespitine karar verilmesini istemiş, Mahkemece, davanın kabulüne karar verilmesi üzerine; hüküm, davalı vekili tarafından temyiz edilmiştir.

Dava, alacaklının 4721 sayılı TMK'nun 87/3 maddesi gereği borç ödemede acze düşen derneğin kendiliğinden sona erdiğinin tespiti istemine ilişkindir.

Dosyada bulunan bilgi ve belgelerin incelenmesinde; davacının davalı Dernek hakkında alacağı nedeniyle başlattığı icra takibinde, davalı hakkında borç ödemede acze düşüldüğüne dair aciz belgesi düzenlendiği, 10.06.2015 tarihli dilekçe ve ekindeki belgelerden takip konusu borcun karardan sonra ödendiği, davaya dayanak aciz vesikasının iptal edildiği ve davacı-alacaklının, davalı-borçluyu ibra ettiği ve takip dosyasının harici tahsil nedeniyle infazen işleminden kaldırıldığı anlaşılmaktadır.

4721 sayılı TMK nun 87. maddesinde, derneğin kendiliğinden dağılma nedenleri sayılmış, 3. fıkrasında da derneğin ödemede acze düşmesi kendiliğinden dağılma sebepleri arasında

sayılmış, aynı maddenin son fıkrasında ise ilgili herkesin mahkemeye müracaatla derneğin kendiliğinden dağıldığının tespitini isteyebileceği hükme bağlanmış, 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu'nun 143. maddesinde de alacaklı alacağının tamamını alamamışsa kalan miktar için kendisine bir aciz vesikası verileceği düzenlenmiştir. TMK'nun 87/3. fıkrasına dayalı davanın açılabilmesi için Yargıtayın istikrar kazanan uygulamalarında, dava konusu dernek hakkında icra müdürlüğünden borç ödemede acze düştüğüne ilişkin aciz vesikasının alınmış olması dava şartı olarak benimsenmiştir.

Tarafların, taraf ve dava ehliyetine sahip olmaları ve davacının, dava açmakta hukuki yararının bulunması dava şartlarından (6100 s. HMK. m.114/1-d) olup, bu husus kamu düzeniyle ilgili olduğundan; mahkeme, dava şartlarının mevcut olup olmadığını, davanın her aşamasında kendiliğinden araştırmakla yükümlüdür. Taraflar da dava şartı noksanlığını her zaman ileri sürebilirler. (6100 s. HMK. m.115/1)

Davaya dayanak yapılan aciz vesikasının, Yargıtay'ın istikrar kazanan uygulamalarında dava şartı olarak benimsenmiş olması, dava şartlarının davanın her aşamasında gözetilmesi gerektiği ilkeleri doğrultusunda; borcun ödenerek aciz vesikasının iptal edilmesi ile dava şartı ortadan kalktığından mahkemece, dava şartı noksanlığından davanın usulden reddi yerine uygun bulunmayan gerekçe ile davanın kabulüne karar verilmesi doğru görülmemiştir.

Şeklinde oybirliği ile kararın bozulmasına karar verilmiştir.

Aciz hali, bir kuruluşun borçlarını ödeyememesi durumunu ifade eder. Ancak, borç ödemelerinde geçici gecikmeler, bir kuruluşun aciz hali olarak kabul edilmez. Derneğin borcunu ödememesi nedeniyle icra takibi başlatılması ve dernek malvarlığının borcu ödeyecek durumda olmaması, kısa süre içinde borcu ödeyecek bir imkânın oluşmadığının anlaşılması durumunda dernek aciz halindedir olarak değerlendirilir.

Yine Yargıtay 2.Hukuk Dairesince 2002/10443 E., 2002/11757 K. sayılı karar ile verilen bir kararında da “Derneğin amacının ayakta olduğu, acze düştüğü tespit edilmediği, zorunlu organları mevcut olup olağan toplantıda tüzüğe uygun ve zamanında yapıldığı” durumlarda kendiliğinden sona ermesine karar verilmeyeceği düşüncesinde olduğu şu kararı vermiştir:

Derneğin olağan genel kurulu tüzükte belli edilen zamanda, yönetim veya denetim kurulunun gerekli gördüğü hallerde veya dernek üyelerinin beşte birinin yazığı isteği üzerine de olağanüstü toplantısını gerçekleştirir. Toplantı demek merkezinin bulunduğu yerde yapılır. Genel kurul dernek tüzüğüne göre genel kurula katılma hakkı bulunan üyelerin yarısından

bir fazlasının katılması ile toplanır. İlk toplantıda yeter sayı sağlanmazsa ikinci toplantıda çoğunluk aranmaz. İkinci toplantıya katılan üye sayısı dernek yönetim ve denetleme kurulları üye tam sayısı toplamının iki katından az olamaz davanın dayanağını oluşturan Dernekler Yasasının 51. maddesi; derneğin kuruluş amaç ve şartlarını kaybetmesi, acze düşmesi, yönetim kurulunun tüzük gereğince kurulmasına imkan kalmaması veya 23. maddede belirtilen sayıya ulaşamaması sebebiyle üst üste iki olağan toplantının yapılmaması halinde derneğin kendiliğinden dağılmış sayılmasına karar verileceğini hükme bağlamıştır. Feshine karar verilen derneğin 1993 yılında kurulduğu anlaşılmaktadır. Olağan genel kurul tüzüğünün 7. maddesinde açıklandığı gibi 28. 10. 2001 tarihinde 18. Kayıtlı üyenin yarısından fazlası ile 14 kişi hazır olduğu halde toplanmıştır. Bu toplantıda gündem gereği 5 asıl, 5 yedek yönetim kurulu, 3 asıl, 3 yedek denetleme kurulu üyesi seçilmiştir. Gündemin diğer maddeleri de tartışılmış karara bağlanmıştır. Görüldüğü gibi derneğin ikinci toplantısını gerektiren herhangi bir durum yoktur. Derneğin amacı ayaktadır. Acze düştüğü tespit edilmemiştir. Zorunlu organları mevcuttur. Olağan toplantıda tüzüğe uygun ve zamanında yapılmıştır. İkinci toplantıdan söz edilemeyeceği göre sözü edilen Yasanın 28/son maddesindeki çoğunluğun aranmasına gerek bulunmamaktadır. Gerçekleşen bu durum karşısında davanın reddi gerekir.

Gerçek ve tüzel kişilerin dernekten alacağı olmasına rağmen borcunu tahsil edememesi durumunda, ilgili icra dairesinden alacakları "aciz belgesi" ile sulh hukuk hâkimliğine başvurarak derneğin kendiliğinden sona erdiğini tespitini yaptırabilirler. Dernek hakkında aciz belgesi düzenlendiğinden haberdar olan herhangi bir üçüncü kişi de, derneğin kendiliğinden sona erdiğini sulh hukuk hâkimliği yoluyla bildirebilir.

3.2.3. Yönetim Kurulunun Oluşturulmasının Tüzük Gereğince Olanaksız Hale Gelmesi

Türk Medeni Kanunu ve dernek tüzüğünün belirttiği esaslara göre, derneğin yönetim kurulu oluşturulduktan sonra kesin ve sürekli biçimde işlevsiz hale gelmesi durumunda, dernek tüzel kişiliği başka bir işleme gerek kalmadan sona erer (TMK madde 70/4). Yönetim kurulu, derneğin yürütme, temsil ve icra işlerinden sorumlu olan organdır. Dernek adına günlük işleri yürütür, işlemleri gerçekleştirir ve derneği temsil eder. Genel kurula ait olmayan işler hariç, Dernekler Kanunu ve dernek tüzüğü çerçevesinde yapılacak her türlü işlem de yönetim kurulu tarafından gerçekleştirilir. Yönetim kurulunun tüzüğe uygun olarak teşekkül edememesi (TMK 87. Madde 4.bent) yönetim kurulunu oluşturacak sayıda üye bulunamaması, yönetim kurulu üye

sayısı yarının altına düşmesi durumunda, dernek kendiliğinden dağılmış sayılır. Yani beş üyeden oluşan dernek yönetim kuruluna yedekleri ile birlikte üç üye bulunamıyorsa, dernek kendiliğinden dağılmış sayılır.⁹⁴

Dernek yönetim kurulu, kanun gereğince en az beş asil ve beş yedek üyeden oluşmaktadır. Ancak bu sayı dernek tüzüğü ile artırılabilir. Türk Medeni Kanunu 84. Madde uyarınca; şayet, ölüm, istifa vb. herhangi bir nedenle yönetim kurulu üye sayısı, üye tam sayısının yarısının altına düşmesi durumunda yönetim kurulu veya denetim kurulu üyeleri tarafından yeni bir yönetim kurulu seçiminin olabilmesi için genel kurul toplantıya çağrılır ancak eğer genel kurulun dört üyesi kalmış ise, yani yönetim kurulunu oluşturacak, asgari beş üyenin olmaması durumunda dernek kendiliğinden sona erecektir. Bu durum daha çok dernek üye sayısının istifa, ölüm nedenleri ile azalması ve yeni üye de kaydedilememesi durumlarında ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla yönetim kurulunun gerek istifalar gerek ölüm vs. nedenlerle geçici olarak oluşturulamaması hallerinde, derneğin sona ermesi gibi durum söz konusu olmaz.⁹⁵

Dernekler Kanunu'nun 4. maddesi uyarınca dernek tüzüğünde yönetim kurulunun ne surette seçileceği, asil ve yedek üye sayısı belirtilmelidir. Türk Medeni Kanunu'nun 84. maddesi uyarınca "Yönetim kurulu, beş asil ve beş yedek üyeden az olmamak üzere dernek tüzüğünde belirtilen sayıda üyeden oluşur." Dernek tüzüğüne göre, yönetim kurulu üyelerinin sayısı her zaman artırılabilir. Türk Medeni Kanunu, yönetim kurulunu oluşturmak için gereken minimum üye sayısını belirlemiştir. Kanun üst sınırı belirlemediğinden, yönetim kurulu üyelerinin beşten fazla olması mümkündür.⁹⁶

Türk Medeni Kanunu'nun 84/2 maddesinin uygulanmasına bakacak olursak maddenin amir hükmü şöyledir; "Yönetim Kurulu üyeliklerinin istifa, ölüm, çıkarılma ve benzeri nedenlerle boşalması ve yedeklerin dahi göreve getirilmesine rağmen yönetim kurulu üye sayısının, üye tam sayısının yarısının altına düşmesi durumunda genel kurul, kalan yönetim kurulu üyeleri veya denetim kurulu tarafından bir ay içinde

⁹⁴ Öztan, *Temel Kavramlar*, s. 381.

⁹⁵ Özsunay, s. 108-109; Akünal, Teoman., s. 107; Oğuzman, Kemal, Özer Seliçi, ve Saibe Oktay-Özdemir. *Kişiler Hukuku Dersleri*, İstanbul., s. 332; Dural, Mustafa, ve Tufan Ögüz., s. 329; Köprülü, Bülent., s. 337.

⁹⁶ Akipek/ Akıntürk/ Karaman - Ateş, s. 651.

toplantıya çağırılır. Çağrı yapılmazsa, üyelerden birinin istemi üzerine, sulh hâkimi, üç üyeyi genel kurulu toplantıya çağırarak görevlendirir.”

İşte burada ifade edilen çağrı sonrası toplanacak olan olağanüstü genel kurulda yönetim kurulu oluşturulamazsa, dernek üyeleri ve/veya herhangi bir ilgili derneğin kendiliğinden sona erdiğinin tespitini yetkili ve görevli sulh hukuk hâkimliğinden talep edebilecektir.

Bu durumda yönetim kurulunun, üyelerin istifa, azil, görev süresinin bitmesi gibi nedenlerle oluşmasına imkân kalmaması halinde, derneğin yönetim kurulunu tüzükte belirtilen şekilde oluşturmak kesin ve sürekli olarak imkânsız hale gelmişse dernek başka bir işleme gerek kalmaksızın yasa uyarınca kendiliğinden sona erecektir⁹⁷.

3.2.3.1. Dernek Yönetim Kurulunun Oluşmasına İmkân Bulunmaması

Dernek, yönetim kurulunun oluşmaması nedeniyle yönetimsiz kalacaktır. Bu nedenle, dernek karar verme yeteneğini kaybeder. Derneği faaliyet organının oluşturulmaması felç eder. Dernek işlevsiz hale gelir. Yönetim kurulunun düzenli olarak oluşturulmaması, derneğin artık işlevsiz ve organsız kaldığını göstermektedir.

Yasada belirtilen bu durum, dernek genel kurul toplantısı sırasında yönetim kurulunun oluşturulamaması halinde de meydana gelebilir. Tüzük gereği, yönetim kuruluna yedi asil ve yedi yedek üye seçecektir. Bu seçim çeşitli nedenlerle gerçekleşmeyebilir. Örneğin, dernekte görev almak isteyen 14 kişi bulunmazsa seçim yapılamaz ve yönetim kurulu seçilemez. Bu örnekte genel kurul yapılmış olsa bile, yönetim kurulu teşkil edilemediğinden imkânsızlık durumu ortaya çıkmış olmaktadır. Derneğin sona ermesi için imkansızlığın geçici değil, artık sürekli olarak imkânsızlık halinin olması gerektiği unutulmamalıdır.⁹⁸ Dernek, geçici olanaksızlık nedeniyle dağılmaz. Yönetim kurulu üyeliklerinin boşalması durumunda, genel kurulun bir toplantıya çağırılması ve yönetim kurulu üyelerinin tümünün seçilmesi yoluyla sorun çözülür.

⁹⁷ Akünal, s. 107.

⁹⁸ Dural / Ögüz, s. 329.

Türk Medeni Kanunu'nun 84. maddesindeki çözümlere rağmen, bir derneğin yönetim kurulu için gerekli sayıda üyesi olmaması veya mevcut üyelerin yönetim kurulu üyeliğini kesin olarak reddetmesi durumunda, dernek kendiliğinden sona erecektir. Derneklerde, yeterli üye olmasına rağmen, yönetim kurulu üyelerinin sorumluluk ve cezai yükümlülükleri nedeniyle seçilmemesi sıkça yaşanan bir durumdur. Dernekler Kanunu, yönetim kurulu üyelerini tüzel kişiliğin faaliyetlerinden dolayı geniş bir sorumluluk yüklenmiş bir şekilde detaylı olarak düzenler. Bu durumda, yani yönetim kurulu üyeliği için hiç kimsenin başvurmaması durumunda, bu organın oluşmaması ve derneğin en önemli faaliyet organı olan yönetim kurulundan mahrum kalması söz konusu olacaktır. Başka bir deyişle, yönetimin oluşması sürekli bir imkânsızlık hali ve bu bu sonucun ortaya çıkması için, yönetim kurulu üyelerinin hepsine teker teker yönetim kurulu üyeliği verilmesi ve buna rağmen yönetim kurulunun oluşturulamaması gerekir.

Dernekler, yönetim kurulunun varlığı ve devamlılığına bağlıdır. Bazı hallerin varlığında özel olarak düzenleme gereği derneğe kayıım atanması yapılmış olabilir, bu durumda ortada bir yönetim kurulu bulunacağından derneğin kendiliğinden sona erme hali ve şartları oluşmamıştır. Türk Medeni Kanunu sadece yönetim kurulunu oluşturamamanın kendiliğinden sona erme nedeni olduğunu belirtmektedir. Belgesay ise, yasanın yönetim kurulu deyiminin, genel kurul veya derneğin bazı işlerine bakmak için tüzük gereği oluşturulması gereken diğer uzuvları da kastettiği görüşündedir. Bu, yönetim kurulunun oluşturulması gerekmeyen bir derneğin kendiliğinden münfesihi olacağı anlamına gelir. Yazara göre, derneğin kendiliğinden sona ermesinin nedeni, gerekli organların oluşmaması, örneğin genel kurulda yönetim kurulu üyelerinden başka üyelerin bulunmamasıdır.⁹⁹

3.2.3.2. İlk Genel Kurul Toplantısının Kanunda Öngörülen Sürede Yapılmaması ve Zorunlu Organların Oluşturulmaması

Derneğin altı ay içinde ilk olağan genel kurul toplantısını yapamaması ve zorunlu organlarının oluşturulmaması hali derneğin kendiliğinden sona erme nedenlerinden biridir. Türk Medeni Kanunu'nun 62. maddesi uyarınca “Dernekler, 60 ıncı maddenin

⁹⁹ Belgesay, Mustafa Reşit. Türk Kanunu Medenisi Şerhi, Şahsın Hukuku, İstanbul 1957, s. 199.

son fıkrası gereğince yapılan yazılı bildirim izleyen altı ay içinde ilk genel kurul toplantılarını yapmak ve zorunlu organlarını oluşturmakla yükümlüdürler. İlk toplantı bu altı aylık süre içinde yapılmazsa dernek kendiliğinden sona erer.

Aynı durum derneğin zorunlu organlarını oluşturamaması durumunda da söz konusudur. Dernekler Yönetmeliği'nin 12. maddesi, "Kuruluş bildiriminde, tüzüğünde ve diğer belgelerinde kanuna aykırılık veya noksanlığın bulunmaması ya da kanuna aykırılık ve noksanlığın verilen süre içinde giderilmesi durumunda, keyfiyetin derneğe yazılı olarak bildirilmesinden itibaren altı ay içinde derneğin ilk genel kurul toplantısını yapması ve organlarını oluşturması zorunludur." hükmüne amirdir.

Bu hükümde de yukarıdaki diğer açıklamalarımızda açıkça ifade edildiği üzere dernek tüzüğünün onayının derneğe bildirilmesi tarihinden itibaren 6 ay içerisinde dernek genel kurulunun yapılarak Yönetim ve Denetim Kurullarının teşekkül ettirilmesi gerekmektedir.

Her dernekte yasa uyarınca bulunması zorunlu olan organlar, karar organı olarak genel kurul, yürütme organı olarak yönetim kurulu ve denetleme kurulu olarak denetleme kuruludur¹⁰⁰. Eğer derneğin zorunlu organları, genel kurul, yönetim kurulu, denetim kurulu, bu 6 aylık süre içerisinde oluşturamazsa, dernek kendiliğinden sona erecektir. Bu durumda derneğin sona ermesi için herhangi bir eylemde bulunmasına gerek yoktur. Ancak her ilgili kişi, derneğin sona erdiğine ilişkin sulh hakimliğinden; bu durumun tespitini isteme hakkına da sahiptirler.

Derneğin ilk genel kurul toplantısına kadar görev yapacak olan geçici yönetim kurulu üyeleri, dernek tüzüğünde gösterilmelidir (TMK m. 58/2). Bu hüküm gereği, derneğin öteki organlarının üyeleri geçici de olsa tüzükle belirlenemez. Türk Medeni Kanunu'nun 72/1 fıkrası uyarınca derneğin yasaca öngörülmüş olan zorunlu organları, genel kurul, yönetim kurulu ve denetim kuruludur. Yönetim kurulunu ve denetim kurulunu ve derneğin diğer organlarını seçmek yetkisi derneğin genel kuruluna aittir (TMK m. 80/1) Derneğin ilk genel kurulu toplantısında derneğin yasa gereği zorunlu organları olan yönetim kurulu ve denetim kurulunun üyeleri seçilerek bu kurulların

¹⁰⁰ Serozan, s. 449.

herhangi birinin oluşturulmamış olması derneğin TMK madde 87/2 uyarınca kendiliğinden dağılma nedenidir.

3.2.4. Olağan Genel Kurul Toplantısının İki Defa Üst Üste Yapılmaması

Derneğin genel kurulunun üst üste iki kez toplanamaması, o derneğin kendiliğinden sona erme sebebini oluşturmaktadır.¹⁰¹ (TMK m. 87/5)

Dernek genel kurulu, iki şekilde toplanmaktadır. Birincisi, dernek genel kurulunun, olağan olarak yaptığı toplantılardır ve bu olağan toplantılar en geç üç yılda bir yapılmaktadır. (TMK m. 74/2) İkincisi ise, dernek genel kurulunun olağanüstü olmak üzere gerçekleştirilen toplantılardır. Olağanüstü toplantılar ise, gerek görüldüğü takdirde, yönetim ve denetim kurulu ile dernek üyelerinin beşte birinin yazılı isteği üzerine yönetim kurulunun, genel kurulu toplantıya çağırması ile yapılan toplantılardır.¹⁰²

Bu süreçler, derneğin hukuki varlığının sona ermesini ve gerekli tasfiye işlemlerinin yapılmasını sağlar. Türk Medeni Kanunu ve dernek tüzüğü doğrultusunda hareket edilmesi, sürecin yasal ve düzenli bir şekilde yürütülmesini temin eder.

Kanun koyucu ikinci toplantı için dernek üyelerinin sayısının dikkate alındığı bir çoğunluk aramamaktadır. Ancak, asgari bir çoğunluk ilkesini benimsemiştir. Buna göre genel kurul için ikinci toplantıda dernek üyelerinin çoğunluğu aranmaz. Ancak ikinci toplantının yapılabilmesi için toplantıya gelen üye sayısının, yönetim kurulu ve denetleme kurulu üyelerinin toplamından iki katından fazla olması gerekir. İkinci davete rağmen dernek genel kurulunun Türk Medeni Kanunu'nun 78/2 maddesinde belirtilen yeter sayısının bulunamaması nedeniyle, iki defa yapılamaması halinde, dernek kendiliğinden fesih edilecektir. Yasa koyucu derneğin olağan genel kurulunu iki defa toplanamamasını acziyet belirtisi sayarak kendiliğinden sona erme sebebi olarak öngörmüştür.

¹⁰¹ Palamut, s. 68.

¹⁰² Ergün, s. 108.

Kendiliğinden sona erme nedeni olan genel kurul toplanmamasının sebebi, toplantılardaki üye sayısının azlığından kaynaklanmaktadır. Toplantı yeter sayısı bulunmadığından üst üste iki kere genel kurul toplantısı yapılmadığında, dernek kendiliğinden dağılmaktadır. Kendiliğinden sona erme için herhangi bir ihtar ya da süre şartı bulunmamaktadır. Cumhuriyet savcısı ya da mahallin en büyük mülki amiri sulh hukuk mahkemesine başvurarak derneğin kendiliğinden sona erdiğinin tespitini talep etmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken husus, olağan genel kurulları yapılmamasıdır. Yasaya göre olağanüstü kongre tarihi, olağan genel kurulun süresinin belirlenmesinde etkili olamaz. Örneğin en son olağan kongrenin 20.06.1998 tarihinde yapıldığı ve 15.10.1998 tarihinde olağanüstü bir kongre gerçekleştirildiği bir durumda, tüzükteki iki yıllık sürenin başlangıcı olağanüstü genel kurul üzerinden değil, olağan genel kurul toplantısı üzerinden hesaplanmalıdır. Aksi takdirde sürenin geçmesi nedeniyle yetkili makamların yazılı ihtarıyla karşılaşılabilir. Ayrıca genel kurulun yangın, deprem, sıkıyönetim gibi mücbir sebeplerle ertelenmesi halinde tüzükteki iki yıllık sürenin başlangıcı, ertelenen genel kurulun yapılış tarihi olarak dikkate alınmalıdır. Başka bir ifade ile olağan genel kurula erteleme süresi de ilave edilmelidir.¹⁰³ Yargıtay 8.Hukuk Dairesince verilen 10.02.2020 tarihli kararda Germencik Sulh Hukuk Mahkemesi tarafından verilen ilçede kurulmuş bulunan bir derneğin üst üste iki kez genel kurulunun yapılmamış olması nedeniyle açılan bir derneğin sona erdiğinin tespiti davasındaki şu ilk derece kararının bozulması kararı konunun aydınlığa kavuşmasına katkı sunacağı kanaatiyle buraya dahil edelim. Yargıtay ilamında¹⁰⁴

Davacı vekili, dava dilekçesinde davalı derneğin olağan genel kurul toplantısını en son 27.08.2007 tarihinde yaptığını, 2009, 2011, 2014 yıllarına ait genel kurulların yapılmadığını belirterek derneğin kendiliğinden sona erdiğinin tespitini talep etmiştir.

Davalı dernek, 2009 yılında genel kurulu yaptıklarını belirterek davanın reddini savunmuştur.

Mahkemece yapılan yargılama sonunda, davanın kabulüne dair verilen karar, davalı dernek tarafından temyiz edilmiştir.

Dava, Türk Medeni Kanunu'nun 87/5. maddesi gereği, davalı dernek olağan genel kurul toplantısının iki defa üst üste yapılamaması sebebiyle kendiliğinden sona erdiğinin tespiti istemine ilişkindir.

¹⁰³ Kocahanoğlu s. 424.

¹⁰⁴ Yargıtay 8.Hukuk Dairesi 2019/6445 E. 2020/1107 K. Sayılı ilamı, Uyap Bilişim Sistemi.

4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 56.maddesinde dernek, gerçek veya tüzel en az yedi kişinin kazanç paylaşma dışında belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere, bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirmek suretiyle oluşturdukları, tüzel kişiliğe sahip kişi toplulukları olarak tanımlanmış, benzer tanım 5253 sayılı Dernekler Kanunu'nun “Tanımlar” başlıklı 2.maddesinde tekrar edilmiştir. İş bu tanımlamaya göre Dernekler kişi topluluğudurlar ve ideal (manevi) bir amaç güderler. Derneklerin unsurları konusunda görüş ayrılıkları olmakla birlikte, genellikle bu unsurların kişi, ortak amaç, devamlılık, organizasyon ve gönüllülük olduğu söylenebilir.

İnsan haklarının en önemlilerinden birisi olan dernek kurma özgürlüğü yoluyla kişilerin kültürel, siyasi, dini, mesleki, sportif veya sosyal amaçlarla bir araya gelmeleri sağlanır.

Dernek kurma özgürlüğünün en basit ve anlaşılabilir faydası özellikle günümüzün yalnızlaşan bireyleri için, bir ifade biçimi ve faydalı olma duygusuyla birlikte kendilerini iyi hissetmelerinin bir yolu olmasıdır. Bireylerin derneklere üye olup, dernek faaliyetlerine katılmaları, onların artan bir şekilde yardım, spor, şehir yaşamı, sağlık, eğitim, müzik ve sanat etkinliklerine katılmalarının bir yoludur. Dernek kurma özgürlüğü aracılığıyla sosyal ve kültürel yaşamın gelişimi sağlanır. Dernekler bir yandan bireylerin tek başlarına yapamayacakları faaliyetlerin gerçekleşmesini sağlayan bir araç olurlarken, diğer yandan kamu için başka şekilde sağlanamayacak yararları gerçekleştirirler.

Dernek kurma özgürlüğü, aynı zamanda yönetimi denetleme işlevi gören çok önemli bir araçtır ve dernekler gücün kullanımına karşı denge oluştururlar. Bireyler dernekler bünyesinde bir araya gelerek devlet iktidarını sınırlandırır (Ergun Özbudun, Türk Anayasa Hukuku, 7. B., Yetkin Yayınları, Ankara, 2002, (Türk Anayasa), s. 42).

Dernekler modern toplumun bünyesinin bir ürünüdürler ve ekonomik, sosyal ve siyasal gelişmenin bir ölçüsü olarak kabul edilebilirler (Hikmet Yavuziğit, “Dernekler ve Demokrasi”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Latif Çakıcı’ya Armağan, C.50, No:1-2, Ocak-Haziran-1995, s. 417.)

Dernek, üyelerinden ayrı, bağımsız, kendine özgü bir örgütsel yapıya sahiptir. Dernek kurma özgürlüğünün kolektif yönü, bu özgürlüğün bir diğer öznesi olan derneğin hukuk güvencesi altına alınmasını anlatır. Bu güvence, derneğin kurulmasından sona erme anına kadar sürer. Derneğin kurulması, serbestçe faaliyette bulunması ve varlık güvencesi kolektif dernek özgürlüğünü karşılamaktadır.

1982 Anayasası da 1961 Anayasası'nda olduğu gibi dernek kurma özgürlüğünün yanı sıra, siyasi parti ve sendika özgürlüklerini ayrıca güvence altına almıştır. (mad. 33, 51 ve 68) Buna göre ‘Herkes önceden izin almaksızın dernek kurma hakkına sahiptir. ’ Anayasadaki bu düzenleme Medeni Kanunu'nun 57/1 maddesinde de aynen yer almıştır (YAVUZ Cevdet, Türk Medeni Kanunu Borçlar Kanunu ve Diğer Mevzuat, Ekim 2002, s. 109-110).

Anayasa Mahkemesi önüne gelen değişik partilerin büyük kongrelerini süresinde yapmadıkları için haklarında dağılma halinin ve buna bağlı olarak hukuki varlıklarının sona erdiğinin tespitine karar verilmesi talebinde bulunan partilerin, savunmaları

istenmelerinden sonra da olsa büyük kongrelerini yapmalarını, siyasi ve hukuki varlıklarını devam ettirme yönünde bir iradenin varlığı olarak kabul etmiştir.

Bu genel bilgilerden sonra dernek genel kurul toplantıları ve bu toplantıların yapılması, yapılmaması veya yapılamaması halleri üzerinde durulması gerekmektedir.

4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 1. maddesine göre, kanunun özüyle ve sözüyle değindiği bütün konularda uygulanacağı öngörülmüş olup kanun hükümlerinde birbirinden farklı özellikte emredici, tamamlayıcı, yorumlayıcı ve tanımlayıcı nitelikte hükümler içermektedir. Bu nitelikler hükmün somut olaya uygulanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Hâkim, öncelikle olaya ilişkin hükmün özelliğini tespit ettikten sonra, bu hukuk kaidesini sözüne ve özüne uygun olarak uygular. Kuralın önce lafzına, hemen ardından da amacına bakılmalıdır. Nitekim bu ilkeler 27.03.1957 tarihli ve 1957/1 Esas, 1957/3 Karar ile 04.02.1959 tarihli ve 1957/14 Esas, 1959/6 Karar sayılı YİBK'de ifade edilmiştir.

4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 74.maddesi gereği dernek olağan genel kurulunun tüzükte belirtilen zamanda yönetim kurulunun çağrısı üzerine toplanacağı ve olağan genel kurul toplantılarının en geç üç yılda bir yapılmasının zorunlu olduğu; "Toplantıya çağrı" başlıklı 77. madde ise Genel kurulun yönetim kurulunca, en az on beş gün önceden toplantıya çağrılacağı düzenlenmiştir. "Toplantı yeri ve toplantı yeter sayısı" başlıklı 78. madde ise dernek genel kurulunun toplantı yeter sayısının genel kurula katılma hakkına sahip dernek üyelerinin salt çoğunluğu olduğu, çoğunluğun sağlanamaması sebebiyle toplantının ertelenmesi durumunda ikinci toplantıda çoğunluk aranmayacağı ancak ikinci toplantıya katılan üye sayısının yönetim ve denetim kurulları üye tam sayısının iki katından az olamayacağı ve genel kurul toplantısının, bir defadan fazla geri bırakılmayacağı amir hüküm olarak düzenlenmiştir.

Derneklerin kendiliğinden sona erme sebepleri ise TMK' nın 87.maddesinde beş bent halinde sayılmış olup bunlardan somut uyuşmazlıkla ilgili olan maddenin beşinci bendinde düzenlenen olağan genel kurul toplantısının iki defa üst üste yapılamaması, bir diğeri ise mukayese açısından maddenin ikinci bendinde düzenlenen ilk genel kurul

toplantısının kanunda öngörülen sürede yapılmamış ve zorunlu organların oluşturulmamış olması halleri üzerinde durulması gerekmektedir.

Derneğin kendiliğinden sona erme sebebi kabul edilen “olağan genel kurul toplantısının iki defa üst üste yapılamaması” hali ile ikinci bentteki “ilk genel kurul toplantısının kanunda öngörülen sürede yapılmamış ve zorunlu organların oluşturulmamış olması” halleri karşılaştırıldığında ilkinde imkansızlık, irade dışı durum sebebi ile genel kurulun yapılamaması ifade edilmiş iken ikinci durumda doğrudan yapılmamış ve oluşturulmamış olması olarak bilerek ve isteyerek bir eylemin yapılmaması düzenlenmiştir. Kuşkusuz kanun koyucu tarafından aynı madde içerisinde “yapılamaması” ve “yapılmamış olması” gelişi güzel yazılmış bir ibareden öte bilinçli bir tercih olarak ifade edilmiş olup, sona erme sebebi olarak beşinci bentteki “yapılamaması”, ikinci bentte olduğu gibi yapılmaması olarak değerlendirilemez. Derneğin olağan genel kurul toplantısının yapılamaması çeşitli sebeplerden ileri gelebilir. Genel kurulun yapılmasını somutlaştırmak gerekirse elli üyesi bulunan bir derneğin ilk genel kurul toplantısının yapılabilmesi için en az yirmialtı üyenin katılımı gerekli iken bu sayıya ulaşamaması halinde ikinci toplantıda en az beş ve üç olan yönetim ve denetim kurulu üye sayısının iki katı yani onaltı üyenin katılımı ile toplanabilir. İşte yönetim kurulu tarafından usulüne uygun toplantı çağrısına rağmen bu şekilde çoğunluk sağlanamadığı için üst üste iki olağan genel kurulun yapılamaması halinde derneğin kendiliğinden sona ermiş sayılacağı kabul edilmiştir. Burada hareket noktası dernek üyelerinin derneği yaşatma sürdürme iradelerinin ortadan kalmış olmasıdır. Kişi topluluğu olan derneklerde üyelik, derneğin asli unsuru olup, üyelikten istifa ederek veya toplantı çağrısına rağmen toplantıya katılmayarak bu menfi manada iradelerini ortaya koymuş olmaktadır.

Dernek genel kurul toplantısının yapılmaması yönünden konu değerlendirildiğinde ise 5253 sayılı Dernekler Kanunu'nun "Genel kurul toplantısı ve organlara seçilenlerin idareye bildirilmesi" başlıklı 23.madde gereği derneklerin genel kurulu izleyen otuz gün içinde, yönetim kurulu ve denetim kurulu ile derneğin diğer organlarına seçilen asıl ve yedek üyeleri mülkî idare amirliğine bildirmekle yükümlü oldukları "Ceza hükümleri" başlıklı 32.maddesinin "b" bendi gereği ise Genel kurulu süresinde toplantıya çağırmayan, “1” bendi gereği ise genel kurul toplantısı ile organlara seçilenleri kanunda belirtilen süre içerisinde idareye bildirmeyen dernek yöneticilerine

idari para cezası verileceği “Cezaların uygulanması” başlıklı 33. madde gereği ise 32. maddede geçen “dernek yöneticileri” ibareleri dernek yönetim kurulu başkanını ifade ettiği, bu Kanunda yazılı olan idarî yaptırımlara karar vermeye mahalli mülki amirin yetkili olduğu hüküm altına alınmıştır. Özetle dernek genel kurulunda dernek üyeleri tarafından seçilen derneğin yürütme ve temsil organı olan yönetim kurulu görevlerini kanuna ve dernek tüzüğüne uygun olarak yerine getirmek zorundadır.

Türk Medeni Kanunu'nun derneklere dair hükümleri ile Dernekler Kanunu hükümleri birlikte değerlendirildiğinde; kanun koyucu, öncelikle genel kurulu olağan toplantıya çağırma görevini yönetim kuruluna verdiği, bu yükümlülüğü yerine getirmeyen veya toplantının yapılmasına rağmen sonuç bildirisini süresinde mülki idare amirliğine bildirmeyen dernek yönetim kurulu başkanına idari para cezası verilmesini öngörerek, derneğin genel kurullarının kanun ve dernek tüzüğünde belirtilen zaman aralıklarında yapılmasını ve derneğin tüzel kişiliğinin devam etmesini öngörmüşken, yönetim kurulunun bu görevini yerine getirip dernek üyelerini usulüne uygun toplantıya çağırmasına rağmen üst üste iki genel kurul toplantısının yapılamamasını ise kendiliğinden sona erme sebebi kabul etmiştir.

Dernekler özelinde asıl olanın tüzel kişiliğin varlığı ve sürekliliği olduğu, belli bir düzen sağlamak için tüzel kişi temsilcilerinin yükümlülüklerini yerine getirmemeleri kabahat olarak nitelenip, tüzel kişilik değil, temsilciye idari yaptırım öngörüldüğü sonucuna varılmaktadır. Mahkemece karar verilen yaptırımın fesih değil derneğin faaliyetlerinin durdurulması olacağı yönünde görüş öğretide bulunmaktadır.¹⁰⁵ Ancak uygulama da genellikle bu iki durumun birbirine karıştırıldığı, dernekler üzerinde denetim görevi bulunan idarenin onarıcı, düzen sağlayıcı idari yaptırımlar uygulamak yerine (örneğin dernek genel kurulunu toplantıya çağırmayan yönetim kurulu başkanına idari para cezası vermek) son çare olarak düşünülen ve geri dönüşümü olmayan tüzel kişiliğin sona erdiğinin tespitinin mahkemelerden talep edildiği yani olması gereken basit ve düzen sağlayıcı tedbirleri uygulamak yerine, istenmeyen ancak olumsuz manada kesin sonuç veren yönetime başvurulduğu anlaşılmaktadır.

Öncelikle, Yargıtay ve Dairenin dernek genel kurul toplantılarının süresinden sonra da olsa usulüne uygun olarak yapılması halinde derneğin hukuki varlığını sürdürme

¹⁰⁵ Senar Çağırın, *Derneklerin Hak ve Fiil Ehliyeti*, 2006, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, s. 193.

yönünde iradenin ortaya konulması olarak kabul edilip toplantıya önem atfedilmektedir.

Dosyadaki bilgi ve belgelerin incelenmesinden; davalı Kültürü ve Güreşleri Derneği'ne ait tüzüğün 7. maddesinde genel kurulun 2 yılda bir Aralık ayında yapılacağı belirlendikten sonra 2012 yılında yapılan olağanüstü genel kurul toplantısında tüzük değişikliğine gidilerek, 3 yılda bir Aralık ayında yapılacağı kararlaştırılmıştır. Davalı derneğin 2009 yılında olağan genel kurul toplantısı yaptığı, 2011 yılında yapmadığı ancak 2012 yılında olağanüstü genel kurul toplantısının yapıldığı, sonraki toplantının ise tüzük değişikliği gereği 2015 yılında yapılması gerekirken 02.12.2015 tarihinde dava açıldığı anlaşılmakla, dava tarihinden önce genel kurul toplantısının iki defa üst üste yapılamaması kuralının gerçekleşmediği, kaldı ki yukarıdaki açıklamalar ışığında genel kurulun yapılmaması değil yapılamaması halinde davanın kabulüne karar verilebileceği açıklaması karşısında, mahkemece davanın kabulüne karar verilmesi, ayrıca davalı derneğin isminin değişmesine rağmen karar başlığında eski adının yer alması da doğru görülmemiş, bozmayı gerektirmiştir.

Denilerek oy birliğiyle çok önemli bir karar vermiştir. Kararın içeriğinde Anayasa Mahkemesinin siyasi partilerin büyük kongrelerini yapma konusundaki gecikmelerine rağmen ve savunmaları alındıktan sonra kongre yapmış olmaları halinde parti tüzel kişiliğini ayakta tutma iradesi göze çarpmaktadır Burada derneklerle benzeş durum ve derneklerin sona erdirilmesinin zorlaştırılması ilkesine uygun bir yorum ile içtihadını Yüksek mahkeme ortaya koymuştur.

3.2.5. Ölüm ya da Çekilme Nedeni ile Derneğin Üyesiz Kalması

Dernek üyelerinin yediden aşağı düşmesi, Dernekler Kanunu'nda ve Türk Medeni Kanunu'nda sona erme sebebi olarak açıkça düzenlenmemiştir. Buna rağmen doktrinde, derneklerin Dernekler Kanunu'nun 1. maddesi gereğince en az yedi kişi tarafından kurulması yasa gereği olduğundan, tüm üyelerinin ölmesi ya da ayrılması halinde, derneğin kendiliğinden sona ermesi gerektiği ifade edilmektedir.

Üye sayısının yediden aşağı düşmesi, yönetim kurulunu oluşturacak üyenin kalmamasına da neden olmaktadır. Nitekim yönetim kurulu üyelerinin ancak ve ancak

dernek üyeleri arasından seçilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Yani Dernekler Kanunu'nda açıkça belirtilmiş olduğu üzere, yönetim kurulu asıl ve yedek üyelerin dernek üyeleri tarafından seçilmesi gerekmekte olduğu, dernek üyesi olmayan kişilerden, oluşturulacak bir yönetim kurulu modelinin Dernekler Kanunu'nun yapısına uygun düşmeyeceğini ifade etmektedir. Akünal'a göre derneğin icra organının büyük bir sorumluluk gerektirmesi nedeniyle, sadece dernek üyeleri arasından seçilmelidir¹⁰⁶. Derneğin kurulması için yedi gerçek kişi zorunlu olduğundan, bu şartın ortadan kalkması derneğin sona ermesini gerektirmektedir.

3.2.6. Derneğin Başka Bir Dernek ile Birleşmesi

Dernekler Kanunu ve Türk Medeni Kanunu derneğin başka bir dernekle birleşmesini sona erme sebebi olarak öngörmemektedir. Ancak yasada açıkça yer almasa da derneğin yapısı gereği kendiliğinden sona erme nedenlerinden birisi de, birleşme suretiyle derneğin kendiliğinden sona ermesidir. Zira dernek başka bir derneğe katıldığında, tüm malvarlığı da katıldığı derneğe geçmektedir. Bu durumda katılma kararı veren derneğin kendiliğinden sona erdiğini kabul etmek gerekecektir. Birleşme kararı nitelik olarak sona erme kararıdır. Ancak burada diğer sona erme nedenlerinin sonucundan farklı olarak; sona erme sonucunda malvarlığı belirli bir tasfiye sürecine girmez ve katılan derneğin malvarlığı katıldığı derneğe intikal eder. Katılma kararı verilen derneğin tüzel kişiliği sona erer¹⁰⁷. Kanaatimizce de Türk Medeni Kanunu ve Dernekler Kanunu'nda açıkça yer almasa da birleşme kararı, kendiliğinden sona erme nedeni sayılmalı bu konuda yasal düzenleme yapılmalıdır. Zira birleşme hali kanun ya da tüzük gereği kendiliğinden sona erme sebepleri ile aynı özelliği taşımaktadır. Birleşme durumunda, katılma kararı alan dernek çatısında artık derneğin amacının uygulanmasını imkansız hale gelmekte ve derneğin devamı kendiliğinden imkansız hale gelmektedir. Bu durumda katılan dernek açısından sona erme kaçınılmaz bir hal olmaktadır.

¹⁰⁶ Akünal, s. 93.

¹⁰⁷ Öztan, *Temel Kavramlar*, s. 382

3.3. Kendiliğinden Sona Ermenin Tespit Edilmesi

3.3.1. Tespit Kararı ve Başvuruda Bulunacak Yetkililer

Kendiliğinden sona erme durumunun varlığı halinde, ilgililer ki bunlar; dernek üyeleri, denetim kurulu, savcılık veya yerel mülki amir (kaymakam) sulh hukuk mahkemesine başvuruda bulunarak, derneğin kendiliğinden sona erdiğinin tespit edilmesini talep edebilirler. Mahkeme, ilgili belgeler ve kanıtları inceleyerek, derneğin kendiliğinden sona erip ermediğine ilişkin tespit edici mahiyette bir karar verir. Eğer sulh hukuk hâkimi yapmış olduğu inceleme sonucu derneğin sona erdiği kanaatini varır ise dernek tüzel kişiliğinin sona erdiğinin tespitine dair kararını açıklar.

Derneğin sona erdiğinin tespitine dair sulh hukuk mahkemesi kararına karşı, yine ilgililer itirazda bulunabilirler. İtiraz, yargı sürecinin devam etmesine ve nihai kararın yeniden gözden geçirilmesine yardımcı olur.

Sulh hukuk mahkemesinin kararına itiraz edilmesi durumunda, dosya önce ilgili İstinaf dairesi sonra da yine itiraz halinde Yargıtay ilgili dairesine gönderilir ve Yargıtay tarafından incelenerek son ve kesin karar verilir.

Kendiliğinden sona erme durumunun tespiti için başvuruda bulunabilecek yetkililer şunlardır:

- I. Dernek Üyeleri: Derneğin mevcut üyeleri, derneğin sona erme sebeplerinin gerçekleştiğini düşünüyorsa, sulh hukuk mahkemesine başvuruda bulunabilirler.
- II. Dernek Yönetim Kurulu: Yönetim kurulu üyeleri, derneğin kendiliğinden sona erdiğini düşündüklerinde, durumu mahkemeye taşıyabilirler.
- III. Denetim Kurulu: Derneğin denetim kurulu da sona erme sebeplerini tespit ederek mahkemeye başvuruda bulunabilir.
- IV. Savcılık: Cumhuriyet Savcılığı, derneğin faaliyetlerinin sona erdiğini tespit ederse, re'sen harekete geçerek sulh hukuk mahkemesine başvuruda bulunabilir.

- V. Mülki Amirler: Derneğin bulunduğu yerin en büyük mülki amiri (vali veya kaymakam), derneğin sona erdiğini tespit ederse, sulh hukuk mahkemesine başvurabilir.

Tespit Süreci de kısaca şu şekildedir; Yukarıda belirtilen yetkililerden biri, derneğin sona erdiğini tespit etmek amacıyla sulh hukuk mahkemesine başvuruda bulunur. Mahkemeye başvuru sırasında, derneğin sona erme sebeplerinin gerçekleştiğine dair belgeler ve deliller sunulmalıdır. Bu belgeler arasında derneğin tüzüğü, üyelik kayıtları, mali durum raporları ve diğer tüm ilgili dokümanlar bulunabilir. Sulh hukuk mahkemesi hâkimi, sunulan belgeleri ve delilleri inceleyerek, derneğin kendiliğinden sona erip ermediğine karar verir. Mahkeme, gerekli gördüğü takdirde duruşma yapabilir ve varsa tanıkları da dinleyebilir. Mahkeme, derneğin sona erdiğine kanaat getirip bu yönde karar verirse, bu tespit kararı resmi olarak tescil edilmek üzere ilgili makama gönderilir dernekler kütüğüne işlenir ve ayrıca karar ilan edilmek suretiyle kamuoyuna duyurulur dernek bu karar ile sona ermiş sayılır.

Burada Sulh hukuk hakiminin yetkisi hususuna biraz daha detaylı bakacak olursak Sulh hukuk hakiminin, derneklerin kendiliğinden sona erme durumlarının tespiti konusunda çeşitli yetkileri bulunmaktadır. Bu yetkiler, derneğin yasal statüsünün belirlenmesi ve gerekli işlemlerin yapılması için önemli ve gereklidir. İşte sulh hukuk hakiminin yetkileri ve rollerinde:

Öncelikli olarak başvuruları inceleme ve değerlendirme yetkisi vardır. Sulh hukuk hâkimi, derneğin kendiliğinden sona erdiği iddiasıyla yapılan başvuruları inceleyip değerlendirir. Başvurular, dernek üyeleri, yönetim kurulu, denetim kurulu, savcılık veya mülki amirler tarafından yapılabilir.

İkinci olarak delil toplama ve inceleme şeklinde yani sulh hukuk hâkimi, derneğin sona erme sebeplerine ilişkin delilleri toplar ve inceler. Bu deliller, derneğin tüzüğü, mali kayıtları, üye listeleri ve diğer ilgili belgeler olabilir.

Üçüncü olarak duruşma yapma şeklinde yani gerekli gördüğü durumlarda, sulh hukuk hâkimi duruşma yaparak tarafların beyanlarını dinleyebilir ve tanıkları çağırarak

dinleyebilir. Bu, derneğin sona erme sebeplerinin daha ayrıntılı bir şekilde incelenmesini sağlar.

Dördüncü olarak karar verme yetkisini kullanan hâkim, incelemeler ve duruşmalar sonucunda, derneğin kendiliğinden sona erip ermediğine karar verir. Bu karar, derneğin tüzel kişiliğinin sona erdiğini veya devam ettiğini resmi olarak belirler.

Beşinci olarak da sulh hukuk hâkimi tarafından verilen kararın tescili ve İlanının yapılması yetkisidir ki; burada sulh hukuk hakiminin verdiği karar, dernekler kütüğüne işlenir ve resmi mercilere bildirilir. Ayrıca, kararın ilan edilmesi suretiyle kamuoyuna duyurulur.

Altıncı ve son olarak tasfiye süreci başlatılır Derneğin kendiliğinden sona erdiğine karar verilmesi durumunda, bu karar tasfiye sürecinin de başlatılmasını sağlar. Tasfiye memurları atanarak derneğin borçları ödenir ve malvarlığı yasal olarak devredilir.

Sulh Hukuk Hâkiminin bu yetkileri kullanırken;

- I. Objektif olmalı ve tarafsızlık içinde hareket etmelidir. Sulh hukuk hâkimi, tarafsız ve objektif bir şekilde hareket ederek derneğin sona erme durumunu değerlendirir. Hâkimin tarafsızlığı, sürecin adil ve hukuka uygun bir şekilde yürütülmesini sağlar.
- II. Hukuki güvence sağlama yönünden hâkimin kararı, derneğin sona erme sürecine hukuki bir zemin kazandırır ve işlemlerin yasalara uygun bir şekilde yapılmasını temin eder. Bu durum, dernek üyeleri ve ilgili diğer taraflar için hukuki güvence sağlar.
- III. Adli denetim yolu da açılır yani sulh hukuk hâkiminin kararı, gerektiğinde yargı denetimine tabidir. İlgili taraflar, karara itiraz ederek yargı sürecini başlatabilir ve kararı istinaf ve temyiz edebilirler. Bu yüksek yargı denetimi, kararın hukuki doğruluğunu ve adil olup olmadığını kontrol eder.

Sulh hukuk hâkiminin bu yetkileri ve rolü, derneklerin kendiliğinden sona erme sürecinin yasal ve düzenli bir şekilde yürütülmesini sağlar. Bu süreç, derneğin faaliyetlerinin sona ermesi ve malvarlığının tasfiye edilmesi için gerekli olan hukuki

düzenlemelerin uygulanmasını temin eder. Türk Medeni Kanunu gereği, derneğin kendiliğinden sona erdiğinin tespiti için görevli mahkeme sulh hukuk mahkemesi olduğuna dair birçok kararı bulunmaktadır; Yargıtay 2.Hukuk Dairesi görevin sulh hakiminde olduğuna ilişkin 12.06.2006 Tarih ve 2006/2649 Esas 2006/9301 Karar sayılı kararında;¹⁰⁸

Mahkemenin görevi kamu düzeni ile ilgili olduğundan, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 7. maddesi uyarınca yargılamanın her aşamasında talep üzerine veya kendiliğinden nazara alınması zorunludur. Yukarıda açıklanan hükümlere göre mahkemece, Sulh Hukuk Mahkemesinin görevli olduğu nazara alınarak görevsizlik kararı verilmesi gerekirken, davaya devam edilerek yazılı şekilde hüküm kurulması usul ve yasaya aykırıdır.” denilmiştir. Medeni Kanunu'nun 87/2 maddesi; ilk genel kurul toplantısını yasada öngörülen sürede yapılmaması ve sorumlu organların oluşturulmaması halinde sulh yargıcının derneğin kendiliğinden dağılmış sayılacağına karar verileceğini hükme bağlamıştır ki buna dair de Yargıtay 2. Hukuk Dairesi 07.06.2002 Tarih, 2002/7549 Esas 2002/8557 Karar sayılı kararı ile “Her ne kadar Dernekler Yasasının 50. maddesi uyarınca derneğin feshine asliye hukuk yargıcının karar vermesi öngörülmüş ise de Yürürlük Yasasının 7/2 maddesi uyarınca olaya Medeni Yasasının uygulanması gerekmektedir. Dernekler Yasasının bu hükmü sonradan yürürlüğe giren Medeni Yasa ile zımnen değiştirilmiştir. Gerçekleşen bu durum karşısında dilekçenin görev yönünden reddi gerekirken işin esasının incelenmesi yasaya aykırıdır.

Şeklinde hükme bağlanmıştır. Yine açıkça ifade etmek gerekirse birçok Yargıtay kararı ile de sabit olduğu üzere, sulh hukuk mahkemesinin fesih kararı vermesi bozma sebebidir. Yargıtay 18. Hukuk Dairesi ilamında ¹⁰⁹

Dava Türk Medeni Kanun'un ilgili maddesine göre derneğin feshi istemine ilişkindir. Davanın açıldığı ve hükmün verildiği tarihte yürürlükte bulunan 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun ilgili maddesinde, sulh mahkemesinin görevli olduğu dava ve işler sayılmış, bunlar arasında derneğin feshine ilişkin davaya yer verilmemiştir. Sulh hukuk mahkemesi dar yetkili bir mahkeme olup, ancak kanunların kendisini görevlendirdiği dava ve işlere bakabilir. Bunun dışındaki davalarda ise asliye hukuk mahkemesinin görevli olduğu kuşkusuzdur. Görev kamu düzenine ilişkin olup yargılamanın her aşamasında kendiliğinden dikkate alınır. Mahkemece, görevli mahkemenin asliye hukuk mahkemesi olduğu kabul edilerek görevsizlik sebebiyle dava dilekçesinin reddine karar verilmesi gerekir

¹⁰⁸ Yargıtay 2.Hukuk Dairesi 12.06.2006 Tarih ve 2006/2649 Esas 2006/9301 Karar

¹⁰⁹ Yargıtay 18. Hukuk Dairesi 26.04.2012 Tarih, 2012/3037 Esas, 2012/4604 Karar

Şeklinde. Yani Sulh hukuk hâkimi dar yetkili olup sadece kanunda sayılan hallerin oluşması halinde tespitiye yönelik olarak karar vermektedir. Yine bu durumu destekler mahiyette Yargıtay 2. Hukuk Dairesi 02.12.1972, 1972/77698 Esas, 1972/7217 Karar; sayılı ilamında,¹¹⁰

...tüzükte yazılı sürenin dolması gayesinin gerçekleşmesi veya gayenin imkansızlaşması, genel kurul teşekkülünü mümkün kılmayacak şekilde üyelerin azalması, bütün üyelerin ölmesi, mali bakımdan idare edilemez hale gelmesi sebebi ile acze düşmesi veya yönetim kurulunun teşkiline imkân kalmaması halinde mahkeme kararı lüzum kalmaksızın dernek kendiliğinden infisah eder. Türk Medeni Kanunu 79. maddesinin öngördüğü bu ilkeye göre mahkemeden fesih istenmez. Yani fesih davası değil, kendiliğinden sona erme sebeplerinin varlığının tespitine ilişkin dava açılabilir.

Diyerek konuyu vuzuha kavuşturmuştur.

3.3.2. Yargılama Usulü

Derneklerin kendiliğinden sona ermesinin tespiti sürecinde sulh hukuk mahkemesi tarafından izlenecek yargılama usulü, Türk Medeni Kanunu ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu hükümlerine dayanır. Bu usul, başvurunun yapılmasından kararın kesinleşmesine kadar olan adımları içerir. Yargılama usulünün ana hatlarını adım adım ifade etmek gerekirse;

Birinci adım başvurudur. Başvuru sahipleri, derneğin kendiliğinden sona erdiği iddiasıyla ortaya çıkan dernek üyeleri, yönetim kurulu, denetim kurulu, savcılık veya mülki amirliklerdir. Bu başvurunun içeriğinde, derneğin sona erdiğine dair iddialar ve bunları destekleyen deliller sunulmalıdır. Başvuru dilekçesinde derneğin sona erme sebepleri detaylı olarak açıklanmalıdır.

İkinci adım olarak mahkemece dosyanın incelenmesi karşımıza gelir. Yani mahkeme, başvuru dilekçesi ve ekindeki belgeleri inceler. Sunulan delillerin yeterli olup olmadığı değerlendirilir. Gerekli görmesi halinde hâkim ek delillerin sunulmasını talep edebilir.

¹¹⁰ Yargıtay 2. Hukuk Dairesi 02.12.1972, 1972/77698 Esas, 1972/7217 Karar

Üçüncü adımda duruşma yapılması icra edilmesi safhasına geçilir. Hâkim, ancak gerekli görmesi halinde duruşma yaparak tarafların beyanlarını dinler. Duruşmada tarafların iddiaları, deliller ve tanık ifadeleri değerlendirilir. Duruşmada başvuru sahibi ve karşı taraf dinlenir. Tanıklar çağrılabilir ve ifadeleri duruşmada alınabilir.

Dördüncü adım karar verilmesidir ki; Karar mahkemenin, tüm delilleri ve beyanları değerlendirerek derneğin kendiliğinden sona erip ermediğine dair sürecin en önemli adımıdır. Verilen karar gerekçeleri yazılı olarak belirtilir. Bu gerekçeler, yargılamanın adil ve şeffaf bir şekilde yapıldığını gösterir. Örneğin Batman Valiliği tarafından yapılan derneğin sona erdiğinin tespitine ilişkin Batman Sulh Hukuk Mahkemesince verilen şu karar da hem sürecin işleyişi ve detayları hakkında konuya açıklık getirecek mahiyettedir. Söz konusu başvuru sonrası verilen karara karşı yapılan istinaf başvurusu Diyarbakır Bölge Adliye Mahkemesi 2022/1457 E. Ve 2023/331 K. Sayılı kararı ile sonuçlanmıştır.

Burada Batman Sulh Hukuk Mahkemesince, davalı BatmanKulübü Derneği'nin karar defterinin aslı ibraz edilmekle incelenmiş; karar defterinin 01/11/2017 tarihli ve 7 sayılı kararında ilk genel kurul toplantısının 01/11/2017 tarihinde yapıldığı ve zorunlu organların yazılı bildirimden itibaren altı ay içinde oluşturulduğu anlaşıldığından ve genel kurulun yapılmış olmasına rağmen, genel kurul evraklarının İl Dernekler Müdürlüğü'ne bildirilmemesinin derneğin kendiliğinden sona ermesi için yeterli olmayacağı gerekçesiyle açılan davanın reddine karar verilmiştir.

Bu karar davacı Batman Valiliği tarafından, dosyaya sunulan üye hazirun cetvelinde toplantı tarihi olarak 13/12/2017 tarihi iken üzeri çizilerek el yazısı ile 01/11/2017 olarak düzeltilmiş, bu durumun 6 aylık süreçte toplantının yapıldığına dair şüphe oluşturduğunu, derneğin genel kurul sonuç tutanağını 6 aylık süre geçtikten sonra 21/12/2017 tarihinde Batman Valiliğine sunduğunu, bununla birlikte davalı derneğin; Dernekler İl Müdürlüğüne sunulan genel kurulun yapıldığına ilişkin Genel Kurul Sonuç Bildiriminin yazı ekinde olmadığı aynı zamanda Dernekler Bilgi Sistemine aktarılmadığı, Dernekler Bilgi Sisteminden alınan boş Genel Kurul Sonuç Bildiriminde derneğin yapılan Genel Kurulda zorunlu organlarını oluşturmadığı ve sisteme aktarılmadığının tespit edildiğini, 03/11/2017 tarihine kadar ilk olağan genel kurul toplantısını yapmadığı ve zorunlu organlarını oluşturmadığı değerlendirilerek TMK 87/2. maddesi uyarınca ilk genel kurul toplantısının kanunda öngörülen sürede yapılmamış ve zorunlu organların oluşturulmamış olması nedeniyle davalı derneğin tüzel kişiliğinin kendiliğinden sona erdiğinin tespitine karar verilmesi gerektiğinden,

Bahisle kararın kaldırılması için istinaf başvurusunda bulunmuştur.

İstinaf Mahkemesi de değerlendirmesinde konunun temeline ilişkin şu bilgileri verdikten sonra;

Bilindiği üzere 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 62. maddesi gereği yeni kurulan derneklerin 60.maddenin son fıkrası gereğince yapılan yazılı bildirim izleyen altı ay içinde ilk genel kurul toplantılarını yapmak ve zorunlu organlarını oluşturmakla yükümlü oldukları, aynı kanunun 87. maddesinin 2. bendinde ise ilk genel kurul toplantısının kanunda öngörülen sürede yapılmamış ve zorunlu organların oluşturulmamış olmasını derneğin kendiliğinden sona erme nedeni saymış, son fıkrasında ise; her ilgili, sulh hakiminden, derneğin kendiliğinden sona erdiğinin tespitini isteyebileceğini düzenlemiştir.

5253 sayılı Dernekler Kanunu'nun "Genel kurul toplantısı ve organlara seçilenlerin idareye bildirilmesi" başlıklı 23. madde gereği derneklerin genel kurulu izleyen otuz gün içinde, yönetim kurulu ve denetim kurulu ile derneğin diğer organlarına seçilen asıl ve yedek üyeleri merkezinin bulunduğu dernekler birimine bildirmekle yükümlü oldukları belirtilmiş, "Ceza hükümleri" başlıklı 32. maddesine 26.3.2020 tarihli 7226 sayılı kanunun 22. maddesi ile eklenen "s" bendi ile de bu yükümlülüğünü yerine getirmeyen dernek yöneticilerine idari para cezası verileceği düzenlemesine yer verilmiştir.

Hemen belirtmelidir ki 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun derneklere dair hükümleri ile Dernekler Kanunu hükümleri birlikte değerlendirildiğinde; kuruluşundan sonra belli bir süre içerisinde ilk genel kurul toplantısının yapıp zorunlu organların oluşturulmamasının derneğin kendiliğinden sona erme sebebi kabul etmiş iken; süresinde yapılan ancak idareye kanunda belirlenen zaman içinde bildirilmemesini ise idari yaptırıma bağlandığı açıktır.

Somut olay yukarıda açıklanan Kanun hükümleri ve ilkeler doğrultusunda değerlendirildiğinde, davalı derneğin ilk genel kurul toplantılarını yapıp zorunlu organlarını yazılı bildirimden itibaren altı ay içinde oluşturduğu ve hukuki varlığını sürdürme yönünde bir iradenin ortaya konulduğu, süresinde yapıldığı savunulan genel kurul toplantıları ile sonuçlarının kanunda belirlenen süre içerisinde veya hiç bildirilmemesinin Dernekler Kanunu'nun 32. maddesinin "1" bendi gereği idari para cezası gerektiren bir husus olup, derneğin Türk Medeni Kanununun 87/2. maddesi gereğince kendiliğinden dağıldığının tespitini gerektirmeyeceği gözetilerek davanın reddine karar verilmiş olmasında bir isabetsizlik bulunmadığı anlaşılmakla davacının istinaf başvurusunun esastan reddine karar verilmiştir.

Diyerek bizim de katıldığımız üzere Batman Sulh Hukuk Mahkemesi kararının yerinde olduğuna hükmetmiştir.¹¹¹

Son olarak dernek son bulduğunun tespitine ilişkin iş, işlem ve duruşmalarda, Cumhuriyet savcısının, idare temsilcisinin bulunmasına gerek yoktur. Davayı açan Cumhuriyet savcısı yahut mülki amirin davaya katılma zorunluluğu da bulunmamaktadır. Ayrıca davacının duruşmaları takip etmemesi halinde de Hukuk Muhakemeleri Kanunu m.150¹¹² uyarınca dava işleminden kaldırılmaz.

3.4. Mahkeme Kararı ile Sona Erme

3.4.1. Genel Olarak

Usulüne uygun olarak kurulan ve tüzel kişilik kazanan dernekler, ancak geçerli bir mahkeme kararı ile dağıtılabılır veya faaliyetlerinden men edilebilirler. Bu durum, Anayasa tarafından güvence altına alınan dernek kurma özgürlüğünün bir sonucudur. Mevzuata uygun şekilde kurulan derneklerin, ancak mahkeme kararıyla feshedilebilmesi, dernek kurma hakkının Anayasal bir gereğidir. Anayasa'nın 33 maddesi *Dernek kurma hürriyeti* başlığı altında Herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma ve bunlara üye olma ya da üyelikten çıkma hürriyetine sahiptir. Hiç kimse bir derneğe üye olmaya ve dernekte üye kalmaya zorlanamaz. Dernek kurma hürriyeti ancak, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâk ile başkalarının hürriyetlerinin korunması sebepleriyle ve kanunla sınırlanabilir. Dernek kurma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir. Dernekler, kanunun öngördüğü hallerde hâkim kararıyla kapatılabilir veya faaliyetten alıkonulabilir. Ancak, millî güvenliğin, kamu düzeninin, suç işlenmesini veya suçun devamını önlemenin yahut yakalamanın gerektirdiği hallerde gecikmede sakınca varsa, kanunla bir merci, derneği faaliyetten men ile yetkilendirilebilir. Bu merciin kararı, yirmidört saat içinde görevli hâkimin onayına

¹¹¹Diyarbakır Bölge Adliye Mahkemesi 1.HD 2022/457 E. 2023/331 K., Uyap (benzer yönde Yargıtay 8.Hukuk Dairesinin 12/02/2019 tarih, 2019/306 Esas ve 2019/1345 Karar sayılı ilamı)

¹¹²HMK m.150 / 1 "Usulüne uygun şekilde davet edilmiş olan taraflar, duruşmaya gelmedikleri veya gelip de davayı takip etmeyeceklerini bildirdikleri takdirde dosyanın işleminden kaldırılmasına karar verilir."

sunulur. Hâkim, kararını kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, bu idarî karar kendiliğinden yürürlükten kalkar. Birinci fıkra hükmü, Silahlı Kuvvetler ve kolluk kuvvetleri mensuplarına ve görevlerinin gerektirdiği ölçüde Devlet memurlarına kanunla sınırlamalar getirilmesine engel değildir. Bu madde hükümleri vakıflarla ilgili olarak da uygulanır. Hükmü altıncı bendinde Dernekler Kanununun öngördüğü hallerde hâkim kararı ile kapatılabilir veya faaliyetten alıkonabilir hükmüne yer verilmiştir. Bu surette derneklerin sadece mahkeme kararı ile kapatılabileceği anayasal bir esas olarak düzenlemiştir.

Dernek yasada belirlenen sebeplerle ancak hâkim kararı ile kapatılabilir. Bu anlamıyla Anayasa dernek kurma özgürlüğüne ilişkin olarak iki güvence getirmiştir¹¹³. Birincisi, derneklerin ancak yasalarda belirtilen nedenlerden dolayı kapatılabilir. İkincisi ise, dernekler hâkim kararı bulunmadan kapatılamaz.

Anayasanın genel düzenlemesi dışında, derneğin mahkeme kararı ile kapatılması gereken nedenlerin bazıları Türk Medeni Kanunu'nda, bazıları ise Dernekler Kanunu'nda ve bir tanesi de Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Hakkında Kanunda düzenlenmiştir. Derneklerin mahkeme kararı ile sona ermesi, Türk Medeni Kanunu'nda belirtilen bazı hukuki nedenlerin gerçekleşmesi ve mahkeme tarafından tespit edilmesi sonucunda gerçekleşir. Bu nedenlerden biri, derneğin amacının kanuna veya ahlaka aykırı hale gelmesi ve diğeri, derneğin kuruluşundaki kanuna aykırılık ve eksikliklerin giderilmemesidir.¹¹⁴ Dernekler Kanunu 30. maddesi uyarınca fesih nedenleri şunlardır: 1. Anayasa ve kanunlarla açıkça yasaklanan amaçları veya konusu suç teşkil eden fiilleri gerçekleştirmek amacıyla aykırı faaliyet ve yasağa uyulmaması. Dernekler Kanunu 30. maddesi şu şekildedir: “Dernekler; a) Tüzüklerinde gösterilen amaç ve bu amacı gerçekleştirmek üzere sürdürüleceği belirtilen çalışma konuları dışında faaliyette bulunamazlar. b) Anayasa ve kanunlarla açıkça yasaklanan amaçları veya konusu suç teşkil eden fiilleri gerçekleştirmek amacıyla kurulamaz. c) Askerliğe, millî savunma ve genel kolluk hizmetlerine hazırlayıcı öğretim ve eğitim faaliyetlerinde bulunamaz, bu amaçları gerçekleştirmek üzere kamp veya eğitim yerleri açamazlar. Üyeleri için özel kıyafet veya üniforma kullanamazlar.”

¹¹³ Ergün, s. 115.

¹¹⁴ Helvacı/Erlüle, s. 126.

Medeni Kanun, Dernekler Kanunu, Terörle Mücadele Kanunu ve Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Hakkında Kanun dışındaki nedenlerle bir dernek mahkeme tarafından feshedilemez. Bunun nedeni, derneğin amacı ve konusu dışında bir faaliyette bulunması, mahkeme tarafından fesih için gerekçe olarak kabul edilmez. Derneğin tüzüğüne aykırı faaliyette bulunması nedeniyle feshedilmesi gerekmemektedir.¹¹⁵

3.4.2. Mahkeme Kararı ile Sona Erme Sebepleri

3.4.2.1. Türk Medeni Kanunu'ndaki Hükümler Uyarınca Sona Erme Sebepleri

Mahkeme Kararıyla Sona Erme Sebepleri Türk Medeni Kanunu 89. maddesi “Derneğin amacı, kanuna veya ahlâka aykırı hâle gelirse; Cumhuriyet savcısının veya bir ilgilinin istemi üzerine mahkeme, derneğin feshine karar verir. Mahkeme, dava sırasında faaliyetten alıkoyma dahil gerekli bütün önlemleri alır” şeklindeki düzenleme uyarınca, bir dernek, amaçlarının kanun veya ahlaka aykırı hale gelmesi durumunda mahkeme tarafından sona erdirilir. Mahkeme, kuruluşun ilk aşamasında ortaya çıkan herhangi bir hukuka ve ahlaka aykırılık durumunda derneğin dağıtılmasına karar verir.¹¹⁶

Derneklerin kuruluşunda, yedi gerçek kişinin bir amaç etrafında birleşmeleri temel unsurdur. Bu sebeple, derneğin amacı oldukça önemlidir. Amacın tüzükte belirlenmiş, anlaşılabilir, açık ve tüm üyelere benimsenip kabul edilebilir nitelikte olması gerekmektedir. Amacı birbirini tamamlayan ve birlikte anlam ifade eden hedefler, tek bir amaç olarak kabul edilmelidir. Derneğin amacı hukuka ve ahlaka uygun olmalıdır. Anayasa ve yasalarla açıkça yasaklanan amacı veya suç teşkil eden faaliyetleri gerçekleştirmek amacıyla dernek kurulamaz.

Kanuna, Ahlaka veya Kamu Düzenine Aykırılık derneğin amacı veya faaliyetlerinin kanunlara, ahlaka veya kamu düzenine aykırı olması durumunda mahkeme kararıyla dernek feshedilebilir. Yine dernek faaliyet gösterememe haline düşer ise yani

¹¹⁵ Ergün, s. 112.

¹¹⁶ Özsunay, s. 319; *Eray Karınca, Dernek Hak ve Özgürlüğü, Yargıtay Kararları Meclis Tutanakları ve Emniyet Genel Müdürlüğü Verileri Işığında Karşılaştırmalı Dernekler Yasası*, Ankara 1996, s. 144

derneğin kuruluş amacına uygun olarak faaliyette bulunamaması veya amacını gerçekleştirememesi durumunda yine mahkeme kararıyla fesih gerçekleşebilir.

3.4.2.1.1. Dernek Amacının Ahlaka ve Kanuna Aykırı Hale Gelmesi

Derneğin amacının ahlaka ve kanuna aykırı hale gelmesi, derneğin faaliyetlerinin hukuka ve toplumun genel ahlak kurallarına uymadığını gösterir. Türk Medeni Kanunu'na göre, bu tür durumlar derneğin feshi için geçerli bir sebep oluşturur ve mahkeme kararıyla sona erdirilmesini gerektirebilir.

Ahlaka Aykırılık kavramına bakacak olursak; Genel Ahlak Kuralları Derneğin amacı veya faaliyetleri, toplumun genel ahlak kurallarına aykırı hale gelmiş olabilir. Bu, toplumsal değerler, etik normlar ve kabul edilmiş ahlaki standartlar ile uyumsuzluk anlamına gelir. Örneğin dernek faaliyeti olarak müstehcen yayınlar dağıtmak, ahlaksız davranışları teşvik etmek veya genel ahlaka aykırı etkinliklerde bulunmak.

Kanuna Aykırılık yasalara uygunsuzluk hareket etmek yani derneğin amacı veya faaliyetleri, mevcut yasalarla uyumsuz hale gelmiş olabilir. Bu, ceza yasaları, medeni hukuk veya özel kanunlarla çelişen faaliyetleri içerir.

Örneğin: Suç teşkil eden faaliyetlerde bulunmak, terörizmi desteklemek, yasa dışı ticaret yapmak veya yasadışı örgütlenmelere katılmak.

Kanunlara aykırı hareket ederseniz dernek kapatılacaktır. Tekinay, Medeni Kanunu'nun lafzını kapsamlı bir şekilde yorumlamanın gerekli olduğuna inanıyor. Onun görüşüne göre, Anayasanın belirlediği usuller dairesinde, yetkili organlar tarafından onaylanan yazılı düzenlemelerin hepsi kanun kapsamına girer. Bu nedenle, Kanun Hükmünde Kararnameler, tüzükler ve yönetmelikler, objektif hukuk kurallarını içeren ve millet meclisinden geçerek yasalaşan metinler kadar, yetkili organlar tarafından oluşturulan kısa bir yazılı hukuk çerçevesi dahilindedir.¹¹⁷.

¹¹⁷ Selahattin Sulhi Tekinay, *Medeni Hukukun Genel Esasları*, 6. Baskı, İstanbul 1992, s. 54.

Ben de katıldığım bir görüşe göre, mahkeme kararı ile sona ermenin hukuki sonuçları oldukça ağır olduğundan, yasada belirtilen sona erme sebeplerini dar yorumlamak ve genişletmemek gereklidir. Eğer yasada sadece "kanuna aykırılık" ifadesine yer verilmişse, bu durumun tüzükleri de kapsadığı şeklinde yorumlanmamalıdır. Yasa koyucu, daha genel olan "hukuka aykırılık" kavramı yerine özellikle "kanuna aykırılık" ifadesini kullanmayı tercih etmiştir.

Mahkeme, derneğin amacı ahlaka aykırı hale geldiği için kapatılmasına karar verdi. Hukuk kurallarından farklı olarak, davranış kuralları yaptırım gücüne sahiptir. Bir kişinin bir topluma bağlı olması ve toplum içinde yaşaması, bu yaptırım gücünün kaynağıdır. Ahlak toplumdan gelir ve toplum ahlakı yaratır.¹¹⁸

Her topluluk farklı kurallar oluşturur. Ahlak, din, görgü ve örf ve adet bu kategoriye girer. Her kuralın belirli bir etkisi vardır. Ahlak kuralları, insan davranışlarını doğru ya da kötü olarak değerlendiren kurallardan oluşur.¹¹⁹ İnsan doğru ve iyi davranırsa toplumda saygı görür; kötü ve yanlış davranırsa, toplum onun hakkında olumsuz yorum yapar. Ahlak kuralları, bir toplumun tarih boyunca yerleşen ve toplumun gelişmesine ve olgunlaşmasına neden olduğu için çoğunluğun uyması gereken kurallardır.¹²⁰

Ahlak, hukuka göre daha sınırlıdır. Kanunlar veya belirli hukuk kuralları ahlakı tanımlar. Haklar hem sorumluluklar hem de kazançlar getirir. Ahlak, hak vermez, yalnızca sorumluluklar ve ödevler yükler.¹²¹

Ahlak kuralları ve hukuk kuralları arasında yaptırımlar farklıdır. Hukuk kurallarının bir sonucu maddidir. Birincisinin aksine, ahlaki kurallar manevi nitelikler taşır. Ahlaka aykırı davranan bir kişi, aynı zamanda bir hukuk kuralını ihlal etmezse toplum

¹¹⁸ Hüseyin Hatemi, *Hukuka ve Ahlaka Aykırılık Kavramı ve Sonuçları*, İstanbul 1976, (Hukuka ve Ahlaka Aykırılık), s. 98.

¹¹⁹ Mustafa Dural/ Suat Sarı, *Türk Özel Hukuku Cilt 1 Temel Kavramlar ve Medeni Kanunun Başlangıç Hükümleri*, 6. Baskı, İstanbul 2011, s. 2

¹²⁰ Hüseyin Yıldız, *Medeni Hukukun Temel İlkeleri*, Bursa 2009, s. 36

¹²¹ Abdülkadir Arpacı, *Gereğeleri ve En Son Değişiklikleri İle Yeni Türk Medeni Kanunu*, İstanbul 2008, s. 194.

tarafından ayıplanır; ancak devlet, yalnızca ahlaki nitelik taşıyan bir kurala uymasını zorlayamaz.¹²²

İnsanın iç dünyası ahlakın konusudur. Ahlak kuralları, insan vicdanının belirli bir şeyin yapılması veya yapılmaması gerektiğine dair emirleri içerir. Hukuk, insan davranışlarını objektif olarak başkalarının davranış ve durumları ile karşılaştırarak değerlendirir.¹²³ Kişilerin iradesi ile kurulmuş bir derneğin ortadan kaldırılması için, Anayasanın ruhuna uygun yazılı olmayan bir ahlak kuralı olmalıdır. Bu kural, temel hak ve hürriyetlerinin kanunla sınırlanmasının yanı sıra, kamu düzeni veya genel ahlak gibi bir sınırlama gerekçesine dayanmalıdır.¹²⁴

Sonuç olarak, hukuk normlardan oluşan normatif bir yapıdır. Hukuk, mevcut durumu değil, ideal olanı amaçlar. Hukukun öngördüğü ve açıkladığı düzen, eylemsel bir düzen değildir. Hukuk düzeni, daha iyi bir toplumsal düzenin gerçekleşmesini hedefler. Ahlaki kurallar da benzer şekilde değerlendirilebilir.

Bu, hâkimin amacı ahlaki olarak uygun olup olmadığını belirlemek için toplumun genel yargılarından yararlanması gerektiği anlamına gelir. Doğal olarak, farklı ahlak öğretilerinin hâkime sundukları yönler farklıdır. Hâkim derneğin amacının ahlaka aykırı olup olmadığını araştırırken, değer yargıları Türk Pozitif Hukukunun temel ilkeleri ile çelişmemelidir.¹²⁵

Bu noktada, Anayasanın dernek kurma özgürlüğünü düzenlediği ve hak ve özgürlüklerin ancak Anayasanın özüne ve ruhuna uygun olarak sınırlandırılacağı dikkate alınması gerekir.¹²⁶ Nitekim Yargıtay 7. Hukuk Dairesi, bu yönde derneğin feshine yönelik bir kararı bozmuştur. Yargıtay,

¹²² Mehmet Ayan, *Medeni Hukuka Giriş*, 6. Baskı, Konya 2011, s. 7.

¹²³ Erman Hasan, *Medeni Hukuk Dersleri Başlangıç Bölümü*, 5. Baskı, İstanbul 2014 s. 12-13.

¹²⁴ Hatemi, *Hukuka ve Ahlaka Aykırılık*, s. 105.

¹²⁵ Nitekim Anayasanın 32. maddesinde ifade edildiği üzere hakimler, Anayasaya, kanuna, hukuka ve vicdani kanaatleriyle hüküm verirler. Bir derneğin kapatılması davasında da hâkimin de bu sıra uyarınca karar vermesi gerekmektedir. Somut bir olayda ahlaki bir davranışın ne olduğunu çok zor olabilir. Toplum bünyesi içinde çeşitli çelişkiler bulunabilir. Somut olayda ahlaki yargılar değişebilir. Zira kolektif bilince dayanan değer yargılarının ölçüsü bulunmamaktadır. Bu noktada ahlak kurallarını gereksiz biçim kuralları olmayıp ferdin ve toplumun yararını sağlamak veya zararını önlemek için konulan kurallar olarak nitelendirmek gerekir. Hatemi, *Hukuka ve Ahlaka Aykırılık*, s. 54.

¹²⁶ Benli, s. 95.

Toplum genelinde ahlaksızlık olarak nitelenen olgu lezbiyen, gey, biseksüel, travesti ve transseksüel olma ve bu sözcüklerin kullanılması değil, bu kişilerin yaşam tarzı ile diğer kişilerin lezbiyen, gey, biseksüel, travesti ve transseksüelliğe özendirici ve teşvik edici davranışlara yönlendirmesidir. Tüzük maddelerinde hiçbir şekilde lezbiyen, gey, biseksüel, travesti ve transseksüel yaşamı teşvik ve özendirmeden ve bu cinsel yönelimlerin yaygınlaştırılmasından söz edilmemektedir. Kanunlarımızda da lezbiyen, gey, biseksüel travesti ve transseksüel kişilerin aralarında örgütlenerek birlik ve dayanışmalarını sağlama amacıyla dernek kuramayacaklarına ilişkin, bir hüküm bulunmamaktadır. Hal böyle olunca davalı derneğin amaçlarının hukuka ve ahlaka aykırı olduğundan da söz edilemez.

Görüşündedir.¹²⁷

¹²⁷ “...Davalı dernek tüzüğünün 1. maddesinde, derneğin uzun adının ‘Lambdaİstanbul Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Travesti, Transseksüel Kadın ve Erkekler Arası Dayanışma Derneği’, kısa adının ‘Lambdaİstanbul LGBTT DAYANIŞMA DERNEĞİ’ olduğu yazılıdır. Derneğin amaçları ise tüzüğün 2. maddesi hükmünde 16 bent halinde sayılmıştır. Dernekler Kanunu ve Türk Medeni Kanunu’nda dernek adları konusunda bir yasaklama getirilmemiş, sadece Dernekler Kanunu’nun 28. maddesi hükmünde belirtilen sözcüklerin dernek adlarında kullanılması İçişleri Bakanlığı iznine bağlanmıştır. Davalı derneğin adında bu sözcüklerden hiçbiri bulunmadığı gibi, davalı derneğin adının ve adını oluşturan sözcüklerin kullanılmasını yasaklayan başka bir kanun hükmü de bulunmamaktadır. Yine Dernekler Kanunu’nun 31. maddesi hükmünde derneklerin defterlerinde ve kayıtlarında ve Türkiye Cumhuriyetinin resmi kurumlarıyla yazışmalarında Türkçe kullanacakları açıklanmış ise de, bu madde defter ve kayıtların tutulması ve yazışmaların yapılmasında hangi dilin kullanılacağına ilişkin olup Türkçe defter ve kayıt tutulurken veya yazışma yaparken meramın anlatılabilmesi için yabancı dilde bazı kelimelerin kullanılacak olması defter ve kayıtların yabancı dilde tutulduğu, yazışmaların yabancı dilde yapıldığı anlamına gelmez. Aksini düşünmek, Türkçe kullanarak yargılama yapmak zorunda olan mahkemenin dahi duruşma tutanaklarında ve gerekçeli kararında herhangi bir şekilde bu kelimeleri kullanmanın halinde yargılamanın yabancı dilde yapıldığı sonucunu doğurur ki böyle bir yorum şekli ile doğru sonuca varılamayacağı kuşkusuzdur. Hal böyle olunca davalı derneğin adının ve adındaki sözcüklerin defter ve kayıtlarda ve yapılacak yazışmalarda kullanılacak olmasının Dernekler Kanunu’nun 28. maddesine aykırı olmadığı kabulü gerekir. Mahkeme hükmünün gerekçesinde derneğin adının ve amaçlarının kanuna ve ahlaka aykırı olduğu belirtilmiş ise de, cinsel kimlik veya yönelim kişilerin kendi istemleri ile seçtikleri bir olgu olmayıp, doğuştan veya yetiştirilme tarzından kaynaklanan ve kişilerin istemeyerek karşı karşıya kaldığı bir olgudur. Bütün dünya ülkelerinde olduğu gibi ülkemizde de lezbiyen, gey, biseksüel, travesti ve transseksüel sözcükleri ile tanımlanan farklı cinsel yönelime sahip kişilerin varlığı herkesçe bilinen bir gerçektir. Bu gibi kişileri tanımlamakta kullanılan sözcükler literatüre de girmiş olup, bilimsel yayınlarda, medyada ve günlük dilde sık sık kullanılmaktadır. Kişilerin kendi istemi dışında gerçekleşen böyle bir cinsel yönelime sahip olması yada bu gibi kişileri tanımlayan sözcüklerin kullanılması ahlaksızlık olarak nitelendirilemeyeceği gibi, kanunlarımızda da yasaklanmamıştır. Hal böyle olunca derneğin adında ve tüzüğünde lezbiyen, gey, biseksüel, travesti ve transseksüel sözcüklerinin kullanılmış olmasının hukuka ve ahlaka aykırılığından söz edilemez. Davalı derneğin amaçlarının hukuka ve ahlaka aykırı olup olmadığı sorununa gelince, ahlak kuralları yer ve zamana ve özellikle toplumu oluşturan kişilere göre değişebilen subjektif kurallardır. Derneğin amaçlarının ahlaka aykırı olduğundan sözedilebilmesi için; derneğin toplumun geneli tarafından kabul edilen yerleşmiş ahlak kurallarına aykırı amaçlarla kurulduğunun belirlenmesi, amacı gerçekleştirmek üzere yapılması öngörülen çalışmalarının da bu amacı gerçekleştirmeye yönelik olması gerekir. Davalı derneğin tüzüğündeki amaçlarının açıklandığı 2 ve bu amaçların gerçekleştirilmesi için yapılacak çalışmaların açıklandığı 3. maddesi hükmü birlikte incelenip değerlendirildiğinde; derneğin amacının genel olarak lezbiyen, gey, biseksüel, travesti ve transseksüel kişiler arasındaki birlik ve dayanışmanın güçlendirilmesi, bunların toplumun bir parçası olarak var olduklarının kanıtlanması, toplumda özgürlükçü bir ortamın oluşturulması, bu ortamda lezbiyen, gey, biseksüel, travesti ve transseksüel kişilerin de kendilerini ifade edebilmelerinin sağlanması, bu kişiler hakkında toplumda oluşan yanlış bilgi ve kanaatlerin düzeltilmesi, toplum dışına itilmelerinin önlenmesi ve bu konudaki ayrımcılığa son verilerek toplumla bütünleşmelerinin sağlanması olduğu

Yargıtay 18. Hukuk Dairesi'nin yorumuna göre, sadece yöneticiler hakkında kumarhane işletmekten dolayı dava açılması, derneğin kapatılması için hukuka ve ahlaka aykırılık sebebi olarak yeterli bulunmamıştır. Karar,

Bir derneğin feshedilebilmesi; için o derneğin suç sayılan eylemlerin kaynağı haline geldiğinin, süregelen ve birden çok eylemin varlığının tespiti halinde mümkün olup ancak o takdirde dernek kurucularının asıl amaçlarının dernek faaliyeti yürütmek olmayıp dernek adı altında suç işlemeye veya ahlaka aykırı çalışmalar yapmaya yasal zemin hazırlamak olduğundan söz edilebilir. Dernekte ilk kez yapılan aramada ele geçirilen suç unsurunun varlığı veya dernek başkan ve üyelerinin bireysel nitelikte suç işlemleri durumunda derneğin feshi için yeterli neden kabul edilemez. Öte yandan bir tüzel kişi olan dernekler, ancak organları olarak hareket eden gerçek kişilerin fiillerinden sorumludurlar,

Şeklinde¹²⁸.

anlaşılmaktadır. Toplum genelinde ahlaksızlık olarak nitelenen olgu lezbiyen, gey, biseksüel, travesti ve transseksüel olma ve bu sözcüklerin kullanılması değil, bu kişilerin yaşam tarzı ile diğer kişilerin lezbiyen, gey, biseksüel, travesti ve transseksüelliğe özendirici ve teşvik edici davranışlara yönlendirilmesidir. Anılan maddelerde hiçbir şekilde lezbiyen, gey, biseksüel, travesti ve transseksüel yaşamı teşvik ve özendirmeden ve bu cinsel yönelimlerin yaygınlaştırılmasından söz edilmemektedir. Kanunlarımızda da lezbiyen, gey, biseksüel, travesti ve transseksüel kişilerin aralarında örgütlenerek birlik ve dayanışmalarını sağlama amacıyla dernek kuramayacaklarına ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır. Hal böyle olunca davalı derneğin amaçlarının hukuka ve ahlaka aykırı olduğundan da söz edilemez. Davalı derneğin ileride tüzüğüne aykırı olarak lezbiyen, gey, biseksüel, travesti ve transseksüelliği özendirme, teşvik ve bu cinsel yönelimlerin yaygınlaştırması yönünde faaliyetlerde bulunması durumunda hakkında Dernekler Kanunu'nun az yukarıda açıklanan 30 ve 31.maddesi hükümlerinin uygulanabileceği ve feshinin istenebileceği kuşkusuzdur. Hal böyle olunca mahkemece açıklanan bu olgular ve lezbiyen, gey, biseksüel, travesti ve transseksüel kişilerin de dernek kurma özgürlüğüne sahip oldukları gözetilerek davanın reddine karar verilmesi gerekirken yasal düzenlemelerin değerlendirilmesinde yanlıya düşülerek yazılı şekilde hüküm verilmesi isabetsiz, davalı derneğin temyiz itirazları bu nedenlerle yerinde görüldüğünden kabulü ile hükmün BOZULMASINA," (Yargıtay 7. Hukuk Dairesi, 2008/4109 E, 2008/5196 K, 05.11. 2008 T.), Uyak Portal.

¹²⁸ "Dava, 4721 sayılı TMK nun 89.maddesi gereğince derneğin feshi istemine ilişkindir. Mahkemece, davalı derneğin amacı kanuna ve ahlaka aykırı hale geldiği gerekçesiyle davanın kabulüne karar verilmiştir. Bir derneğin feshedilebilmesi; için o derneğin suç sayılan eylemlerin kaynağı haline geldiğinin, süregelen ve birden çok eylemin varlığının tespiti halinde mümkün olup ancak o takdirde dernek kurucularının asıl amaçlarının dernek faaliyeti yürütmek olmayıp dernek adı altında suç işlemeye veya ahlaka aykırı çalışmalar yapmaya yasal zemin hazırlamak olduğundan söz edilebilir. Dernekte ilk kez yapılan aramada ele geçirilen suç unsurunun varlığı veya dernek başkan ve üyelerinin bireysel nitelikte suç işlemleri durumunda derneğin feshi için yeterli neden kabul edilemez. Öte yandan bir tüzel kişi olan dernekler, ancak organları olarak hareket eden gerçek kişilerin fiillerinden sorumludurlar. Somut olayda ise; davalı dernekte yapılan aramada, kumar oynandığı gerekçesiyle dernek başkanı hakkında Gülnar Sulh Ceza Mahkemesine kumar oynanması için yer ve imkân sağlamak suçundan dava açıldığı, yargılama sonunda suçun işlendiği sabit olduğundan mahkûmiyet kararı verildiği anlaşılmaktadır. Dosyadaki bilgi ve belgeler ile suça konu tek eylem davalı derneğin bu suçun "kaynağı" haline geldiğini göstermeye yeterli nitelikte kabul edilemez. Nitekim, Anayasa Mahkemesi de benzer hüküm taşıyan, Siyasi Partiler Yasasının 103. maddesindeki "kanunsuz siyasi faaliyetlerin mihrakı olmayı suçun kesif şekilde işlenmesi, birden fazla mahkûmiyet," şeklinde yorumlamıştır. (Anayasa Mahkemesinin 14.07.1993 tarihli, 92/1-93/1 sayılı kararı) Açıklanan bu olgular gözetildiğinde davalı derneğin kapatılma istemine ilişkin davanın reddine karar verilmesi gerekirken,

Yine Samsun Bölge Adliye Mahkemesince ilk derece mahkemesince yapılan yargılama sonrasında verdiği şu karar da aydınlatıcı olması sebebiyle burada yer verme gereği hasıl olmuştur ;Bahsedeceğimiz dava, TMK. 89. Maddesi uyarınca davalı derneğin amacının kanuna ve ahlaka aykırı hale gelmiş olması nedeniyle feshine karar verilmesine ilişkindir.

4721 sayılı Türk Medeni Kanununun 89. Maddesinde; "Derneğin amacı, kanuna veya ahlaka aykırı hale gelirse, Cumhuriyet Savcısının veya bir ilgilinin istemi üzerine mahkeme derneğin feshine karar verir..."

Yine 5253 sayılı Dernekler Kanunu Madde 30 gereği Dernekler;

- a) Tüzüklerinde gösterilen amaç ve bu amacı gerçekleştirmek üzere sürdürüleceği belirtilen çalışma konulan dışında faaliyette bulunamazlar.
- b) Anayasa ve kanunlarla açıkça yasaklanan amaçları veya konusu suç teşkil eden fiilleri gerçekleştirmek amacıyla kurulamaz. Hükümleri mevcuttur.

Yargıtay 18 HD nin 13.01/2015 tarih, 2014/21559E, İlamında özetle,

Dava , 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 89, Maddesi gereğince derneğin feshi istemine ilişkindir. Mahkemece, davalı derneğin amacı kanuna ve ahlaka aykırı hale geldiği gerekçesi ile davanın kabulüne karar verilmiştir. Bir derneğin feshedilebilmesi için o derneğin suç sayılan eylemlerin kaynağı haline geldiğinin, süregelen ve birden çok eylemin varlığının tespiti halinde mümkün olup ancak o takdirde dernek kurucularının asıl amaçlarının demek faaliyetini yürütmek olmayıp dernek adı altında suç işlemeye veya ahlaka aykırı çalışmalar yapmaya yasal zemin hazırlamak olduğundan söz edilebilir. Dernekte ilk kez yapılan aramada ele geçirilen suç unsurunun varlığı veya dernek başkan ve Üyelerinin bireysel nitelikte suç İşlemleri durumunda derneğin feshi için yeterli neden kabul edilemez. Öte yandan bir tüzel kişi olan dernekler, ancak organları olarak hareket eden gerçek kişilerin filmlerinden sorumludur şeklinde içtihat etmiştir.

Yukarıdaki açıklamalar ışığında toplanan delillerden Davalı derneğin, TMK 89.maddesi kapsamında feshine karar verilebilmesi için, derneğin suç sayılan eylemlerin kaynağı haline gelmesi, bunun da , süregelen ve birden çok eylemin varlığının tespiti halinde mümkün olabileceği, yöneticilerin suç oluşturan fiillerinin tek başına derneğin feshi için gerekçe yapılamayacağı Bu açıklamalar ışığında, somut olay değerlendirildiğinde, dernek dosyasına göre

yerinde olmayan gerekçe ile kabulüne karar verilmesi doğru görülmemiştir. (Yargıtay 18. Hukuk Dairesi, 10.07.2012 Tarih, 2012/6816 Esas, 2012/8976 Karar), Uyp Portal.

yönetici ve üyesi konumunda olmayan şahıslar arasında, derneğe ait yerde vuku bulan olayın bizatihi derneğin feshi için gerekçe yapılamayacağı, davalı dernek hakkında amacının hukuka aykırı veya suç sayılan eylemlerin kaynağı haline geldiğine dair başkaca hiçbir belge ve bilginin bulunmadığı nazara alınarak" gerekçeleri ile davanın reddine,

Dair karar verilmiştir.

Tekraren ifade edelim ki ahlaka aykırılık, bireylerin veya kuruluşların davranışlarının toplumun genel ahlak kurallarına, etik normlarına ve değerlerine uygun olmaması durumudur. Ahlaka aykırılık, yazılı yasalarda açıkça belirtilmeyen ancak toplumun ortak değerlerine ve normlarına aykırı olan davranışları içerir.

Ahlaka aykırılık, toplumun büyük çoğunluğu tarafından kabul edilen değerler, normlar ve ahlaki standartlar ile uyumsuzluğu ifade eder. Buradaki subjektif unsur; Ahlaka aykırılık, belirli bir topluma ve zamana özgü değer yargılarına dayanır. Bu nedenle, farklı toplumlarda ve zaman dilimlerinde değişkenlik gösterebilir.

Ayrıca ahlaka aykırılık etik normların, kuralların ihlal edilmesi anlamına da gelir. Örneğin, dürüstlük, saygı ve adalet gibi etik ilkelerin çiğnenmesi. Derneklerin toplumun genel ahlak kurallarına aykırı müstehcen içeriklerin yayımlanmasına aracılık etmesi, insanları kandırarak dolandırarak haksız kazanç elde edilmesine ve nefret söylemleri ile toplumu ırk, din, cinsiyet veya diğer özelliklere dayalı ayrımcılığa teşvik eden söylemler ve eylemlerde bulunulması işte tam da bu ahlaka aykırılık durumlarına örneklerdir.

- **Ahlaka ve Hukuka Aykırılık Kavramları**

Ahlaka ve hukuka aykırılık kavramları hem bireylerin hem de tüzel kişiliklerin davranışlarının toplumun genel değerlerine ve yürürlükteki yasal düzenlemelere uygun düşmeyen hal ve davranışları neticesinde ortaya çıkar. Ahlaka ve hukuka aykırılığın saptanması ve mahkemede de sübuta ermesi durumunda hukuki sonuçları itibariyle ahlaka veya hukuka aykırı hale gelen dernekler, mahkeme kararıyla feshedilir. Sebepiyet veren dernek yöneticileri hakkında hukuka aykırı davranışlar

nedeniyle ceza davaları açılabilir veya idari yaptırımlarla sonuçlanacak cezalar kesilebilir.

Ayrıca bu durumun bir de toplumsal sonuçları olacaktır ki bunlardan ilki güven kaybıdır. Ahlaka aykırı davranışlar, toplumda güven kaybına neden olabilir ve derneğin ve üye olan insanların itibarını zedeler. Toplumun dernek yöneticileri ve sorumluları dışlaması da ikinci olarak ahlaki yaptırımlar arasında sayılabilir.

- **Kuruluşta Ahlaka ve Kanuna Aykırılık**

Derneklerin henüz kuruluş aşamasında ahlaka ve kanuna aykırılık halini barındırması, derneğin tescil edilmesi veya faaliyetlerine başlaması için engelleyici faktörlerdir. Türk Medeni Kanunu ve ilgili mevzuatlar, derneklerin kuruluşunda belirli kurallara uyulmasını şart koşar. Bu kurallara aykırılık durumunda, derneğin kurulması ve tescili mümkün olmaz veya iptal edilebilir.

Ahlaka aykırılık, derneğin amacı, tüzüğü veya kuruluş amaçları doğrultusunda gerçekleştireceği faaliyetlerin toplumun genel ahlak kurallarına, etik normlarına ve değerlerine uygun olmamasıdır. Ahlaka aykırı amaçlar veya faaliyetler içeren derneklerin kurulmasına izin verilmez.

Kuruluş aşamasında yani başvuru sonrası inceleme yapıldığında derneğin henüz kuruluş safhasında ahlaka veya kanuna aykırılık tespit edilirse, ilgili makamlara (örn. Kaymakamlık, Valilik, il dernekler müdürlüğü vs.) başvuru yapılabilir. İlgili makamlar, başvuruyu ve derneğin tüzüğünü inceler. Ahlaka veya kanuna aykırılık tespit edilirse, derneğin tescil edilmesi reddedilir.

Ahlaka ve kanuna aykırılık nedeniyle mahkeme sürecine bakacak olursak; ahlaka veya kanuna aykırılık durumunda ilgili makamlar tarafından derneğin tescilinin reddedileceğini yani derneğin resmen kurulamayacağından bahsetmiştik. İşte ilk müracaatta çeşitli sebeplerle ahlaka ve kanuna aykırılık halleri gözden kaçırılmış ve kuruluş işlemleri de tamamlanmış ve tescil edilmiş bir dernek için sonradan ahlaka veya kanuna aykırılık durumu tespit edilirse, ilgili makamlar veya kişiler mahkemeye başvurarak derneğin feshi için dava açabilir. Bu konuda görevli ve yetkili mahkeme

derneğin kurulduğu, tescil edildiği yer Asliye Hukuk Mahkemesidir. Mahkeme, sunulan ve toplanan delilleri değerlendirir ve ahlaka veya kanuna aykırı olmasına rağmen tescil edilmiş olduğuna kanaat ederse derneğin tescilinin iptali ve/veya tedbiren faaliyetlerinin durdurulması konusunda karar verir.

Tescil edilmiş bir derneğin sonradan ahlaka veya kanuna aykırı faaliyetlerde bulunduğu tespit edilirse, bunun sonucu mahkeme kararıyla feshedilmedir. Ayrıca derneğin yöneticileri ve üyeleri, kanuna aykırı faaliyetlerde bulunmaları halinde ceza soruşturması ve idari yaptırımlarla karşı karşıya kalabilir.

- **Dernek Amacının Kurulştan Sonra Ahlaka ve Kanuna Aykırı Hale Gelmesi**

Derneğin kurulştan sonra amacının kanuna veya ahlaka aykırı hale gelmesi, derneğin faaliyetleri veya amacının, kuruluş sırasında belirtilen yasal veya ahlaki normlara aykırı olduğunun tespit edilmesi anlamına gelir. Bu durum, derneğin tüzüğünde belirtilen amaç ve faaliyetlerin zamanla değişmesi veya toplumsal normlara uygun olmaması sonucunda ortaya çıkabilir. Türk Medeni Kanunu'nun 89. maddesi uyarınca derneğin gayesinin kanuna ya da genel ahlaka aykırı olması mahkeme kararı ile sona erme sebebidir. Böyle bir durumda derneklerin yasada yasaklanan bir amacı yani hukuka aykırı bir amacı¹²⁹ güttüğü sabit olmaktadır. Yalnız sona erme için, tüzel kişilik kazandıktan sonra derneğin amacının kanuna ve ahlaka aykırı bir hale gelmesi gerekmektedir

Derneğin amacının veya faaliyetlerinin kanuna veya ahlaka aykırı hale geldiği iddiasıyla genellikle idari ve yargısal bir süreç işler ki idari incelemede ilgili idari makamlar, derneğin faaliyetlerini ve tüzüğünü inceleyerek kanuna veya ahlaka aykırılık olup olmadığını değerlendirir.

Mahkeme Sürecinde de biraz yukarıda bahsettiğimiz üzere ilgili idari makamlarca yapılan inceleme sonrası verilen yaptırımların yargısal denetimi için dava açılabilir.

¹²⁹ Zevkliler/ Acarbey/ Gökyayla, s. 698.

Mahkeme, delilleri değerlendirerek derneğin amacının veya faaliyetlerinin kanuna veya ahlaka aykırılık teşkil edip etmediğine nihai olarak karar verir.

Kanuna veya ahlaka aykırılık tespit edilen bir dernek için uygulanabilecek yaptırımlar şunlar olabilir: Tescilin iptali ve derneğin faaliyetlerine son verilmesi Mahkemece, derneğin kapatılmasına karar verilmesidir. Derneğin yöneticilerine de, kanuna veya ahlaka aykırı faaliyetlerde bulunmaları halinde Dernekler Kanunu 32. Maddesi ve diğer cezai veya idari yaptırımları düzenleyen maddeleri gereğince yaptırım uygulanacaktır.¹³⁰

- **Kuruluştaki Kanuna Aykırılık ve Eksikliklerin Bildirilmesine Rağmen Giderilmemesi**

Derneğin kuruluş sürecinde kanuna aykırılık veya eksiklikler tespit edilmişse, bu durumun bildirilmesine rağmen giderilmemesi hukuki sonuçlar doğurabilir. Genellikle derneğin kuruluş sürecinde yapılması gereken işlemler ve karşılaşabileceği yasal zorunluluklar vardır. Kanuna aykırılık veya eksikliklerin giderilmemesi durumunda şu adımlar izlenebilir:

İdari İşlemler İlgili idari merciler, derneğin kuruluş sürecindeki eksiklikleri veya kanuna aykırılıkları tespit ederler. Bu durumda dernek yöneticileri veya kurucuları, idari makamlar tarafından uyarılır veya yazılı olarak bildirimde bulunulabilir.

İdari makamlar, kanuna aykırılıkların veya eksikliklerin giderilmesi için belirli bir süre verebilirler. Bu süre zarfında dernek yöneticileri veya kurucuları, eksiklikleri gidermek veya yasal düzenlemelere uygun hale getirmekle yükümlüdür.

Bildirim sonrasında belirtilen süre içinde gerekli düzeltmeler yapılmazsa, idari makamlar çeşitli yaptırımlar uygulayabilirler. Bu yaptırımlar arasında derneğin tescilinin iptali, faaliyetlerinin durdurulması veya yöneticilere cezai yaptırımlar verilmesi gibi kararlar olabilir.

¹³⁰ zkan AYKAR/Onur şAHİN, Dernekler Hakkında Uygulanan Adli ve İdari Para Cezaları,03.10.2022, www.lebiblyalakin.com.tr internet sitesi makaleler

Eğer idari yaptırımlar yeterli olmazsa veya uygulanamazsa, hukuki süreçler başlatılabilir. Mahkemeye dava açılarak derneğin kuruluş sürecindeki kanuna aykırılıkların tespiti ve gerekli düzeltmelerin yapılması talep edilebilir.

Derneğin kuruluş sürecindeki kanuna aykırılık veya eksikliklerin bildirilmesine rağmen giderilmemesi, derneğin yasal statüsünü etkileyebilir ve hukuki sorumluluk doğurabilir. Bu nedenle dernek yöneticileri ve kurucuları, kuruluş aşamasında yasal düzenlemelere uygun hareket etmeli ve gereken işlemleri zamanında yapmalıdır.

- **Kurulması Yasak Olan Dernekler ve Yasak Faaliyetler Hükümünün İhlali Halinde Derneğin Sona Ermesi**

Türk Medeni Kanunu'na göre kurulması yasak olan dernekler ve yasak faaliyetler hükümlerinin ihlali durumunda derneğin sona ermesiyle ilgili spesifik hükümler bulunmamaktadır. Ancak genel olarak, Türkiye'de derneklerin kuruluşunda ve faaliyetlerinde yasaklı faaliyetlerde bulunmaları durumunda, derneklerin kapatılması veya faaliyetlerine son verilmesi söz konusu olabilir.

Kuruluşunda yasak faaliyetlerde bulunan veya sonradan yasak faaliyetlerde bulunan derneklerle ilgili işlemler genellikle Türk Ceza Kanunu ve ilgili mevzuat kapsamında yürütülür. Yasal olarak yasak faaliyetlerde bulunan bir dernek, ilgili idari ve yargısal mercilerce kapatılabilir veya faaliyetlerine son verilmesi sağlanabilir.

Yasak faaliyetlerle ilgili olarak örnek vermek gerekirse, Türk Ceza Kanunu'nda belirtilen terör örgütlerine destek veya propagandanın yapılması gibi suçlar, derneğin faaliyetlerinde yer alması halinde ciddi sonuçlar doğurabilir. Bu tür faaliyetlerin varlığı, derneğin hukuki statüsünü etkileyebilir ve sonuç olarak derneğin kapatılması veya faaliyetlerine son verilmesi kararı alınabilir. Yine yöneticiler hakkında da cezai soruşturma ve müeyyideler de uygulanabilir.

Bu nedenle, derneklerin kuruluş ve faaliyetlerinde yasalara uygun hareket etmeleri, yasak faaliyetlerde bulunmamaları ve varsa yasak faaliyetlerin tespiti halinde bu durumların hukuki süreçlerle ilgili makamlara bildirilmesi önemlidir.

3.4.2.1.2. Bazı Ad ve İşaretleri Kullanma Yasağının İhlal Edilmesi

Türk Medeni Kanunu'na göre, bazı ad ve işaretlerin kullanımı yasaklanmış veya sınırlıdır. Bu kapsamda, özellikle kamu düzenini bozabilecek, toplumda rahatsızlık yaratabilecek veya başkalarının haklarını ihlal edebilecek ad ve işaretlerin kullanımı yasaktır. Örneğin:

Kamu düzenini bozacak veya ahlaka aykırı adlar: Toplumun genel ahlak anlayışına aykırı olan adlar veya ifadelerin kullanımı yasaktır.

Devletin ve milletin değerlerine hakaret eden adlar: Devletin veya milletin değerlerine saldırı niteliği taşıyan ad ve işaretlerin kullanımı yasaktır.

Tescilli markalar veya tanınmış işaretlerin kullanımı: Başka birinin tescilli markasını veya tanınmış işaretini izinsiz kullanmak yasaktır. Burada aynı ya da benzer adla kurulan dernekler ile ilgili verilen yakın tarihli Yargıtay içtihadında şu şekilde konu izah edilmekte ve ilk derece mahkemesince verilen karar yerinde görülerek onanmaktadır.

Davacı dernek temsilcisi (kayım) dava dilekçesinde, davacı derneğin tapu kaydında muhdesat olarak kayıtlı camii bulunduğunu, iş bu caminin dernek üyelerinin yardım ve gayretleri ile yapıldığını, dernek yöneticilerinin genel kurul toplantısında usulsüzlük ve sahtecilik yapmaları sebebi ile derneğe kayımlı atandığını, tedbiren görevden uzaklaştırılan dernek yöneticilerinin vesayet makamının denetiminden kaçmak, mahkeme kararlarını etkisiz hale getirmek için davalı derneği kurduklarını, bu durumun ahlaka, adaba ve iyi niyet kurallarına aykırı olduğunu, isim hakkından dolayı davacı derneğin kişilik haklarına saldırı teşkil ettiği ileri sürülerek davalı derneğin Türk Medeni Kanunu 89. madde gereği feshini istemiştir.

Cevap dilekçesinde kayımlının böyle bir dava açma yetkisinin bulunmadığı, isim benzerliği olmadığı, isim benzerliğinin derneğin feshi sebebi olmayacağı gerekçeleri ile davanın reddi savunulmuştur.

Mahkemece yapılan yargılama sonunda, davalı dernek amacının kanuna ve ahlaka aykırı olmadığı gerekçesi ile davanın reddine karar verilmiş; mahkeme hükmüne karşı davacı vekili tarafından istinaf yoluna başvurulması üzerine Bölge Adliye Mahkemesi tarafından istinaf başvurusunun esastan reddine karar verilmiş, bu kez davacı vekilince Bölge Adliye Mahkemesi kararı temyiz edilmiştir. Yargıtay'ca temyiz incelemesi sonrasında tarafların karşılıklı iddia ve savunmalarına, dayandıkları belgelere, yapılan yargılama ve uyuşmazlık

bakımından uygulanması gereken hukuk kuralları ile temyiz olunan Bölge Adliye Mahkemesi kararında yazılı gerekçelere, hukuki ilişkinin nitelendirmesine göre temyiz itirazları yerinde görülmediğinden,

Kararın onanmasına¹³¹, karar verilmiştir

Bir dernek veya herhangi bir kuruluş bu yasaklara aykırı ad veya işaretleri kullanıyorsa, ilgili mercilerce uyarılır ve yasal süreç başlatılabilir. Yasaklara rağmen bu ad veya işaretlerin kullanılması durumunda, derneğin yasal statüsü etkilenebilir ve ilgili mercilerce kapatılması veya faaliyetlerine son verilmesi kararı alınabilir.

Terörle mücadele kanunu ve terörizmin finansmanının önlenmesi hakkında kanun hükümleri uyarınca sona erme sebepleri Kanun, terör kavramını baskı, cebir ve şiddet, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasa'da belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini siyasi, hukuki, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk devletinin ve cumhuriyetinin varlığını tehlikeye düşürmek, devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini ve genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişilerce girişilecek her türlü eylemler olarak tanımlamıştır. Nitekim bu noktada 07/02/2013 tarihinde kabul edilen 6415 sayılı Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Hakkında Kanun¹³² önem arz etmektedir. Bu kanunun 1. maddesinde ifade edildiği üzere, bu kanun terör ve terörizmin finansmanı ile etkin mücadele edilmesi kapsamında; 1999 tarihli Terörizmin Finansmanının Önlenmesine

¹³¹ Yargıtay 8.Hukuk Dairesi 06.04.2022 T. 2021/2837 E.2022/3369 K., Uyap Bilişim Sistemi

¹³² 345 RG. T: 16. 02. 2013, S:28561. "Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Hakkında Kanun m. 3: (1) Aşağıda sayılan fiillerin gerçekleştirilmesi amacıyla fon sağlanması veya toplanması yasaktır: a) Bir halkı korkutmak veya sindirmek ya da bir hükümeti veya uluslararası kuruluşu herhangi bir eylemi gerçekleştirmeye veya gerçekleştirmekten kaçınmaya zorlamak amacıyla, kasten öldürme veya ağır yaralama fiilleri. b) 12/4/1991 tarihli ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu kapsamında terör suçu olarak kabul edilen fiiller. c) Türkiye'nin taraf olduğu; 1) Uçakların Kanun Dışı Yollarla Ele Geçirilmesinin Önlenmesi Hakkında Sözleşmede, 2) Sivil Havacılığın Güvenliğine Karşı Kanun Dışı Eylemlerin Önlenmesine İlişkin Sözleşmede, 3) Diploması Ajanları da Dahil Olmak Üzere Uluslararası Korunmaya Sahip Kişilere Karşı İşlenen Suçların Önlenmesi ve Cezalandırılmasına Dair Sözleşmede, 4) Rehine Alınmasına Karşı Uluslararası Sözleşmede 5) Nükleer Maddelerin Fiziksel Korunması Hakkında Sözleşmede, 6) Sivil Havacılığın Güvenliğine Karşı Kanun Dışı Eylemlerin Önlenmesine İlişkin Sözleşmeye Munzam, Uluslararası Sivil Havacılığa Hizmet Veren Havaalanlarında Kanun Dışı Şiddet Olaylarının Önlenmesine İlişkin Protokolde, 7) Denizde Seyir Güvenliğine Karşı Yasadışı Eylemlerin Önlenmesine Dair Sözleşmede, 8) Kıta Sahanelerinde Bulunan Sabit Platformların Güvenliğine Karşı Yasadışı Eylemlerin Önlenmesine Dair Protokolde, 9) Terörist Bombalamalarının Önlenmesine İlişkin Uluslararası Sözleşmede, yasaklanan ve suç olarak düzenlenen fiiller"

Dair Uluslararası Sözcüşmenin ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin, bu Kanun kapsamındaki terör ve terörizmin finansmanıyla mücadelele ilişkin kararlarının uygulanması ile terörizmin finansmanı suçunun düzenlenmesi ve terörizmin finansmanının önlenmesi amacıyla malvarlığının dondurulmasına ilişkin usul ve esasların belirlenmesi amacıyla hazırlanmıştır.

Terörle Mücadele Kanunu ve Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Hakkında Kanun hükümleri, Türkiye'de terörle mücadele ve terörizmin finansmanını önlemeye yönelik önemli düzenlemeler içermektedir. Bu çerçevede, bu kanunlar kapsamında bir derneğin sona ermesine sebep olabilecek bazı durumlar şunlar olabilir:

Terör örgütlerine destek verme veya propagandası; Bir dernek, terör örgütlerine destek veriyor veya bu örgütlerin propagandasını yapıyorsa, bu durum derneğin kapatılmasına veya faaliyetlerine son verilmesine neden olabilir.

Terör örgütlerine finansal destek sağlama; Dernek, terör örgütlerine mali destek sağlıyorsa, bu durum derneğin yasal statüsünü etkileyebilir ve kapatılmasına yol açabilir.

Terör örgütlerine üye kazandırma veya örgütsel faaliyetlerde bulunma: Dernek, terör örgütlerine üye kazandırmak veya onların örgütsel faaliyetlerine katkıda bulunmak suretiyle suç işliyorsa, bu durum derneğin sona ermesi için yeterli sebep olabilir.

Bu gibi durumlarda, Türk Ceza Kanunu ve ilgili diğer mevzuat hükümleri çerçevesinde derneğin faaliyetleri yargısal süreçlere tabi tutulabilir ve ilgili idari mercilerce derneğin kapatılması veya faaliyetlerine son verilmesi kararı alınabilir. Terörle mücadele ve terörizmin finansmanının önlenmesi konuları, Türkiye'de ciddi yasal ve idari önlemler gerektiren hassas konulardır.

3.4.3. Derneklerin Mahkeme Kararı ile Sona Ermesinde Usul

3.4.3.1. Yetkili ve Görevli Mahkeme

Hukuki sürece başvuru nasıl olur diye sorulduğunda öncelikle kimler başvurabilir? Sorusu akla gelir. Cumhuriyet Savcılığı, mülki amirler veya ilgili diğer kişiler ve kuruluşlar, derneğin feshi için mahkemeye başvuruda bulunabilirler. Başvuru dilekçenin mahkemeye sunulması şeklinde olur ki bu dilekçede derneğin amacının ahlaka veya kanuna aykırı hale geldiği gerekçeleri ve bu durumları kanıtlayan tüm deliller sunulur.

Sunulan bu başvuru dilekçesi ve tüm ekleri ile deliller Mahkeme tarafından ön incelemeden geçirilir ve böylece ön değerlendirme yapılır. Mahkeme, gerekli görmesi halinde ek delillerin sunulmasını talep edebilir ve ilgili tarafları dinleyebilir. Mahkeme, duruşma açarak tarafların beyanlarını dinler ve delilleri değerlendirir. Başvuru sahibi, dernek temsilcileri (ki duruma göre bunun içinde derneğe atanan kayyımlar da vardır) ve diğer ilgili taraflar duruşmada gerek görülürse dinlenir. Ayrıca tanıklar çağrılabilir ve ifadeleri alınabilirler.

Derneğin sona erme nedenleri içinde, Türk Ceza Yasası uyarınca suç oluşturan fiil ve faaliyetler varsa ve yöneticiler hakkında buna istinaden ceza davası açılmışsa derneğin kapatılmasına ilişkin dava, dernek merkezinin bulunduğu asliye ceza mahkemesinde görülecektir. Dernekler Kanununun 32/n ve 32/p maddeleri, kapatma kararı ile beraber sebep olan ilgililer hakkında adli para ve hapis cezalarını düzenlenmektedir. Bu iki madde nedeniyle açılan ceza davalarında görevli mahkeme, dernek merkezindeki yetkili asliye ceza mahkemesidir.

Türk Medeni Kanunu'nun 89. maddesindeki kapatma nedenlerinin varlığı halinde ise derneğin kapatmaya yetkili olan mahkeme, derneğin merkezinin bulunduğu yerdeki asliye hukuk mahkemesi olacaktır. (HMK m. 6; TMK m. 89, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu uyarınca "Genel yetkili mahkeme, davalı gerçek veya tüzel kişinin davanın açıldığı tarihteki yerleşim yeri mahkemesidir. Yerleşim yeri, 22/11/2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medenî Kanunu hükümlerine göre belirlenir. Yetkili mahkeme dernekten başka kişilere karşı açılacak davalarda tüzel kişiliğin

ikametgahı mahkemesidir. Tüzel kişiler üçüncü kişilerin menfaatlerinin korunması açısından, hakiki şahıslar gibi belli bir ikametgaha sahip olmak zorundadırlar.

Derneğin yerleşim yeri, dernek tüzüğünde aksi bir hüküm bulunmadığı müddetçe Dernekler Kanunu'nun 2. maddesi uyarınca, derneğin yönetim faaliyetlerinin yürütüldüğü yerdir. Tüzel kişilerin ikametgahları ya tüzüklerinde gösterilir ya da yönetim işlerinin görüldüğü yerdir¹³³. Hukuk düzeni gerçek kişilerde olduğu gibi tüzel kişilerde de yerleşim yeri bulunmasını öngörmektedir.¹³⁴ Bu durumda derneklere karşı açılacak davalarda yetki, derneğin yönetim faaliyetlerinin yürütüldüğü yer mahkemesidir.

3.4.3.2. Derneğin Sona Ermesinde Cumhuriyet Savcısının Fonksiyonu

Derneğin mahkeme kararıyla sona ermesi, bir davanın açılmasına bağlıdır. Dava açılmadan, hâkim kendiliğinden müdahale etmek suretiyle derneği dağıtma kararı veremez. Türk Medeni Kanunu'nun 89. maddesine (mülga 2908 sayılı Dernekler Kanununun 71. maddesine) göre, savcılık ya da ilgililerden biri dava açma hususunda yetkilidir.

Cumhuriyet savcısına tanınan bu yetki ve görev, dernekler açısından gereklidir. Zira cumhuriyet savcısı toplumun çıkarlarını korumakla yetkilidir. Bu nedenle derneğin feshine ilişkin olarak, asliye mahkemesinde dava yoluyla başvuruda bulunma yetkisinin cumhuriyet savcısına verilmesinde fayda bulunmaktadır. Mahkeme kararı ile derneğin sona ermesi birer ceza olmamakla beraber cezai bir mahiyeti bulunmaktadır. Savcı da kamu düzenini temine yetkili bir makamdır. Hukuka ya da ahlaka aykırı bir amaç güden dernek kamu düzenini bozduğundan savcının müdahalesiyle derneğin feshine gitmek genel prensiplere uygun olacaktır. Savcı bu yetkiyi kural olarak, dernek merkezinin bulunduğu yer mülki amirinin yazılı bildirisi üzerine kullanacaktır. Yine bu konuda Yargıtay 8.Hukuk dairesine temyiz incelemesine giden yakın tarihli kararda;

¹³³ Abdulkadir Arpacı, *Kişiler Hukuku Gerçek Kişiler*, 2. Baskı, İstanbul 2000.

¹³⁴ Gülşah Vardar Hamamcıoğlu, *Türk Medeni Kanununa Göre Yerleşim Yeri*, İstanbul 2009, s. 117.

Ankara Cumhuriyet Başsavcılığının 24.06.2016 tarihli ve 2016/13 sayılı davanamesinde, TMK'nin 60. madde gereği davalı derneğin kuruluşunda tespit edilen eksikliklerin verilen süre içerisinde giderilmediği gerekçesi ile derneğin feshi istenmiş; Mahkemece, davanamenin kabulü ile derneğin feshine karar verilmiştir.

Derneğin feshine dair verilen karar davalı vekili tarafından istinaf edilmiş, Bölge Adliye Mahkemesince istinaf başvurusunun esastan reddine karar verilmesi üzerine davalı vekilince Bölge Adliye Mahkemesi kararı temyiz edilmiştir.

Dava, dernek tüzüğünde tespit edilen kanuna aykırılıkların verilen süre içerisinde giderilmediği gerekçesi ile yeni kurulan derneğin feshi istemine ilişkindir.

4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 58. maddesinde, dernek tüzüğünün kanunun emredici hükümlerine aykırı olamayacağı, 72. maddesinde, derneğin zorunlu organlarının genel kurul, yönetim kurulu ve denetim kurulu olduğu, zorunlu organlar dışında başka organların da oluşturulabileceği, ancak zorunlu organların görev, yetki ve sorumluluklarının oluşturulan bu organlara devredilemeyeceği, 85. maddesinde ise yönetim kurulunun derneğin yürütme ve temsil organı olduğu hüküm altına alınmıştır. 5253 sayılı Dernekler Kanunu'nun 4. maddesinde de, her derneğin bir tüzüğünün bulunması gerektiği ve maddenin (g) bendi gereği de, derneğin şubesinin bulunup bulunmayacağına tüzükte belirtilmesinin zorunlu olduğu açıkça ve amir hüküm olarak ifade edilmiştir.

Yeni kurulan derneklerin kuruluş bildirimini ile tüzüklerinin incelenmesi ve yapılacak işlemler TMK'nin 60. maddesinde düzenlenmiş olup bu maddede; kuruluş bildiriminde, tüzükte ve kurucuların hukukî durumlarında kanuna aykırılık veya noksanlık tespit edildiği takdirde bunların giderilmesi veya tamamlanmasının derhâl kuruculardan isteneceği, bu istemin tebliğinden başlayarak otuz gün içinde belirtilen noksanlık tamamlanmaz ve kanuna aykırılık giderilmezse; en büyük mülkî amirin, yetkili asliye hukuk mahkemesinde derneğin feshi konusunda dava açması için durumu Cumhuriyet savcılığına bildireceği hükme bağlanmıştır.

Dosya içerisindeki bilgi ve belgelerden, davalı derneğin tüzüğünde, Dernekler Kanunu 4/g maddesi gereği belirtilmesi zorunlu olan şubesinin bulunup bulunmayacağına belirtilmediği, tüzüğün 6. maddesinde zorunlu organlar yanında "Yürütme Kurulu" adında bir organ daha oluşturulduğu, yürütme kurulunun dernek çalışmalarının yürütülmesinden sorumlu icra organı olduğu, derneği yönetme ve çalışmaları yürüteceği düzenlenmiş olup, bu düzenleme ile TMK'nin 72. maddesindeki düzenlemeye aykırı olarak zorunlu organ olan yönetim kurulunun görev, yetki ve sorumluluklarının yürütme kuruluna devredildiği, bu hususların kanuna aykırı olduğu, tespit edilen aykırılıkların giderilmesi için davalı derneğe bildirim yapılmasına rağmen kanuna aykırı olan bu hususların giderilmediği anlaşılmaktadır.

Denilerek temyiz olunan kararı onanmasına dair hüküm verilmiştir¹³⁵.

¹³⁵ Yargıtay 8.H.D. 18.11.2020 T.2020/119 E. 2020/7337 K. Uyap Bilişim Sistemi

Cumhuriyet Savcısının özel hukuka ait görevleri ancak kanunda açıkça sayılan haller ile sınırlıdır Cumhuriyet Savcısının hukuk davası açma yetkisini kullandığı hallerde hukuk davasının kanuniliği ilkesi geçerlidir. Cumhuriyet savcısının hukuk davası açması ve açılan davaya katılması çeşitli kanunlardaki özel hükümlerle düzenlenmiştir. Kanunilik ilkesi ile ilgili açık bir pozitif dayanak bulmak pek mümkün değil ise de HMK gereği bu ilkenin kabul edildiğine dair ifade mevcuttur.¹³⁶

Dava açma yetkisi özel olarak cumhuriyet savcısına verildiğinden, bu yetki münhasıran kendisi tarafından kullanılmalıdır. Nitekim Yargıtay 2. Hukuk Dairesi de bir kararında Savcılığın sadece havalesini yeterli görmemiş, kapatma davası açılması gerekliliğini vurgulamıştır¹³⁷.

3.4.3.3. İlgili Kavramı ve Mahkemeye Başvurmaya Hakkı Bulunan Kişiler

Derneğin amacının kanuna veya ahlaka aykırı hale gelmesi halinde, cumhuriyet savcısı veya dava suretiyle korunmaya değer maddi veya manevi menfaati olan herkes derneğin feshi için dava açabilir. Bu durumda derneğin amacı zaman içinde kanuna veya ahlaka aykırı hale gelmişse Cumhuriyet savcısının veya ilgililerden birinin dava açmasıyla mahkeme tarafından feshedilir¹³⁸.

Bu noktada dava açmaya yetkili bulunan “ilgili” kavramını açıklamak gerekmektedir. İlgili, alâkadar teriminin kapsamı hakkında değişik fikirler bulunmaktadır. Türk Medeni Kanunu dava açmaya yetkili olan ilgililerin kimler olduğunu açıkça öngörmemiş, bu durum öğreti ve uygulamak bırakılmıştır. Öğretide azınlıkta kalan yazarlara göre¹³⁹ ” ilgili kavramı dar bir kapsama sahip olup, sadece dernek üyeleri ile derneğin organlarını içerir.” “Alakadar” tabiri derneğin üyeleri ile organlarını ifade eden dar bir mefhumdur.¹⁴⁰ Doktrinde hâkim olan fikre göre ise, “alakadardan maksat

¹³⁶ Saldırım, *Özel Hukuk Alanında Cumhuriyet Savcısının Görevleri*, Ankara 2004, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), s. 68.

¹³⁷ “Derneğin feshine ilişkin valilik tezkeresinin mahkemeye cumhuriyet savcılığınca havale edilmesi derneğin feshi hakkında usulüne uygun olarak ileri sürülmüş bir istek sayılmaz. O halde ortada bir kamu davası mevcut değilken fesih kararı verilmesi bozmayı gerektirdiği gibi, yargılama yapılmadan evrak üzerinde karar verilmesi de kabul şekli bakımından usul ve kanuna aykırıdır” mütalaasıyla bu yöndeki kararı bozmuştur. (Yargıtay 2. H.D. 1975/8854 E., 1975/8979 K., 24.11.1975 T.)

¹³⁸ Öztan, *Temel Kavramlar*, s. 382.

¹³⁹ Özsunay, s. 335.

¹⁴⁰ Saymen, *Türk Medeni Hukuku*, s. 368

başta derneğin üyeleri olmak üzere, derneğin dağıtılmasında korunmaya değer menfaati olan her şahıstır. Alacaklılar ve başka dernekler de bu alakadar kapsamına girer.¹⁴¹ Derneğin dağıtılmasında korunmaya değer çıkarı olan herkese ilgili gözüyle bakılmalıdır.

3.4.3.4. Yargılama Usulü

Dernekler Kanunu'nun 18. maddesi "Bu Kanunla ilgili olarak hukuk mahkemelerinde bakılacak davalarda basit yargılama usulü uygulanır." ifadesini taşımaktadır. Son erme davalarında şu anda basit bir yargılama usulü uygulanacaktır. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 318. maddesi gereğince, taraflara delilleri göstermeleri için süre verilmez; bu nedenle, delillerin ilk duruşma gününde derhal sunulması zorunludur.¹⁴²

¹⁴¹ Velidedeoğlu, s. 253

¹⁴² HMK m. 318 "Taraflar dilekçeleri ile birlikte, tüm delillerini açıkça ve hangi vakıanın delili olduğunu da belirterek bildirmek; ellerinde bulunan delillerini dilekçelerine eklemek ve başka yerlerden getirilecek belge ve dosyalar için de bunların bulunabilmesini sağlayan bilgilere dilekçelerinde yer vermek zorundadır."

BÖLÜM IV

DERNEKLERİN SONA ERMESİNİN SONUÇLARI

Dernekler sona erdiğinde üç önemli sonuç ortaya çıkar. Derneğin mal, para ve haklarının tasfiyesi, olumlu tasfiye sonuçlarının özgülenmesi ve ilgili makamın onayı ile dernekler kütüğünden silinmesidir.

4.1. Sona Ermenin Kapsamı ve Tasfiye

Tasfiye, bir derneğin tüm hukuksal ilişkilerinin sonlandırılma sürecidir. Dernekler Kanunu'nun 15. maddesi tasfiye işlemlerini kapsamaktadır. Ancak hem Dernekler Kanunu'nun 15. maddesinde hem de Dernekler Yönetmeliği'nin 89. maddesinde "tasfiye" yanında "özüleme" (tahsis) işlemlerinin de düzenlendiği belirtilmiştir. Bu nedenle, bu iki maddenin başlıklarının "Tasfiye ve Özüleme" olarak düzeltilmesinin daha uygun olacağı ifade edilmektedir. Türk Medeni Kanunu'nun 53. maddesi genel olarak tüzel kişilerin malvarlığının tasfiyesini düzenlerken, 54. maddesi özüleme işlemlerini düzenlemektedir.

Herhangi bir sebeple sona eren her derneğin malvarlığı tasfiye edilir. Derneğin tüzel kişiliğinin tamamen sona ermesi, tasfiye ve özüleme işlemlerinin tamamlanması ile gerçekleşir. Tasfiye, dağılarak veya dağıtılarak varlığını sonlandıran derneğin tüm hukuksal ilişkilerinin kesilmesini ifade eden bir süreçtir. Tasfiye, kendine özgü kuralları olan ve bu kurallara uygun olarak gerçekleştirilen hukuki bir süreçtir. Derneğin sona erme şekli (kendiliğinden, genel kurul kararıyla veya mahkeme kararıyla) tasfiye ve özüleme işlemlerinin nasıl gerçekleştirileceği konusunda temel bir farklılık oluşturmaz; her durumda bu işlemler yapılmalıdır.

Dernekler Kanunu ile getirilen esaslara göre, genel kurul kararı ile feshedilen veya kendiliğinden sonra erdiği tespit edilen derneğin para, mal ve haklarının tasfiyesi tüzüğünde gösterilen esaslara göre yapılır. Dernekler Kanunu'nun 4/b maddesine göre

derneğin feshi halinde malvarlığının tasfiye şekli hakkında tüzükte hüküm bulunması zorunludur. Dernek tüzüğünde tasfiyenin ne şekilde yapılacağı ayrıntılı olarak düzenlenebilir. Türk Medeni Kanunu'nun 53. maddesinde düzenlenen ve “tüzel kişinin malvarlığının tasfiyesi kanunda ve kuruluş belgesinde aksine hüküm bulunmadıkça terekenin resmi tasfiyesine ilişkin hükümlere göre yapılır” hükmü ancak dernek tüzüğünde tasfiye şekli hakkında bu hükme bir yollamada bulunulmuşsa uygulanabilir. Tüzükte tasfiyenin ne şekilde yapılacağı genel kurul kararına bırakılmış olabilir. Tasfiye şekli ve tasfiyeden sonra kalan malvarlığının tahsisi hakkında genel kurul karar verebilir. Eğer genel kurul tarafından karar alınamıyor veya genel kurul toplanamıyor veya dernek genel kurul kararı ile feshedilmediği gibi kendiliğinden sonra ermemiş, fakat mahkeme kararı ile feshedilmişse, tasfiye artık mahkeme kararı ile yapılır¹⁴³.

Genel kurul kararı ile feshedilen veya kendiliğinden sona erdiği tespit edilen derneğin para, mal ve haklarının tahsisi, tüzüğünde belirtilen esaslara göre gerçekleştirilir. Tasfiyenin nasıl yapılacağı konusunda tüzük genel kurul kararına bırakılmışsa, ancak böyle bir karar alınmamış veya genel kurul toplanamamışsa veya dernek mahkeme kararıyla feshedilmemişse, derneğin tüm parası, malları ve hakları, mahkeme kararıyla derneğin amacına en yakın ve kapatıldığı tarihte en fazla üyeye sahip derneğe devredilir.¹⁴⁴ Bu şekilde hem dağılma hem de tasfiye yoluyla sona erme durumlarında, dernek varlığının tasfiyesi yapılır ve arta kalan malvarlığı dağıtılır. Derneğin sona ermesinin bir diğer hukuki sonucu da, derneğin tüzel kişiliğinin tamamen sona ermesi ve ortadan kaldırılmasıdır¹⁴⁵. Dernek, genel kurul kararı, mahkeme kararı veya kendiliğinden sona erdiğinde, tüzel kişilik hükmen sona ermez. Ancak, derneğin sona ermesi durumunda, organları dağılır ve kalan malvarlığı tasfiye edilir ve tahsis edilir. Dernek, hangi yasa maddesi uyarınca ve hangi yöntemle sona erirse ersin, malvarlığının tasfiyesi ve arta kalan malvarlığının tahsisi işlemleri yapılması gerekmektedir. Bu nedenle derneğin sona ermesiyle birlikte, derneğin varlığı, alacakları, borçları ve diğer hak, yetki ve sorumluluklarının kesin bir çözüme kavuşturulması gerekmektedir.

¹⁴³ Zevkliler/ Havutçu, s. 221

¹⁴⁴ Mehmet Ayan / Nurşen Ayan, Medeni Hukuka Giriş, 10. Baskı, Konya 2014, Mimoza Yayıncılık, s. 202

¹⁴⁵ Palamut, s. 71.

Bu noktada dernek malvarlığının tasfiyesi, tüzük hükümlerine göre yapılır. Tüzükte bu konuya ilişkin herhangi bir düzenleme yok ise, genel kurulun vereceği karar doğrultusunda hareket edilir. Genel kurul tarafından da karar alınmamışsa, artık tasfiyenin kanun hükümleri çerçevesinde halli gerekir. Bu konuya ilişkin Medeni Kanunu'nun 53. maddesine göre, "tüzel kişinin malvarlığının tasfiyesi, kanunda ve kuruluş belgesinde aksine hüküm bulunmadıkça, terekenin resmi tasfiyesine ilişkin hükümlere göre yapılır". Diğer bir söylemle, "tasfiye, sulh hukuk mahkemesince veya bir ya da birkaç tasfiye memuru tarafından yapılır".

Sonuç olarak tasfiyede, Dernekler Kanunu'nun 15. maddesine ve Dernekler Yönetmeliği'nin 89. maddesine göre şu sıra izlenecektir. Öncelikle dernek genel kurul kararı ile sona ermişse veya kendiliğinden sona erdiği tespit edilmişse derneğin malvarlığının nereye devredileceğine ilişkin kararı genel kurul verecektir. Sonrasında tüzükte tasfiyenin ne şekilde yapılacağına ilişkin genel kurul kararına bırakılmışsa bu konudaki (yeni derneğin malvarlığının nereye devredileceğine ilişkin) kararı genel kurul verecektir¹⁴⁶.

4.2. Tahsis

Tasfiye sonunda derneğin safi malvarlığı belirlenir ve sıra tahsis işlemine gelir. Tahsis tasfiyenin son işlemidir. Tahsisten maksat tasfiye sonucu geri kalan dernek varlığının kullanım biçimidir. Başka bir deyişle tahsis, tasfiye olunan derneğin safi malvarlığının, kalan aktifinin nereye ve kime verileceğini düzenlemektedir¹⁴⁷. Bu durumda, derneğin tasfiye sonucunda artan aktif varsa, bu aktiflerin tahsisi mümkün olabilir. Genel kurul kararı ile dağıtılan veya kendiliğinden sona erdiği tespit edilen derneğin para, mal ve haklarının tasfiyesi, tüzüğünde belirtilen esaslara göre gerçekleştirilir. Ancak dernek tüzüğünde tasfiyenin nasıl yapılacağına ilişkin genel kurul kararına bırakıldığı durumlarda, genel kurul toplanamamış veya karar alınamamışsa veya dernek mahkeme kararıyla dağıtılmışsa, derneğin tüm parası, malları ve hakları, mahkeme kararıyla derneğin amacına en yakın ve kapatıldığı tarihte en fazla üyeye sahip derneğe devredilir.

¹⁴⁶ Özdamar/ Türk/ İkiizler/ Çağırğan, s. 92.

¹⁴⁷ Velidedeoğlu, s. 254

Fesih için hakkında soruşturma veya dava açılmış olan bir dernek, fesih kararı alıp dernek mallarını devrettiği takdirde, soruşturma veya dava sonuçlanıncaya kadar devir işlemi gerçekleştiremez. Tüzel kişiliğin tasfiyesi sonucu ortaya çıkan malvarlığının tahsisi, Türk Medeni Kanunu'nun 53. maddesinde düzenlenmiştir. Yasal düzenlemeler, tüzel kişiliğin sona erme şekline göre malvarlığının tahsisini farklı hükümlere bağlamıştır. Dernekler Kanunu'nun 15. maddesi ise tahsis konusunu özel olarak düzenlemiştir. Bu maddeyle ilgili yaklaşım genel olarak Medeni Kanun hükümlerine paralel olarak değerlendirilebilir.

4.2.1. Mahkeme Kararı Dahili ile Sona Eren Derneklerde Tahsis

5253 sayılı Dernekler Kanunu'nda yapılan düzenleme ile birlikte, mahkeme kararı ile feshedilen bir derneğin malvarlığının artık hazineye değil, derneğin amacına en yakın ve kapanma anında en çok üyeye sahip derneğe devredilmesi öngörülmüştür.

Ancak, bu düzenleme uygulamada hakkaniyetsiz sonuçlara yol açabileceği endişelerini doğurabilir. Örneğin, dernek tüzüğünde aynı amacı benimseyen bir dernek, daha az üye sayısına sahip olmasına rağmen çalışma şekli ve faaliyetleri bakımından daha etkin olabilir. Bu durumda, malvarlığının sadece üye sayısına göre değil, derneğin faaliyet ve etkinliklerine göre tahsis edilmesi daha adil olabilir.

Mahkeme kararı ile sona eren derneklerin malvarlığının tahsisi konusunda genel kurul kararı veya kendiliğinden sona erme durumlarıyla aynı şekilde ve istisnaya yer verilmeden düzenlenmesi gerektiği önerilmektedir. Bu şekilde, dernek üyelerinin iradelerine uygun bir çözüm sağlanabilir ve adaletli bir malvarlığı tahsisi sağlanabilir.

4.2.2. Mahkeme Kararı Harici Etkenlerle Sona Eren Derneklerde Tahsis

Burada iki tür tahsis karşımıza çıkmaktadır. Tüzükte yer alan düzenlemelere göre tahsis ki; Dernekler Yasası 15.madde ilk fıkrasında, dernekler ister genel kurulda fesih kararı alınmış olsun veya kendiliğinden dağılmış sayılsın tasfiye sonucu kalan para, taşınır ve taşınmaz mallar ile hakları, yine tüzüklerinde gösterilen kişi veya kuruluşlara devredilecektir. Eğer malvarlığının devir ve tahsis şekli, tüzükte belirtilememiş veya

bu konu toplanacak fesih kongresine bırakılmışsa, devir kongrede alınan kişi ya da kuruluşlara gerçekleştirilecektir.

İkinci olarak da genel kurul kararlarına göre yapılan tahsise bakacak olursak, dernek tüzüğü tahsis konusunda karar alma yetkisini genel kurula bırakmış olabilir. Bu durumda tahsis genel kurulun alacağı karara göre gerçekleştirilecektir¹⁴⁸. Derneğin mal, para ve haklarının tasfiyesi genel kurulca alınmış kararlar çerçevesinde sonuçlandırılacaktır

4.2.3. Sicilden Silme (Terkin)

4.2.3.1. Resmi Kayıtlardan Silinme

Tasfiye ve tahsis işlemleri tamamlandıktan ve derneğin malvarlığı dağıtıldıktan sonra, sıra derneğin sicilden silinmesine ve tüzel kişiliğinin sona erdirilmesine gelir. Tasfiye işlemleri bittikten ve tasfiye bilançosu çıkarıldıktan sonra, kalan para, taşınır ve taşınmaz mallar yasal halefe bir tutanak ile devredilir. Bu işlemin ardından derneğin "Dernekler Kütüğündeki kaydı silinir. Bu silme işlemiyle birlikte, derneğin "Tasfiye Halinde Dernek" statüsü de sona erer ve hukuksal varlığı tamamen ortadan kalkar.

4.2.3.2. Dernekler Kütüğünden Silinme

Kendiliğinden sona erdiği belirlenen veya dağıtılmasına karar verilen derneklerin, tasfiye ve devir işlemleri tamamlandıktan sonra dernekler kütüğündeki kayıtları silinir. Dernek, amacını gerçekleştirmek için ticaret siciline kaydedilmişse, derneğin kapatılmasıyla birlikte ticaret sicilindeki kayıt da silinir. Ancak, dernekler kütüğünde yapılacak olan bu silme işlemi, derneğin sona ermesi açısından herhangi bir hukuki anlam taşımaz. Dernek daha önce sona erdiği için, bu işlem sadece açıklayıcı niteliktedir. Sicile tescil ile derneğin tüzel kişiliği sona erer. Derneğin hukuki varlığının sona erdiğinde üçüncü kişiler dernek yetkileri ile yaptıkları yetkisiz işlemler açısından iyiniyetli olduklarını ileri süremezler. Mahkeme kararı ile kapatılan derneklerle aynı isimde başka bir dernek kurulamaz.

¹⁴⁸ Akünal, s. 25.

BÖLÜM V

SONUÇ

Modern zamanlarda insanlar toplum içinde yaşarken, diğer insanlar ile birlikte hareket etmek hatta bazı durumlarda onlardan yardım veya destek almaya ihtiyaç duyarlar. Doğaldır ki bu gereksinimleri gereği sivil toplum örgütlerinde bir araya gelerek bazı ortak idealler veya amaçlar doğrultusunda birlikte ya da grup olarak hareket ederler. İnsan ömrünün kısalığı ve bazı amaçları gerçekleştirmek için bireysel gayretin yetersizliği, insanların bir arada toplu hareket etmeye veyahut mallarını belirli amaçlara ideallere özgülemeye yönlendirmiştir.

Dernekler, sivil toplum kuruluşları içinde önemli ve etkili organizasyonlar arasında yer almaktadır. Demokrasi, siyasi iktidarın meşru güçlerini sivil toplum kuruluşlarıyla paylaşması ve bu güçler arasında denge kurulması esasına dayanır. Dernekler, toplumumuzda vakıf ve benzeri kuruluşlara göre daha fazla tercih edilen yapılar arasında yer alarak bu dengeyi sağlamada önemli bir rol oynamaktadır.

Bu doğrultuda Türk hukukunda dernek kurma hürriyeti, Anayasa ve uluslararası sözleşmeler tarafından güvence altına alınmıştır. Dernek kurma ve örgütlenme özgürlüğü, derneğin varlığını devam ettirme ve meşru amaçlarını gerçekleştirme konusunda, kanunda belirtilen istisnalar dışında sona erdirilmeme özgürlüğünü içermektedir.

Derneklerin sona ermesine ilişkin çalışmanın sonuç kısmında bazı tespit ve değerlendirmelere yer verilmiştir. Şöyle ki; Türk hukukunda derneklerin dayanağı; Anayasa'ya, uluslararası sözleşmelere, Dernekler Kanunu'na, Türk Medeni Kanunu'na, bazı tüzük ve yönetmelikler bağlı olarak düzenlenmiştir. Anayasa ve kanunların derneklere ilişkin düzenlemeleri, sona erme sebeplerinin sayısını ve kapsamını etkilemektedir.

1982 Anayasası'nın 33. maddesinde “*Herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma ve bunlara üye olma ya da üyelikten çıkma hürriyetine sahiptir*” hükmüne yer verilmiştir. Bu doğrultuda derneklerin varlıklarının, başta devlete karşı korunması ve faaliyetlerinin güvence altına alınması ile ilgili hükümlerin pozitif Anayasa’da yer alması, “*kolektif dernek özgürlüğünü*” güvence altına almaktadır. Nitekim Anayasa’nın 33. maddesinin beşinci fıkrası, derneklerin kanunda öngörülen hallerde ancak hâkim kararı ile kapatılabileceğini hükme bağlayarak derneklere önemli güvence getirmiştir.

1982 Anayasası, dernek kurma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şart ve usullerin yasada gösterileceğini kabul etmiş buna karşın dernek faaliyetlerine belirli yasaklar ya da sınırlamalar getirmiştir. Anayasa’nın 33. maddesinin üçüncü fıkrası; “*Dernek kurma hürriyeti ancak, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâk ile başkalarının hürriyetlerinin korunması sebepleriyle ve kanunla sınırlanabilir*” şeklindedir.

Kuşkusuz, 1982 Anayasası'nda dernek kurulması için bir izin sistemi öngörülmemiştir. Derneklerin kurulabilmesi için kanunun belirlediği bilgi ve belgelerin ilgili mercie verilmesi yeterli görülmüştür. Böylece, serbest kuruluş sistemi benimsenmiş ve dernek kurucuları derneklerini kurarken serbest bırakılmışlardır. Derneklerin kolayca kurulabilmesi potansiyel kötüye kullanıma açık olduğundan, sona erme sebepleri Türk Medeni Kanunu'nda detaylı bir şekilde düzenlenmiştir. Yetkili mercie sunulan bilgi ve belgelerin kanuna aykırı olduğunun tespiti durumunda, derneğin faaliyetinin durdurulması veya kapatılması için mahkemeye başvurulabileceği hükme bağlanmıştır.

Türk hukukunda, derneklerin sona erme nedenlerinin üç ana başlık altında topladığımız ikinci bölümde detaylı olarak bahsettiğimiz üzere; Birincisi, üyelerin bir amaç için bir araya gelmesiyle kurulan dernekler, üyelerin toplantı ve karar yeter sayısına ulaşmak koşulu ile her zaman için dağıtılabilir. İkincisi, dernek, tüzükte veya yasada belirtilen koşulların varlığı halinde kendiliğinden son bulabilir. Derneğin temel bileşenlerinin ortadan kalkması, amaçlarını gerçekleştiremeyecek duruma düşmesi durumunda kendiliğinden sona ermesi gerekir. Bu, herhangi bir makamın karar vermesine gerek kalmaksızın gerçekleşir. Derneğin toplantı nisabına ulaşamaması nedeniyle iki kez üst

üste genel kurulunu toplayamaması, yönetim kurulunu sürekli olarak oluşturamaması, acze düşmesi, amacına ulaşamaması, üyesiz kalması veya tüzükte belirtilen sürenin dolması durumunda dernek kendiliğinden dağılacaktır.

Üçüncüsü; Türk Medeni Kanunu ve Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Hakkında Kanun'daki emredici hükümlere uyulmaması durumunda, mahkeme derneğin dağıtılmasına karar verebilir. Bu, ilgililerin yapacağı başvuru üzerine cumhuriyet savcısının dava açmasıyla birlikte gerçekleşebilir. Derneklerin amacının kanuna veya ahlaka aykırı olması, kuruluştaki eksikliklerin bildirilmesine rağmen giderilmemesi veya Dernekler Kanunu'nda belirtilen bazı ad ve işaretlerin kullanılması veya kurulması yasak olan derneklerin ve yasak faaliyetlerin uygulanması durumunda derneklerin feshi mümkündür. Kapatılan derneklerin faaliyetleri mahkeme tarafından durdurulabilir.

İsviçre ve Almanya ise, dernekler hukuku konusunda köklü ve detaylı mevzuat düzenlemelerine büyük ve tarihi birikimlere dolayısıyla deneyimlere sahip iki ülkedir. Her iki ülkenin hukuk sisteminde de derneklerin kuruluşu, işleyişi ve sona ermesi detaylı hükümlerle düzenlenmiştir. İsviçre ve Almanya'daki düzenlemeler, derneklerin tüzel kişilik kazanma sürecinden başlayarak, organlarının yapısı, mali denetim ve şeffaflık ilkelerine kadar geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Bu düzenlemeler, derneklerin toplumsal katkılarını artırmak ve hukuka uygun faaliyet göstermelerini sağlamak amacıyla geliştirilmiştir.

Sonuç olarak; hukuk devletleri ve demokratik toplumlar, sivil toplum örgütlerinin varlığını gerektirir. Günümüzde, sivil toplum kuruluşlarının demokratik siyasal sistemlerin kurulmasında oynadıkları rol giderek daha önemli hale geliyor. Bu organizasyon ve gelişme, yönetimlere ve siyasal örgütlere önem vermelidir. 21. yüzyılda insanın kendisi çok önemlidir. İnsanların hayat verdiği bir kuruluşun, amacını gerçekleştirene kadar faaliyetlerine devam etme hakkı verilmesi, kurucuları ve üyelerine duyulan saygının bir göstergesidir.

REFERANSLAR

- Akçaal, Mehmet. "Derneğin Mahkeme Kararıyla Sona Ermesi." İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 11, no. 1 (2020): 76-78.
- Akkaya, Abdullah. "Derneklerin Kuruluşu Ve Tüzel Kişilik Kazanması." Dicle Üniversitesi Adalet Meslek Yüksekokulu Dicle Adalet Dergisi 3, no. 6 (2019): 63-91.
- Akıpek, Jale G., Turgut Akıntürk. / Derya Karaman- Ateş. Türk Medeni Hukuku Başlangıç Hükümleri Kişiler Hukuku. 11. bası. İstanbul, 2014.
- Akünel, Teoman. Türk Medeni Hukukunda Tüzel Kişiler, İstanbul 1995.
- Arpacı, Abdulkadir. Kişiler Hukuku Gerçek Kişiler. 2. bası. İstanbul, 2000.
- Arpacı, Abdülkadir. Gerekçeleri ve En Son Değişiklikleri İle Yeni Türk Medeni Kanunu. İstanbul, 2008.
- Ayan, Mehmet. Medeni Hukuka Giriş. 6. bası. Konya, 2011.
- Ayan, Mehmet. / Nurşen Ayan. Kişiler Hukuku. 6. bası. Konya, 2014.
- Aykar, Özkan. / Şahin, Onur. Dernekler Hakkında Uygulanan Adli ve İdari Para Cezaları. www.lebibyalkin.com.tr internet sitesi makaleler. 03.10.2022.
- Benli, Fatma. Derneklerin Sona Erme Nedenleri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul, 2014.
- Belgesay, Mustafa Reşit. Türk Kanunu Medenisi Şerhi, Şahsın Hukuku, İstanbul 1957, Bürgerliches Gesetzbuch. Almanya Medeni Kanunu.
- Çağırın, Senar. Derneklerin Hak ve Fiil Ehliyeti, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2006.
- Çiftçi, Selda, Bilal Uçar, Haydar İmamoğlu. Dernekler Hukuku. Ankara, 2002.
- Dural, Mustafa. / Sarı, Suat. Türk Özel Hukuku Cilt 1 Temel Kavramlar ve Medeni Kanunun Başlangıç Hükümleri. 6. bası. İstanbul, 2011.
- Dural, Mustafa. / Tufan Öğüz. Kişiler Hukuku. 15. bası. İstanbul, 2014.
- Dural, Mustafa. / Tufan Öğüz. Türk Özel Hukuku Cilt II Kişiler Hukuku. Filiz Kitabevi, İstanbul, 2017.

- Ege, Önder. Türk Medeni Hukukuna Göre Türkiye’de Spor Kulübü Dernekleri, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul 2021.
- Ergün, Ömer. Medeni Hukuk Tüzel Kişilerin Ehliyet Durumu. 1. bası. İstanbul, 2010.
- Erman, Hasan. Medeni Hukuk Dersleri Başlangıç Bölümü, 5. Baskı, İstanbul 2014,
- Gezder, Ümit. Türk Medeni Hukuku Başlangıç Kişiler Aile Hukuku Soru ve Cevapları. İstanbul, 2014.
- Gönencan, Doruk. Tüzel Kişilerde Kişilik Hakkı ve Korunması. İstanbul, 2011.
- Hamamcıoğlu, Gülşah Vardar. Türk Medeni Kanunu’na Göre Yerleşim Yeri. İstanbul, 2009.
- Hatemi, Hüseyin. Hukuka ve Ahlaka Aykırılık Kavramı ve Sonuçları. İstanbul, 1976.
- Hatemi, Hüseyin. Kişiler Hukuku Dersleri. İstanbul, 1992.
- Hatemi, Hüseyin. / Burcu Kalkan Oğuztürk. Kişiler Hukuku (Gerçek Kişiler – Tüzel Kişiler). 7. Bası, İstanbul, 2014.
- Helvacı, Serap. / Gediz Kocabaş. Medeni Hukuk Pratik Çalışmaları. 7. bası. İstanbul, 2014.
- İkizler, Metin. “Alman Dernekler Hukukundaki Reform Çalışmalarına Bir Bakış”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 57, Sayı:3, 2008.
- İnan, Ali Naim. Medeni Hukuk. 2. bası. Ankara, 2005.
- İnan, Ali Naim. Türk Medeni Hukuku. 3. bası. Seçkin Yayınları, Ankara, 2014.
- Karınca, Eray. Dernek Hak ve Özgürlüğü, Yargıtay Kararları Meclis Tutanakları ve Emniyet Genel Müdürlüğü Verileri Işığında Karşılaştırmalı Dernekler Yasası. Ankara, 1996.
- Kılıçoğlu, Ahmet M. Medeni Hukuk Temel Bilgiler. 3. bası. Ankara, 2013.
- Kocahanoğlu, Osman Selim. Dernek Yönetme Kılavuzu, Dernek Yöneticilerin El Kitabı, İstanbul 1998,
- Köprülü, Bülent. Medeni Hukuk Genel Prensipler Kişinin Hukuku. İstanbul, 1984.
- Legalbank Elektronik Hukuk Bankası 2024
- Oğuzman, Kemal. / Özer Seliçi. / Saibe Oktay-Özdemir. Kişiler Hukuku (Gerçek ve Tüzel Kişiler). 14. bası. İstanbul, 2014.
- Ögünç, Eray Karınca. Dernek Hak ve Özgürlüğü. Ankara, 1996.

- Özdar, Demet. / Türk, Ahmet. / İkizler, Metin / Çağırğan, Senar. Yeni Dernekler Hukuk Mevzuatımızın Karşılaştırmalı Olarak Değerlendirilmesi. Ankara, 2008.
- Özsunay, Ergün *Türk Medeni Hukukunda Tüzel Kişiler*. İstanbul, 1988.
- Öztan, Bilge. Medeni Hukuk'un Temel Kavramları. 39. Bası., Ankara, 2014.
- Öztan, Bilge. Tüzel Kişiler. 2. bası. Ankara, 1998.
- Palamut, Mehmet. Medeni Hukuk. 2. bası. İstanbul, 2004.
- Saka, Zafer. Teoride ve Uygulamada Dernekler Hukuku. İstanbul, 2010.
- Saldırım, Mustafa. Özel Hukuk Alanında Cumhuriyet Savcısının Görevleri, Ankara 2004, (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- Saymen, Ferit. Türk Medeni Hukuku Şahsın Hukuku, İstanbul 1948.
- Sazil, Selami. / Erkut, Çelik. / İmal, Ramazan. A'dan Z'ye Dernek Yönetimi. Ankara, 2010.
- Serozan, Rona. Medenî Hukuk, Genel Bölüm, Kişiler Hukuku. İstanbul, 2011.
- Serozan, Rona. Tüzel Kişiler, Özellikle Dernekler ve Vakıflar. İstanbul, 1994.
- Tekinay, Sulhi Selahattin. Medeni Hukukun Genel Esasları. 6. bası. İstanbul, 1992.
- Velidedeoğlu, Hıfzı Veldet. / Ataay, M.Aytekin. *Türk Cemiyetler Hukuku*. İstanbul, 1956.
- Velidedeoğlu, Hıfzı Veldet. Türk Medeni Hukuku Şahsın Hukuku. 6. bası. İstanbul, 1960.
- Yaray, Ali. Türk Medeni Hukuku Temel Bilgiler. Yetkin Yayınları, Ankara, 2013.
- Yıldız, Hüseyin. Medeni Hukukun Temel İlkeleri. Bursa, 2009.
- Zevkliler, Aydın. / Havutçu, Ayşe. Yeni Medeni Kanuna Göre Medeni Hukuk Temel Bilgiler. 5. bası. Ankara, 2005.
- Zevkliler, Aydın, M. Beşir Acabey, ve K. Emre Gökyayla. Medeni Hukuk, Kişiler Hukuk Aile Hukuku. 6. bası. Ankara, 1999.
- Zivilgesetzbuch. İsviçre Medeni Kanunu.
- 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu.

ÖZGEÇMİŞ

Ad ve Soyad:

Ömer Güven

Eğitim:

1996—2001 Hukuk Lisans, Ankara Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Ankara, Türkiye

2017--2018 Türkiye Adalet Akademisi, Ankara, Türkiye

2021-2024 Özel Hukuk Anabilim Dalı Yüksek Lisans, İbn Haldun Üniversitesi,
Türkiye

İş Deneyimi:

2003-2017 Serbest Avukatlık

2017- Hakimlik Mesleği